

1. POJAM I PREDMET MEDJUNARODNOG POSLOVNOG (PRIVREDNOG) PRAVA

Međunarodno poslovno (privredno) pravo predstavlja skup pravnih pravila kojima se regulišu međunarodni ekonomski odnosi. To je mlada pravna discipline koja afirmaciju dobija u zadnje vreme. Određeni autori smatraju da treba da ima status posebne pravne discipline, a postoje i oni koji smatraju da se ne može raditi o posebnoj grani prava. Razvojem međunarodnih ekonomskih odnosa Međunarodnog poslovnog opštenja između poslovnih (privrednih) subjekata iz različitih država i uvećanog prometa robe i usluga na međunarodnim relacijama nužno je egzistiranje posebne pravne discipline, kao što je Međunarodno poslovno (privredno) pravo.

Predmet izučavanja Međunarodnog poslovnog prava su međunarodni privredni odnosi, kako u sferi prometa roba tako i usluga i svi međunarodni privredni ugovori koji se u vezi sa tim prometom zaključuju između privrednih subjekata iz različitih država. Predmet izučavanja Međunarodnog poslovnog prava su i međunarodna plaćanja, međunarodno sudstvo i međunarodne privredne arbitraže. Pored toga predmet međunarodnog poslovnog prava i njegovog izučavanja su i međunarodne privredne i ekonomske organizacije opšteg i regionalnog karaktera. Osim toga, predmet izučavanja Međunarodnog poslovnog prava su i privredne organizacije jedne države koje se kao subjekti javljaju u međunarodnim poslovnim odnosima.

Predmet izučavanja Međunarodnog poslovnog prava bilo bi kongento imperativno pravo države, koja je posebno značajna kao ograničavajući faktor međunarodnih poslovnih opštenja. U imperativno pravo pripadali bi svi oni instituti koji se odnose na spoljnotrgovinsko, devizno i carinsko poslovanje i režim ili uslovi izvoza i uvoza, uslovi za obavljanje spoljnotrgovinskog prometa, privremeni uvoz i izvoz, obavljanje poslovnih delatnosti u inostranstvu, strana ulaganja u međunarodnom poslovnom pravu, carinska ograničenja, devizna ograničenja i dr. Pored imperativnih normi koje deluju nezavisno od volje međunarodnih poslovnih (privrednih) subjekata koje ugovoreni partneri moraju imati u vidu i ispuniti uslove koje oni zahtevaju. Međunarodno poslovno pravo izučava i norme i pravila dispozitivnog karaktera. To su pravila koja privredni subjekti svojom voljom ugovaraju i odnose se na regulisanje njihovih ugovornih odnosa. Postoji autonomija volje ugovornih partnera ali je ona u delu međunarodnog poslovnog prava dobrim delom i ograničena. Ograničenja slobode ugovaranja i autonomija volje poslovnih subjekata u dve ili više različitih država, vrlo je često predviđena i diktirana od strane ekonomski jačih subjekata u međunarodnom poslovanju. Međunarodni privredni subjekti kao ekonomski jači, vrlo često su monopolisti u određenoj privredno pravnoj oblasti ili privrednoj grani, propisuju često uslove putem unapred odštampanih kada nude drugim ugovornim stranama da pristupe ili ne pristupe, da prihvate ili ne prihvate, ponuđeni ugovor. U međunarodnim privrednim opštenjima i međunarodno privredno-ekonomskim relacijama velike privredne organizacije i korporacije, kao ekonomski jače, nameću svoje uslove poslovanja ekonomski slabijim stranama. U međunarodno privredno-pravnim odnosima vrlo teško se i postavlja pitanje jednakosti i ravnopravnosti poslovnih partnera iz dve različite države i odstupanja od opšteg pravnog pravila da su svi privredni subjekti jednaki i ravnopravni u pravu.

2. IZVORI MEđUNARODNOG POSLOVNOG (PRIVREDNOG) PRAVA

Postoji više vrsta izvora međunarodnog poslovnog prava, kao što su na primer izvori koji potiču iz međunarodnog javnog prava (međunarodno izvori i međunarodno običajno pravo) izvori koji potiču od međunarodnog privatnog prava, izvori koji potiču iz automnog domaćeg zakonodavstva, izvori iz automnog međunarodnog trgovinskog prava kao što su tipski ugovori, običaji i uzanse, opšti uslovi poslovanja, kodifikovana prava.

1) Izvori koji potiču iz međunarodnog javnog prava:

Međunarodni ugovori predstavljaju značajan izvor međunarodnog poslovnog (privrednog) prava. Radi se o dvostranim ili višestranim ugovorima koji se u pravu i nazivaju se konvencijama. Dvostrane konvencije, nazivaju se bilateralnim konvencijama i njih najčešće zaključuju iz oblasti međunarodnog poslovnog prava i međunarodnih ekonomskih odnosa, određenih država sa drugom državom i rekulišući međusobno ekonomske i privredne odnose. Za međunarodno poslovno (privredno) pravo značajni su multilateralni ili višestrani sporazumi i konvencije koje zaključuje više država međusobno, kao što je to bio Opšti sporazum o carinama i trgovini (GATT), tj. Sporazum o Svetskoj trgovinskoj organizaciji (STO), kao organizacija koja je formirana umesto GATT-a. Konvencije predstavljaju snažan izvor međunarodnog poslovnog prava i obavezne su za zemlje koje su pristupile i ratifikovale takve međusobne konvencije. Od trenutka ratifikacije ista konvencija predstavlja čak i snažniji izvor prava u odnosu na domaće zakonodavstvo i domaće propise. U slučaju sukoba (kolizije), ratifikovane konvencije i domaćeg zakona, jaču pravnu snagu ima pravna norma iz međunarodne konvencije, nego pravna norma iz domaćeg zakona. Međunarodno običajno pravo u međunarodnom prometu roba i usluga pojavljuje se običaji, posebno oni koji se primenjuju dugi niz godina. Ovakvi običaji za dugom primenom često se kodifikuju ili prenose u druge izvore prava, na primer, međunarodne konvencije opšte uslove poslovanja. Mogu se pojavljivati običaji i uzanse za poslovanje na određenom tržištu ili u određenoj oblasti, delatnosti, kao na primer, prometni običaji. Prometni običaji se često u međunarodnim trgovinskim odnosima javljaju kao nekodifikovani i nastaju stihijno u svakodnevnoj trgovinskoj praksi. Običaji su posebno značajni kada se radi o distancionim prodajama, isporukama robe, dostavljanja robe, tehničkim rešenjima u transportnim sredstvima pri prevozu robe u međunarodnom transportu. Poslovni običaji imaju znatno širu primenu od prometnih običaja, na primer, poslovni običaji u vezi sa projektovanjem i izgradnjom objekata i dr. Poslovni običaji su opštiji i odnose se na određene grane i privredne oblasti, a prometni običaji na jedno preduzeće. Poslovni običaji predstavljaju određeni opšteprihvaćen način poslovanja pri obavljanju robnog prometa i vršenju usluga sa inostranstvom. Kodifikovana pravila mnogih spoljnotrgovinskih preduzeća i društava nastala su dugom upotrebom i primenom određenih postupaka i pravila u međunarodnom poslovnim opštenjima. Kada se ti običaji dugim nizom upotrebe prihvate od većine poslovnih subjekata, posebno od ekonomski "jačih" dolazi do njihove kodifikacije od strane međunarodnih privrednih organizacija. Međunarodna trgovinska komora u Parizu je izvršila kodifikaciju u međunarodnim trgovačkim poslovima međunarodne prodaje sa transportnim klauzulama i preuzimanja rizika, u vezi sa prevozom i oštećenjem robe u toku tog prevoza na jednu od ugovornih strana (prodavca i kupca), poznata kao INCOTERMS.

Opšti pravni principi u međunarodnom pravu predstavljaju značajne izvore međunarodnog poslovnog prava kojima se omogućava u mnogim državama zaštita određenih prava i interesa. Princip uzajamnosti (reciprociteta) omogućava jednoobrazno postupanje u odnosu na svakog pravnog subjekta u dve različite države, posebno kod primene bilateralnih konvencija. Reciprocitet predstavlja značajan princip međunarodnog poslovnog prava. Po principu reciprociteta, omogućava se konkretnom subjektu da ostvari neko pravo u određenoj državi, ali isto tako, da i subjekt iz te države (koja je takvo pravo dala) ima pravo da u toj državi (čiji subjekt ostvario neko pravo), realizuje takvo ili slično pravo. Bilo bi nepravilno da jedan privredni subjekt u međunarodnim poslovnim odnosima ima neko pravo u određenoj zemlji, neku povlasticu, beneficiju i dr., a da drugi subjekt iz te države, ne može da ostvari isto takvo ili slično pravo u toj državi (koja mu je dala pravo). Princip koordinacije tj, snaga u međunarodno poslovnom pravu se pre svega može odnositi na subjekte međunarodnog poslovnog prava, gde isti treba da pri zaključenju i realizaciji međunarodnog poslovnih poslova, putem koordinacije svojih volje ugovoraju međunarodne privredne

poslove. Ta koordinacija volja često se potiskuje u drugi plan od strane ekonomski “jačih” subjekata koji nameću svoju volju, diktiraju uslove pri zaključenju ugovora i dr.

2) Izvori koji potiču iz međunarodnog privatnog prava

Međunarodno privatno pravo reguliše odnose pravnih i fizičkih lica, kao odnose sa građansko – pravnim stranim elementom, ali i odnose koji se odnose na međunarodno poslovno pravo (na pr. Nacionalnost preduzeća i dr.)

3) Izvori domaćeg prava. Domaće pravo kao i domaće zakonodavstvo stvara određene opšte akte kojima se regulišu određeni ekonomski odnosi sa inostranstvom. Tu se pre svega radi o zakonima, kojima se reguliše spoljnotrgovinsko poslovanje. To su kongetni propisi, imperativne prirode, koji čine ekonomski javni poredak jedne države. Domaći privredni subjekti ne mogu u svom poslovanju sa inostranstvom, zakonitosti pri zaključivanju i realizaciji poslovnih odnosa iz oblasti prometa robe i usluga, pozitivne zakonske propise svoje zemlje. Inostrani privredni subjekti, pored svojih autonomnih propisa, moraju imati u vidu domaće zakonodavstvo naše zemlje, kada su im poslovni partneri naši privredni subjekti. U našem pozitivnom pravu može se istaći više zakona, koji su od posebnog značaja za međunarodno poslovanje naših privrednih subjekata ali i stranih privrednih subjekata: Zakon o spoljnotrgovinskom preduzeću, Zakon o deviznom poslovanju, Zakon o preduzećima, Zakon o stranim ulaganjima, Carinski zakon i dr. Za ugovore u međunarodnom poslovnom pravu, posebno je u našem pravu značajan Zakon o obligacionim odnosima. Ovaj zakon je osnovni izvor prava za ugovore u poslovnom pravu.

4) Izvori prava koji regulišu međunarodne poslovne operacije. U ove izvore prava mogu se istaći oni izvori koji regulišu međunarodni robni promet i usluga. Radi se o građanskim i trgovačkim zakonima ili drugim odgovarajućim izvorima prava koje donosi određena država, nacionalnim propisima javnog prava i sl.

5) Autonomno međunarodno trgovinsko pravo. Pravila autonomnog međunarodnog trgovinskog prava dovode do pravne sigurnosti subjekata koje ista primenjuju u međunarodnim poslovnim odnosima i kao takve predstavljaju vrlo značajan izvor međunarodnog poslovnog prava.

6) Drugi izvori međunarodnog poslovnog prava spadaju i tipski ugovori za razne poslove robnog prometa. Kao izvori međunarodnog poslovnog prava, mogu da posluže i opšti uslovi poslovanja (špediterskih, skladišnih i drugih organizacija), koji su doneti od strane nacionalnih gradskih udruženja. Takođe, značajan izvor su i poslovni i proizvodni standardi.

7) Arbitražna praksa i praksa nacionalnih sudova predstavlja značajan izvor međunarodnog poslovnog prava. Arbitražna praksa usklađuje određeni nesklad koji postoji između pravila nacionalnih zakonodavstava.

3. NAČELA MEĐUNARODNOG POSLOVNOG PRAVA

Načelo slobodne trgovine – polazi od toga da je slobodna trgovine u principu bez ikakvih ograničenja i zabrana. Slobodna trgovina označava i slobodno formiranje cena, bez uplitanja sa strane, ograničenja od strane države i sl. U vezi sa ovim načelom postavljaju se ustanove koje imaju za cilj da se unapredi slobodnu trgovinu ili istu oteža. Trebalo bi istaći monopol, on je kao ustanova, suprotan principu slobodne trgovine. Subjekti koji imaju monopol u sferi proizvodnje, prometa, u dobroj meri ograničavaju slobodnu trgovinu drugim privrednim subjektima. Monopol je ograničenje, a često i isključenje principa slobodne trgovine za neke subjekte, a za druge neograničenu slobodu. Prepebencijalni institut, omogućava površeni položaj privrednih subjekata država, kada je zainteresovana za uvećanu međunarodnu privrednu saradnju, razmenu sa određenom državom daje domaćim subjektima niz prepebencijala (povlašćene carinske stope,

povoljnijeg režima uvoza) kako di unapredila robnu razmenu sa određenim privrednim subjektima iz konkurentne države.

Načelo slobodnog saobraćaja i trgovine – ima za cilj da se sloboda transporta i plovidbe na međunarodnim relacijama odvija slobodno. Međutim, kada se radi o slobodi plovidbe teritorijalnim i unutrašnjim vodama važe drugačija pravila, po osnovu međunarodnim pravilima. Konvencije o teritorijalnom moru i spoljnom morskom pojasu, istom konvencijom se utvrđuje da države prostiru svoj suverenitet i izvan svog kopnenog prostora i na unutrašnje vode i moski pojas pored obale koji se naziva teritorijalno more.

Sloboda suvozemnim i vazdušnim komunikacijama – na međunarodnom planu predružena je i sloboda suvozemnim (drumski, železnički prevoz) kao i slobodna vazdušna plovdba.

Načelo slobode transfera novca, novčanih vrednosti i dobiti – sloboda transfera novca odnosno dobiti i novčanih vrednosti praati slobodnu trgovinu.

Princip – načelo najpovlašćenije nacije – ovim načelom se podrazumeva unošenje u međunarodni ugovor odredbi da će svaka strana ugovora priznati drugoj strani ugovornim uzansama prava, povlastice i olakšice, koje ona je dala ili će dati trećoj državi.

Vrste i tipovi klauzula najvećeg polvašćenja

- jednostrane i dvostrane klauzule najvećeg povlašćenja – jednostrane bi bile izuzetak , obzirom da se odnose između država zasnivaju se na reciprocitetu. Dvostrane klauzule su pravilo u _____ odnosima jer se zasnivaju na principu uzajamnosti.
- Bezuslovne i uslovne klauzue – kod bezuslovnih klauzula sve pogodnosti, beneficije i povlašćenja koja jedna ugovorna strana je dala ma kojoj trećoj državi, i moraju se bezuslovno priznati drugoj ugovornoj strani. Uslovne klauzule postoji kada strana ugovornica daje određene povlastice trećoj zemlji, pod uslovom da ona ispuni uslovnu klauzulu, bi ona došla u isti položaj sa zemljom koja je dobila određenu povlasticu.
- Ograničeni izuzetci od klauzule navećeg povlašćenja – ugovorne strane dejstvo ugovornih povlastica se mogu ograničiti ili predupeti konkretne izuzetke. Tako se ispoljavaju, kao oblik ograničenja teritorijalna stvarno vremenski institucionalizovana ograničenja. Teritorijalno ograničenje ove klauzule se primenjuje samo na određene zemlje, inače klauzula bi trebalo da ima dejstvo prema svim zemljama ugovornicama, tako što povlastice koje su date državi ugovornici moraju primereno da sve druge države ugovornice. Stvarno ograničenje u primeni ove klauzule najvećeg povlašćenja – isključuju određene prednosti na određena proizvode, a ograničenja mogu biti po listi proizvoda, oslobođenja primene carinskih beneficija. Vremenska ograničenja ogledaju se u tome što se klauzula najpovlašćenije nacije ograničava u ugovoru na određeno vreme. Po institucionalnim ograničenjima porazumeva se određeno isključenje od primene klauzule najpovlašćenije nacije na maloprodajne odnose koji se stvaraju unutar ekonomskih ograničenja države. Izuzetci od klauzule najpovlašćenije nacije navodi se pogranični promet i to: malogranični promet, carniska unija..

Načelo reciprociteta – tj. Uzajamnosti je načelo za maloprodajne odnose. Omogućava uzajamno ponašanje država ugovornica, tako što jedna ugovorna strana daje određene pogodnosti, povlastice, da bi druga ugovorna strana dobila odgovorajuću polasticu ili pogodnost. U praksi se često primenjuje kod međunarodnih trgovinskih ugovora, posebno kad se tiče olakšica pri uvozu i izvozu roba, oslobođenja od plaćanja carina na proizvode...

Minimalni sistem – minimalna pravila su skup pravila tj. Njihov minimum koji određena država mora da obezbedi kao savremena međunarodna država stvarnim privrednim subjektima.

Načelo nacionalnog tretmana - podrazumeva izjednačavanje stranih subjekata sa domaćim privrednim subjektima. Putem ovog načela, strani subjekt ne može imati lošiji pravni tretman od domaćeg privrednog subjekta. Domaća država obezbeđuje stranim licima ista prava koja imaju i domaća lica.

Prepebencijalni tretman (klauzula povlašćenja položaja) – ovim tretmanom se stvaraju beneficije, pogodnosti, sniženja stopa, oslobađa se plaćanje carine ...

Sistem pravičnog tretmana – ili sistemske nediskriminacije tj. Jednakog i pravičnog postupka za sve zemlje i njihove subjekte. Ovim sistemom bi trebalo dovesti sve privredne subjekte u jednake ili približno jednake uslove obavljanja nekih delatnosti u određenim državama.

4. SUBJEKTI MEĐUNARODNOG POSLOVNOG (PRIVREDNOG) PRAVA

Kao subjekti međunarodnog (privrednog) prava pojavljuju se: međunarodna zajednica, država kao i preduzeća i društva koja obavljaju određene delatnosti. Međunarodna zajednica nije subjekt prava, samim tim i nije subjekt međunarodnog poslovnog prava, ali vrlo često indirektno postaje značajni faktor međunarodnog poslovnog (privrednog) prava. Međunarodna zajednica ima velike ingerencije i ovlašćenja u odnosu na međunarodni poslovni (privredni) promet, putem ekonomskih blokada, zabrana barijera, otežavanja prometa roba i usluga i dr.

Država je subjekt međunarodnog prava, samim tim i međunarodnog poslovnog (privrednog) prava. Ona stupa sa drugim državama u mnoge ekonomske i poslovne odnose, zaključuje u vezi sa tim ugovore, državne sporazume, u vezi sa ekonomskom razmenom robe i usluga. Na bazi ovih ugovora, preduzeća društva konkretizuju nizom ugovora generalne ugovore, tj. opšte ugovore između dve ili više država. U poslednje vreme naša država je zaključila niz međunarodnih poslovnih, privrednih i ekonomskih ugovora sa Kinom, Rusijom, Makedonijom i dr. na osnovu kojih ugovora pojedini privredni subjekti iz naših i tih država zaključuju posebne ugovore o realizaciji opštih ugovora između država.

Svaka država ima svoju ekonomsku teritoriju, koja se najčešće poklapa sa državnim teritorijom jedne države. Ekonomska teritorija predstavlja teritoriju na kojoj važi i ekonomska vlast tj. ekonomski suverenitet određene države. Pod ekonomskim suverenitetom se podrazumeva pravo svake države da dozvoli ili zabrani, potpunu ili delimično svaku trgovinu sa inostranstvom ili privrednu ili trgovačku delatnost stranih lica na svojoj ekonomskoj teritoriji države uređuje i pitanje sredstava plaćanja, novca i dr.

Ekonomska teritorija se ne poklapa uvek sa državnim teritorijom. Ti izuzeci se ogledaju putem instituta carinskih unija i slobodnih carinskih zona. Kod carinskih unija dolazi do spajanja dve ili više ekonomskih teritorija u jednu teritoriju i sa zajeničkom vlašću, odnosno zajedničkom carinskom tarifom. Kod nepotpunih carinskih unija ne mora doći do ujedinjavanja carinskih teritorija tj. ekonomskih teritorija, ali se omogućava uvećanje robne razmene stvaranjem zajedničke carinske tarife i nizom drugih carinskih pogodnosti.

Kod slobodnih carinskih zona ne mora doći do podudarnosti teritorije zone i ekonomke teritorije određene države, već to mogu biti i instituti carinskih isključaka i carinskih priključaka određenoj teritoriji. Tako je slučaj bio i sa slobodnom zonom u Solunu, koja je postala sporazumom između ranije naše države Kraljevine SHS i Grčke, o stvaranju lokalne zone u Solunu. Slobodna zona u Solunu je ustupljena na period od 50 godina na toj zemlji i sporazum zaključen 1923 godine gde je državna teritorija Grčke (Solun), predstavljala u ekonomskom smislu reči teritoriju naše države i gde su se primenjivala ekonomska i carinska vlast, odnosno suverenitet naše države. Međutim u slobodnoj zoni u Solunu primenjivala se grčka vlast tj. policijska, sudska i upravna vlast države Grčke, što se tiče današnjih savremenih slobodnih zona sa aspekta ekonomske teritorije i ekonomske vlasti u međunarodnom poslovnom pravu imaju dvojak karakter. Jedan deo zemalja osnivanjem slobodnih zona daju karakter ekonomske eksteritorije odnosno carinskog isključka, pa se u njima tj. slobodnim zonama i ne primenjuje ekonomska vlast teritorije države gde se zona nalazi. Da je država u svetu imala tretman slobodnih zoni, kao sastavnog dela carinskom području države na kojem se nalaze i na kojima se primenjuje carinski suverenitet te države. U zonama koje se smatraju carinskim isključivo primenjuju se državni propisi postoji dosta olakšica u vezi sa proizvodnjom, uvozom i dr.

5. MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE KAO SUBJEKTI MEĐUNARODNOG POSLOVNOG PRAVA

Mogu se pojaviti dva vida međunarodnih organizacija kao subjekata Međunarodnog poslovnog (privrednog) prava i to: organizacije koje su opšteg i koje su regionalnog karaktera.

1) Međunarodne organizacije opšteg karakterizacije

Organizacije Ujedinjenih nacija (OUN) – predstavnici 50 država je prihvatilo Povelju OUN: Statut Međunarodnog suda pravde na konferenciji u San Francisku 1945 god, ista Povelja je stupila na snagu te godine OUN ima 6 glavnih organa i genralnu skupštinu, Savet bezbednosti, Ekonomski i socijalni savet, Starateljski savet, Međunarodni sud pravde i Sekretarijat ekonomski i socijalni savet je vrlo značajan poslovno (privredne) i ekonomske odnose između država članova kao i za međunarodnu privrednu saradnju u svetu.

Opšti sporazum o carinskoj trgovini (GATT) – ovoj sporazum predstavlja značajan oblik međunarodne trgovinske i carinske saradnje koja se pretvara u opštu multilateralnu organizaciju. GATT je potpisan 30.10.1947. kada je potpisan i završni akt, a posle toga je usvojeno i niz amadmana. GATT predstavlja niz protokola, kao {to su: Anesijski protokol, Protokol o uslovima pristupanja GATT-u, Tokojski protokol (1951 god), ženevski (1979). GATT ima 3 dela. Klauzula najvećeg povlašćenja, koja se inače nalazi u prvom delu predviđa da se sve privilegije i pogodnosti koje su date od strane jedne ugovorene članice GATT-a za bilo koju robu, bezuslovno i automatski praktikuje i na sve druge članice GATT-a. Ova klauzula se odnosi na sve članice GATT-a, kako pri uvozu roba tako i pri izvozu. Takođe se odnosi na primenu taksi, dužnika, carine, međunarodnog transfera pri plaćanju i dr. U drugom delu su istaknuti principi trgovinske politike, a treći deo GATT-a se odnosi na proceduru u toku pregovora u vezi sa teritorijalnom primenom pri prometu roba, carinskim pregovorima i dr. Dodat je četvrti deo 1965. god. koji govori o trgovini i razvoju sa naglaskom na potrebe razvoja izvoza zemalja u razvoju.

Jugoslavija je prva imala statut posmatrača u GATT-u (1950-1959) a od 1959 pridruženog člana. Tada je i usvojena Deklaracija u odnosima između strane ugovornice. GATT-a i FNRJ kojom su predviđeni razni oblici saradnje. Jugoslavija je 1967 potpisala Deklaraciju o privremenom pristupanju GATT-u a od 1966 je postala stalni član GATT-a/ Jugoslavija je stupanjem u stalno članstvo GATT-a obezbedila niz ekonomskih i carinskih pojedinosti i veću međunarodnu robnu razmenu. Svetska trgovinska organizacija se pojavljuje kao naslednica GATT-a od 1995 godine kada je stupio na snagu Sporazum o osnivanju Svetske trgovinske organizacije kao multilateralne opšte trgovinske organizacije. STO-u su pristupile sve ranije zemlje članice GATT-a STO za razliku od GATT-a se ne odnosi samo na robu, već i na usluge i trgovinske aspekte prava intelektualne svojine. Sporazum o stvaranju STO-a nastaje iz Urugvajске runde i sadrži više sporazuma.

Međunarodni monetarni fond – osnovan je 1945 godine kada je stupio na snagu Statut MMF-a koji je formalno usvojen 1944 god. u Breton Vudsu (SAD). članstvo u MMF-u je uslovljeno članstvom u Svetskoj banci.

6. SVETSKA TRGOVINSKA ORGANIZACIJA (STO)

Svetska trgovinska organizacija pojavljuje se kao " naslednica " – sledbenica GATT-a. Od 1. januara 1995. godine, stupio je na snagu Sporazum o osnivanju Svetske trgovinske organizacije kojoj su pristupile sve ranije članice GATT-a. Osnovne funkcije STO-a su: nadzor i sprovođenje multilateralnih i plurateralnih trgovinskih sporazuma koji svi skupa predstavljaju STO. Sporazum o stvaranju STO nastao je iz Urugvajске runde pregovora i sadrži više sporazuma, kao sastavnih delova nove organizacije. Radi se o sledećim sporazumima: Finalnom aktu Urugvajске runde koji sadrži akte multilateralnih trgovinskih pregovora, Sporazum iz Marakeša o osnivanju

STO, Opštem sporazumu finalnog akta Urugvajске runde o trgovini i uslugama iz 1994.god. Uz sporazum o osnivanju STO dodati su u posebnim aneksima i Sporazum o trgovini uslugama, Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine, kao i Opšti sporazum o carinama i trgovini. STO nije prosto proširenje GATT-a. Između GATT-a i STO postoje i određene razlike: 1) GATT je predstavljao međunarodni multilateralni sporazum, dok je STO pravno lice-organizacija sa svojim sekretarijatom; 2) GATT se primenjivao na privremenoj osnovi, a obaveze STO su stalne i potpune; 3) pravila GATT-a su se primenjivala na trgovinu robom, dok se pravila STO –a primenjuju ne samo na robu već i na usluge i trgovinske aspekte prava intelektualne svojine; 4) sistem rešavanja sporova u STO je mnogo brži i manje podesan za blokiranje u odnosu na GATT-ov raniji sistem; 5) GATT je imao i sporazume multilateralnog i plurateralnog karaktera dok STO ima skoro sve sporazume multilateralnog karaktera i predstavljaju obavezu za sve zemlje članice. Osnovni organ STO je Ministarska konferencija koju sačinjavaju su predstavnici zemalja članica STO. Ista konferencija sastaje se najmanje svake druge godine gde se donose odluke o svim pitanjima. Treba istaći da Generalni savet čine sve zemlje članice STO-a. On ispoljava svoje funkcije putem organa nadležnog za rešavanje sporova na način što prati primenu procedure za rešavanje sporova i kroz telo nadležno za reviziju trgovinskih politika-koje sprovodi koristan nadzor nad politikama zemalja članica. Ministarska konferencija STO-a je osnovala još tri tela koja su odgovorna Generalnom savetu STO-a i to: Komitet za trgovinu i razvoj, Komitet za platno-bilansna ogrničenja, Komitet za budžet, finansije i administraciju. STO pored međunarodne trgovine, pod svoj režim uključuje i poljoprivredu, tekstil, usluge, direktne investicije koje utiču na trgovinu i intelektualnu-industrijsku svojinu. STO se rukovodi određenim principima i načelima kojima bi i u budućnosti ovakva međunarodna trgovinska organizacija zasnivala svoj rad. Radi se o sledećim principima: status najpovlašćanije nacije, nacionalnom tretmanu odnosno trgovini bez diskriminacija, podsticaju razvoja i ekonomskih reformi, koncesijama u međunarodnoj trgovini. Klauzula najpovlašćanije nacije podrazumeva da sva prava, prednosti, pogodnosti, privilegije i imuniteti koje jedna strana ugovornica odobri jednom proizvodu poreklom iz određene zemlje biće odmah i bezuslovno proširene na sličan proizvod koji je poreklom iz te zemlje ili je namenjen teritoriji svake druge strane ugovornice. Nacionalni tretman podrazumeva da se takse i ostale unutrašnje dadžbine kao i zakoni, propisi koji se odnose na prodaju, transport, kupovinu, stavljanje u prodaju, neće primenjivati na uvozne ili domaće proizvode kako bi se na taj način vršila zaštita nacionalne proizvodnje. STO polazi od posebne važnosti liberalizacije trgovine, koja je nužna za rast i razvoj nacionalnih privreda. Kvote u međunarodnoj trgovini su gledano generalno, nepoželjne i zabranjene. STO posebno vodi računa o podsticanju razvoja i ekonomskih reformi, posebno kod zemalja u razvoju, a zemljama u razvoju daje određeni rok za prilagođavanje, s tim što im daje i određenu tehničku pomoć. Veći deo članica STO su bile članice GATT-a., nekoliko zemalja pristupilo je kasnije kada su završile pregovore sa ovom organizacijom i potpisale Finalni akt Urugvajске runde. Procedura pristupa novih zemalja bi se ogledala u sledećem: u prvoj fazi Vlada države podnosi zahtev, mora dostaviti STO-u memorandum koji bi obuhvatio sve aspekte nacionalne trgovinske i ekonomske politike, što se odnosi na STO sporazume. Vlada stupa u pregovore sa zainteresovanim zemljama članicama STO-a u cilju davanja koncesija u sferi roba i usluga. Prilikom ponovnog stupanja naše zemlje u međunarodne organizacije posebno u STO, nužno je prilagođavanje naše zemlje zahtevima STO-a, što se pre svega ogleda u prilagođavanju spoljnotrgovinskog režima naše zemlje zahtevima STO-a, razrade legalnih mera zaštite, carinskih i vancarinskih instrumenata.

7. MEĐUNARODNI MONETARNI FOND – MMF

MMF osnovan je 1945. god. Kada je i stupio na snagu Statut međunarodnog monetarnog fonda usvojen formalno 1944. god. U BretonVudsu (SAD). Statu MMF-a je od tada menjan u dva navrata 1969 i 1978.godine. članstvo u Fondu je uslovljeno članstvom u Svetskoj banci (

Međunarodnoj banci za obnovu i razvoj), pa postoji vrlo bliska veza između ove dve organizacije. Na čelu MMF-a je Savet guvernera sa izvršnim odborom. MMF-om rukovodi generalni direktor koji kao organ predstavlja fond o kojeg bira Izvršni odbor MMF-a. Guverner emisije banke zemlje članice MMF-a je i član Saveta guvernera Fonda. Pet zemalja (SAD, Velike Britanije, Nemačke, Francuske i Japan) imaju najveći broj glasova i kod njih SAD imaju najviše glasova u Fondu. Osnovni ciljevi MMF-a se razvijanje međunarodne monetarne saradnje, olakšavanje širenja i razvijanja međunarodne trgovine, održavanje razvoja proizvodnih snaga, zaposlenosti i realnog dohotka, devizne stabilnosti, uvođenje multilateralnog sistema plaćanja između država članica za tekuće transakcije sa ciljem da se eliminišu smanjivanje stepena prezaduženosti država i smanjivanje neravnoteženosti platnih bilansa zemalja članica. Uloga Fonda je i garantovanje zemljama članicama mogućnosti pod jednakim uslovima, povremeno korišćenje sredstava Fonda, kako bi one popravile svoje platne bilanse. Kao prioritetno pitanje MMF-a je utvrđivanje pariteta valuta zemalja članica kao neophodnog uslova za razvoj međunarodne trgovine i razmene uopšte. Tokom 1949.godine je utrađeno značajno prilagođavanje pariteta i sprovedene su mnoge mere devalvacije u zemljama članicama. Neke zemlje su utvrdile paritete svojih valuta u saglasnosti sa MMF-om, a neke su imale "plivajuće" kurseve svojih valuta. MMF je bio protiv ovih plivajućih kurseva i smatrao je da su te mere privremenog karaktera. Kasnije je MMF insistirao da pozajmice iz fonda budu kratkoročne i utvrdio je posebnu kamatnu skalu koja je imala za cilj da kotira. Zemlje članice da pozajmljena sredstva ovog fonda vraćaju što pre. Svaka zemlja članica fonda ima 250 glasova i još po jedan glas za svaki 100.000 SAD \$ svoje kvote. Sistem kvota je najvažnija karakteristika delovanje MMF-a i na osnovu kvote se određuje broj glasova, zemlje članice doprinosi i povećanja tih doprinosa. Kvota održava snagu privrede određene države, svaka država članica Fonda plaća članarinu Fondu i ona je srazmerna kvoti koja je je od MMF-a određena. To daje veliku prednost u upravljanju fondom i zemljama članicama čije su kvote velike. To je bio i uzrok stvaranje posebnog kluba razvijenih zemalja, na bazi opšteg aranžmana za zaduživanje. Savet guvernera fonda određuje visinu članarine i da li će biti ista u vidu specijalnih prava vučenja ili u valuti zemlje članice. Ova specijalna prava vučenja emituje fond i raspodeljuje ih prema zemljama članicama da bi povećao postojeće rezerve. Nastala su 1969. god. Specijalna prava vučenja MMF daje odobravanje odgovarajućih iznosa na računima država članica. Od 01. januara 1981.god. sistem specijalnih prava vučenja je modifikovan na pet svetskih valuta (SAD \$, engleska funta, nemačka marka, francuski franak i japanski jen). Svakoj članici državi MMF-a se na osnovu učesća u novčanom potencijalu MMF-a određuje kreditna tranša koje zemlja članica može da koristi radi popravljavanja svog platnog bilansa. Ovo korišćenje sredstava fonda se vrši putem stand-by aranžmana ili direktnim vučenjem od fonda MMF odobrava zemlji članici kredit koji ona može da koristi. Uobičajeni vremenski period stand-by aranžmana je jedna godina, ali se na zahtev zemlje članice može produžiti ali taj rok ne može biti duži od tri godine. Prvobitna funkcija stand-by aranžmana imala je kreditnu ulogu i cilj im je bio da zemljama članicama omogućuje kupovinu stranih sredstava za plaćanje. Kasnije su se u MMF-u odobraval i krediti i kada su kvote zemlje članice niže od potreba, s tim što je zemljama trebalo da omogući da u granicama svojih kvota kupuju valute. Oni su imali i funkciju da povećaju kreditnu sposobnost zemlje članice. Sredstva fonda su se skoro automatski odobraval ovim zemljama članicama koje su tražile finansijska sredstva do iznosa 25% svoje kvote u cilju rešavanja svojih platno-bilansnih poteškoća. Kada su sredstva tražena do visine 100% kvote zemlje članice MMF-a, tada se fond trebao uveriti da članica vodi odgovarajući ekonomski i monetarnu politiku u skladu sa ciljevima fonda. Kada se MMF uveri o potrebi odobravanje finansijskih sredstava zemlji članici, tada ih odobrava u granicama stand-by aranžmana. Jugoslavija je bila članica MMF-a, ali je sa uvođenjem ekonomskih sankcija UN suspendovana iz tog fonda.

8. MEĐUNARODNE EKONOMSKE ORGANIZACIJE REGIONALNOG ZNAČAJA

1) **Regionalne ekonomske komisije UN-a** posle osnivanja UN-a i posle određenih iskustava iz rada Ekonomskog i socijalnog saveta bilo je neophodno stvoriti komisije koje bi obuhvatile pojedina područja i tako su nastale četiri regionalne ekonomske komisije: za Evropu (1947 god) za Aziju i Daleki Istok (1948) i za Latinsku Ameriku i za Afriku. Cilj ovih komisija je bio da se olakša ekonomska obnova Evrope i drugih zemalja da se sačine i podrže studije ekonomskih i tehnoloških problema i problema razvoja. Evropska komisija (ECE) predstavlja evropsku univerzalnu organizaciju koja preko svojih komiteta (za poljoprivredu, šumarstvo, čelik i dr) i podkomiteta rešava probleme razvoja određenih poslovnih (privrednih) oblasti i grane , uspostavlja veću privrednu saradnju između mnogo država i dr. Sastoji se iz komisije, tehnoloških komiteta i sekretarijata. ECE je uradila niz tipskih ugovora kao što su za žitarice, za izvoz i uvoz meke rezane građe, za međuprivrednu prodaju južnog voća, uvoz i izvoz čvrstih goriva i dr.

2) **Organizacija za ekonomsku saradnju** – osnovana je u Parizu 1948 godine i njoj su pristupile sve zemlje koje su bile korisnice Maršalovog plana (odnosno saradnju SAD i Kanade su imale statut pridruženih članova u trenutku osnivanja i razlog pristupanja je bio ekonomski jer su imale položaj kreditora zemljama članicama OEPS. 1960 god. SAD i Kanada su postale punopravni članovi i tada je izmenjen naziv – Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). Organi ove organizacije su: *Savet i Izvršni komitet*. Osnovni zadatak ove organizacije je na ekonomskom planu, usklađivanje uzajamnih delatnosti zemalja članica.

3) **Evropska zajednica (Evropska unija)** – tri organizacije su ranije smatrale se evropskom zajednicom: Evropska zajednica za ugalj i čelik, Evropska ekonomska zajednica (Evropska unija) i Evropska zajednica za atomsku energiju. 1968 godine obrazuju se zajednički organi i donose zajedničke odluke u skladu sa ugovorom i osnivaju odgovarajuće zajednice i ugovor o osnivanju Evropske zajednice za ugalj i čelik u Parizu 1951, Rimski ugovor o osnivanju EEZ 1957 god i Rimski ugovor o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju 1957 godine.

4) **Evropska zajednica za ugalj i čelik (CECA)** – osnovana je 1951 godine u Parizu, u cilju stvaranja ekonomski snažne grupacije za određena ključna privredna područja i u cilju razvoja privrede zemalja članica i podizanja životnog standarda stanovništva. Organi Evropske zajednice za ugalj i čelik su Visoka vlast, Skupština zajednice, Specijalni savet, Savetodavni komitet i Sud pravde. Osnivanjem CECA stvoreno je zajedničko evropsko tržište za ugalj, čelik i rude gvožđa.

5) **Evropska ekonomska zajednica (Evropska unija)** je bila poznata pod nazivom Zajedničko evropsko tržište (EEZ). EEZ je stvoren Rimskim ugovorom 1957 god.. Stupio je na snagu 1.1.1958 godine koji su zaključili: SR Nemačka, Francuska, Italija, Holandija, Belgija, Luksemburg. Cilj EEZ je stvaranje zajedničkog tržišta, carinske unije i uzajamna privredna saradnja. 1955 godine su ukinute međusobne carine između država članova Evropske unije i stvoreno je jedinstveno tržište, u perspektivi je bila jedinstvena valuta. Organi Evropske unije su: Skupština, Savet komisije i Sud pravde.

6) Evropsko udruženje slobodne trgovine (EETA) osnovano je 1959 godine u Stokholmu.

9. EVROPSKA UNIJA (EU)

Evropska ekonomska zajednica je u početku svoga rada bila poznata i pod nazivom Zajedničko evropsko tržište (EEZ) i ako to nije bio zvaničan naziv, jer zvaničan naziv je bio Evropska ekonomska zajednica, koja je stvorena Rimskim ugovorom 1957.god.Ugovor je stupi na snagu 1.1.1958.godi koji su zaključili: Italija, Francuska, Savezna Republika Nemačka, Holandija, Belgija i Luksemburg. Njen cilj je bio stvaranje zajedničkog tržišta, stvaranje carinske unije i uzajamna privredna saradnja. Zadnjih godina je taj cilj i ostvaren i stvorena je Evropska unija

gde su od 1995.god. ukinute međusobne carine između država članica EU. Stvoreno je jedinstveno tržište sa perspektivom jedinstvene valute. Ujedinjenje Evrope u ekonomskom smislu reči se javlja kao nužna potreba iz razloga što je bila pritisknuta između SAD-a i SSSR-a i imala je izbor da se ujedini ili da se priključi nekoj od postojećih ekonomskih sila. Organi EU su: skupština, savet, komisija i sud pravde. Skupština EU se sastoji od predstavnika država koji donose odluke shodno ugovoru o osnivanju EEZ. Ugovorom je predviđeno da pojedine države imaju sledeći broj poslanika, a time i glasove: Francuska 36, SR Nemačka 36, Italija 36, Holandija 14, Belgija 14 Luksemburg 6. Zaseda po pravilu jednom godišnje. Savet EU je organ koji donosi odluke bilo konsenzusom, kvalifikovanom ili običnom većinom. On je nadležan da uklađuje opštu politiku država članica i donosi odluke koje imaju za cilj da se uskladi njihova privredna politika. Komisije kao izvršni organ ima 9 članova sa mandatom od 4 godine. Zadatak komisije je da brine o primeni ugovora i propisa koje donosu nadležni organi EU. Sud pravde ko pravosudni organ, ima dužnost da obezbedi pravnu primenu Rimskog sporazuma. Sastoji se od 7 sudija. Osim već navedenih ciljeva EU, zajednica ima cilj i da se ostvari ekonomska ekspanzija i podigne životni standard u državama članicama. To se može postići uklanjanjem carinskih i kvalitativnih ograničenja, stvaranjem zajedničke tarife prema trećim zemljama, uklanjanje barijere za slobodnu cirkulaciju robe, radne snage, usluga i kapitala, stvaranjem zajedničke ekonomske politike u oblasti agrara i saobraćaja, izjednačavanjem zakonodavstva u zemljama članicama i dr. Svi navedeni zadaci EU planirani su da se ostvare u tri etape u trajanju od po četiri godine. Krajnji cilj zajednice je da se postigne ne samo jedinstveno tržište nego i potpune monetarne i carinske unije. Zajednica podrazumeva međusobno ukidanje carine između država članica i uvođenje zajedničke carinske tarife prema trećim zemljama. Jedinstvenim evropskim aktom iz 1986.god. uveden je i novi organ Evropsko veće koje sačinjavaju šefovi država i vlada članica, kao i predsednika Komisije Evropske zajednice. Članom 8 Jedinstvenog evropskog akta iz 1986.god. se predviđa da svaka evropska država može zahtevati da postane članica i zahtev podnosi Savetu EU, koji o tome se izjašnjava jedoglasnom odlukom. Da bi jedna država mogla da pristupi EU potrebno je da ispuni određene uslove: 1) geografski uslov (da se država nalazi u Evropi), 2) ekonomski uslovi (da u toj državi postoji slobodna tržišna privreda sa određenom stopom razvoja), 3) politički uslovi (da se radi o državi u kojoj postoji demokratski sistem i višepartijski parlamentarni sistem). SFRJ je imala određene sporazume o saradnji sa EU. To je bio trgovinski sporazum SFRJ i EEZ zaključen 1970.god., kada je naša zemlja dobila tretman najpolašćenije nacije, kako u pogledu carina i dažbina koje se preuzimaju prilikom uvoza robe i tako i pri izvozu i drugim pogodnostima kao na primer, prilikom obavljanja carinskih formalnosti i carinjenja. Naša zemlja je u trgovinskoj razmeni sa EEZ imala bogatu razmenu roba, kao i veliki izvoz naših proizvoda, mesa i mesnih prerađevina i dr. Posle ukidanja ekonomskih sankcija od UN očekuje se dalja ekonomska saradnja između naše zemlje i EU.

10. AUTONOMIJA VOLJE I OGRANIČENJE AUTONOMIJE VOLJE (SLOBODE UGOVORANJA) U MEĐUNARODNOM POSLOVNOM (PRIVREDNOM) PRAVU

Načelo volje ugovornih strana se ogleda u sledećem;

- 1) ugovorne strane su slobodne da izaberu svoj ugovornog partnera sa kojim žele da zaključe određeni ugovor u međunarodnom poslovnom pravu,
- 2) ugovorne strane su slobodne u pogledu izbora vrste ugovora u međunarodnom poslovnom pravu,
- 3) ugovorne strane po pravilu samostalno regulišu sadržinu ugovora.

Sloboda ugovaranja ipak nije apsolutna i trpi određena ograničenja. Ograničenje volje putem prinudnih, imperativnih (kogentnih) propisa sloboda ugovaranja pretpostavlja da je predmet obaveze moguć i dopušten, određen ili odrediv. Kod nas Zakon o obligacionim odnosima predviđa da pravno lice može da zaključi ugovore u pravnom prometu u okviru svoje pravne sposobnosti. Ukoliko je ugovor zaključen suprotno ovome, bio bi nevažeći i ne bi proizvodio

pravno dejstvo. Ograničenje slobode ugovaranja javnim poretom i dobrim običajima – javni poredak podrazumeva imperativne, kogentne norme koje strane ugovornice ne mogu zaobići pri zaključenju i realizaciji pojedinih ugovora privrednog prava. Strane ugovornice u međunarodnom poslovnom pravu moraju stalno imati u vidu imperativne norme jer one ograničavaju slobodu ugovaranja, posebno što se tiče sadržine i forme ugovornog odnosa. Strane ugovornice moraju obrati pažnju na date trgovinske običaje i običaje stranke na koje se ugovor odnosi. Ograničenje slobode ugovaranja koja se odnose na sadržinu ugovora. Ovakva ograničenja slobode ugovaranja u pogledu sadržine ugovora ograničenih imperativnim propisima postoji kod raznih ugovora, na primer kod ugovora o prodaji robe koja se odnosi na prodaju određenih prehrambenih proizvoda (moraju biti u skladu sa pozitivnim zakonima da budu podobni za ljudsku ishranu, da ispunjavaju određene zdravstvene, veterinarske i fisanitetske uslove koji su zakonom predviđeni). Drugo ograničenje autonomije volje ugovornih strana a koja se odnosi na sadržinu ugovora, u međunarodnom poslovnom pravu je kod tipskih ugovora. Ekonomski jače strane diktiraju ovakve ugovore u privrednim odnosima, na primer brodari pri prevozu robe u pomorskom saobraćaju putem brodskih ugovora koji su unapred odštampani na formularu sa svim značajnim klauzulama, gde je često i sadržina ugovora unapred određene i gde druga ugovorna strana može samo da prihvati i potpiše ili ne prihvati i ne potpiše (take it or leave it). Ograničenje autonomije volje u pogledu forme ugovora – forma međunarodnih poslovnih ugovora je takođe veoma značajna, jer se radi o diskrecionim pravilima poslovanja gde su strane ugovornice najčešće u dve različite države, da bi se zaključio ugovor lakše dokazivali i brže izvršavali. Iz tih razloga je neophodno da ugovori budu zaključeni u pismenom obliku. Veliki deo nacionalnih zakonodavstava smatra da ukoliko neki od ugovora nisu zaključeni u pismenoj formi smatraju se ništavnim i ne preuzimaju nikakva pravna dejstva za ugovorne strane. Ugovori u međunarodnom poslovnom pravu se često zaključuju i na unapred odštampanim formularima i predviđenim obrascima koji ne moraju uvek biti adhezioni ugovori. Ograničenje autonomije volje putem saglasnosti trećeg lica pri zaključivanju nekih ugovora u međunarodnom poslovnom pravu se zahteva i odobrava od strane državnog organa tj. Nadležnog organa.

11. DISPOZITIVNE I KOAGENTNE, IMPERATIVNE NORME U MEĐUNARODNIM POSLOVNIM UGOVORIMA

Ugovori koji su zaključeni u međunarodnom privrednom poslovanju su zakon za stranke i one su dužne da iste kao takve i izvršavaju. Pri izvršavanju zaključenih ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) prometu, osim dispozitivno – ugovorenih normi koje su strane ugovornice potpisale, mogu se isprečiti i imperativni propisi koji su kogentne prirode i obavezni su za strane ugovornice pa se isti kao takvi mogu poštovati. Propisi imperativne prirode koje je jedna država ili obe države strana ugovornica propisale, ne mogu se voljom strana ugovornica izmeniti ili ih ne primeniti. Imperativni propisi koji su propisani u državama strane ugovornice obavezuju strane ugovornice u međunarodnim poslovnim (privrednim) odnosima i smatraju se kao obavezni za zaključenje ugovora. Može se desiti da ugovor bude nevažeći iako je zaključen saglasnošću volja strana ugovornica jer je zaključen suprotno imperativnim propisima. Može se takođe dogoditi da iako je jedna strana ugovornica prodala drugoj strani određenu robu, da se isti ugovor ne može ni izvršiti jer je suprotan imperativnim propisima, koji na primer zabranjuju uvoz takve robe. Najbolje je rešenje da strane ugovornice u međunarodnim poslovnim ugovorima predvide zakon koji će se primeniti na njihove ugovore odnosno pod uslovom da dođe do spora između njih. Ako to ne učine, onda je i dužnost suda ili međunarodne arbitraže. Posebno je važno za strane ugovornice u međunarodnim poslovnim odnosima da znaju koje je pravo merodavno, nadležno ako se primeni na njihov ugovorni odnos.

12. IMPERATIVNO SPOLJNOTRGOVINSKO, DEVIZNO I CARINSKO PRAVO PRI ZAKLJUČENJU UGOVORA MEĐUNARODNOG POSLOVNOG (PRIVREDNOG) PRAVA

Privredni subjekti u međunarodnim poslovnim (privrednim) opštenjima, kako pri zaključenju, tako i pri realizaciji mnogih međunarodnih poslovnih ugovora, kao i međunarodnih plaćanja moraju se pridržavati pravih normi imperativnog (kogentnog) prava koje su kao takve obavezne za iste subjekte. To su norme koje se odnose na spoljnotrgovinsko kogentno pravo, kao što su spoljnotrgovinski propisi, režimi uvoza i izvoza roba, devizno pravo, carinsko pravo i dr. Imperativne norme u velikoj meri ograničavaju autonomiju, odnosno slobodu ugovaranja partnera u dve različite države. Volja ugovornih strana je ograničena nizom kako podzakonskih propisa u državama čiji su privredni subjekti stupili u određene privredno - pravne odnose. Njihove dispozitivne norme i njihova sloboda ugovaranja i pri usaglašavanju svojih volja oko hitnih elemenata kod niza ugovora Međunarodnog poslovnog prava, ne može biti u suprotnosti sa imperativnim propisima država ugovornih partnera, gde će se izvršiti realizacija istih ugovora. Određeni ugovor tj. pravni posao neće se izvršiti realizacija istih ugovora. Određeni ugovor tj. pravni posao neće se moći ni realizovati ako je od suprotan imperativnim (kogentnim) propisima država čiji su privredni subjekti zaključili određeni pravni posao. Spoljnotrgovinsko, devizno i carinsko pravo se u međunarodnim ugovorima javlja kao *jus cogens* i posebno je značajno za sve učesnike spoljnotrgovinskog prometa, stranaka kao carinskih obveznika, Promet roba i usluga na međunarodnom planu se odvija uz učešće dve ili više strana ugovornica iz različitih država, uz potpunu njihovu saglasnost. Koordinaciju njihovih volja o elementima konkretnih ugovora i gde roba prelazi granicu najmanje jedne države.

Sloboda ugovaranja u međunarodnom poslovnom pravu nije apsolutna i ograničena je uvek imperativnim pravom i može doći u sukob sa tim pravom. Na primer ako strane ugovornice ugovore određenu prodaju roba po određenoj ceni, kod međunarodno privredno pravnih poslova, može doći i do toga da zaključen ugovor se ne može ni realizovati ako je takva roba na režimu zabrane izvoza ili uvoza, na režimu naplate visokih carina i drugih restrikcija. U tom slučaju će doći do nemogućnosti ispunjenja ugovora iz razloga što je imperativno pravo u momentu zaključenja ugovora nepoštovano. S druge strane, značaj spoljnotrgovinskog i carinskog prava kao režimskog imperativnog prava je veliki i mnogo struk. Kod međunarodne kupoprodaje roba, ugovorna strana kupac, iako vlasnik robe ne može sa robom slobodno raspolagati ako je to njegovo vlasništvo, jer je to carinska roba i nalazi se pod režimom carinskog nadzora, sve dok se ne sprovede odgovarajući postupak carinjenja robe i naplate carina i drugih dažbina. Kupac mora postaviti i pridržavati se normi imperativnog prava koje je propisala njegova država, i posebno u pogledu ispunjenja režimskih uslova.

13. OSNOVNE OBAVEZE I USLOVI SPOLJNOTRGOVINSKIH PREDUZEĆA I PRAVNIH LICA PRI OBAVLJANJU POSLOVA SA INOSTRANSTVOM

Osnovne obaveze spoljnotrgovinskih preduzeća i drugih pravnih lica pri poslovanju sa inostranstvom je potpuno pridržavanje i postupanje u skladu sa imperativnim propisima koji regulišu poslovanje sa inostranstvom. Zakon o spoljnotrgoviskom poslovanju, Carinski zakon, Zakon o deviznm poslovanju i dr. Za imperativne propise značajni su teritorijalni i personalni princip. Pod teritorijalnim principom smatra se poštovanje propisa zemlje domaćina ili zemlje u kojoj se ostvaruju efekti određenog pravnog posla. Personalni princip označava da privredni subjekti koji obavljaju određenu delatnost moraju da poštuju u skladu sa njima. Neophodno je u praksi uspostaviti koordinaciju ova dva principa u međunarodnim poslovnim (privrednim) odnosima teritorijalnog i personalnog.

Uslovi za obavljanje spoljnotrgovinskog poslovanja – spoljnotrgovinski promet može za potrebe svoje delatnosti obavljati domaće fizičko lice koje obavlja privrednu delatnost –

preduzetnik, kada je ona upisana u registar kod nadležnih organa u skladu sa Zakonom o preduzećima i zakonom o spoljnotrgovinskom poslovanju. Preduzeće i drugo pravno lice stiče pravo da obavlja spoljnotrgovisko poslovanje od dana upisa tog poslovanja u odgovarajući registar, pod uslovom da Zakonom o spoljnotrgovinskom poslovanju nije drugačije propisano. Od preduzeća se zahteva da u skladu sa Zakonom o preduzećima utvrdi svojim opštim aktom (statutom) da obavlja spoljnotrgovinski promet, da se statutom preduzeća utvrđuju poslovi i zadaci spoljnotrgovinskog prometa i zastupanje i predstavljanje preduzeća i zaključivanje ugovora u spoljnotrgovinskom prometu, granice ovlašćenja i da preduzeće koje se bavi izvozom određenih usluga mora imati sredstva, opremu za obavljanje tih usluga.

Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju iz 1992 godine ne zahteva posebne uslove za lica koja obavljaju spoljnotrgovinski promet. Pitanje ostručavanja kadrova je neophodan uslov za obavljanje spoljnotrgovinskog prometa i njega rešavaju samostalno preduzeća. Po imperativnim normama našeg pozitivnog prava, spoljnotrgovinska preduzeća moraju da svoju delatnost obavljaju spoljnotrgovinskog prometa roba i usluga upišu kod nadležnog registracionog Okružnog privrednog suda. Ova spoljnotrgovinska preduzeća se takođe moraju upisati u poseban registar kod nadležnog saveznog organa za ekonomske odnose sa inostranstvom.

14. OBAVLJANJE POSLOVNIH DELATNOSTI U INOSTRANSTVU

Prema zakonu o spoljnotrgovinskom poslovanju pod obavljanjem poslovnih delatnosti u inostranstvu podrazumeva se obavljanje prevoza, trgovine usluge, naučno istraživačkih i istraživanja i razvojnih delatnosti, bankarskih, i dr finansijskih poslova, poslova u vezi osiguranja i reosiguranja. Preduzeća, pravna lica, osiguravajuće i reosiguravajuće organizacije, upisuju se u određeni registar koji se vodi nadležni savezni organ.

Osnivanje i delatnost preduzeća u inostranstvu - Preduzeće, pravno lice, osiguravajuće i reosiguravajuće organizacije, može u inostranstvu osnovati privatno i dr. organizovanja za obavljanje poslova, privrednih delatnosti koji za svoje obaveze odgovaraju do visine uložених sredstava. Osnivač može odlučiti da preduzeće osnovano u inostranstvu osnuje drugo preduzeće u inostranstvu, da pristupi kao osnivač preduzeća koje je osnovalo drugo preduzeće, da otkupi osnivački ulog stranca, da poveća svoj osnovni ulog u preduzeću u inostranstvu, o čemu u roku od 30 dana mora obavestiti Savezno ministarstvo radi upisa u registar. Nadležni Zakon o spoljnotrgovinskim poslovima daje mogućnost osnivaču da preduzeće koje je osnovano u inostranstvu otvori predstavništvo ili osnuje poslovnu jedinicu u toj ili drugoj zemlji. O tome u roku od 30 dana mora obavestiti nadležni organ radi upisa u registar. Pri osnivanju preduzeća zahtev mora sadržati : naziv osnivača, firmu i sedište i predmet poslovanja, iznos i izvor osnivačkog uloga preduzeća, podatke o licu koje je odgovorno za poslovanje, njegovo ovlašćenje. Takođe mora imati pismenu izjavu o pravnoj zaštiti uloga preduzeća kao i pismena izjava za obaveze preduzeća odgovarati od visine uloženog uloga preduzeća. U slučaju da ne ispuni preuzete obaveze, tada organ donosi rešenje o brisanju preduzeća iz registra.

Osnivanje i poslovanje holding preduzeća u inostranstvu – Osnivač osniva preduzeće u inostranstvu za holding poslove, ako ispuni uslove i kada u tom preduzeće raspolaže sa 50% udela u osnivačkom udelu. Pod holding poslovima smatra se osnivanje i finansijskih preduzeća i upravlja drugim preduzećem u inostranstvu. Holding preduzeće najčešće posluje kao akcionarsko društvo koje u sebi sadrži efekte (akcije, obligacije portfelja) inkorporiranih drugih društava. Sve akcije glase na određenu sumu i donose dividendu. Akcije se izdaju u serijama i sa njima se ostvaruje pravo na upravljanje holding društvom. Holding preduzeće postaju značajna društva gde se vrši koncentracija kapitala, ali i koncentracija upravljanja ranijih preduzeća ili društava koja su bila samostalna.

Rezultati poslovanja preduzeća u inostranstvu – Osnivač ove rezultate utvrđuje po godišnjem obračunu za kalendarsku godinu, kao za poslovnu godinu, ako propisima zemlje nije drugačije utvrđeno. Obaveza osnivača je da godišni obračun preduzeća dostavi službi nadležnoj za platni

promet i finansijski nadzor, 30 dana je rok. Dobit koju osnivač ostvari u inostranstvu utvrđuje se godišnjim obračunom, po propisima gde je preduzeće osnovano. Ostavrenu dobit osnivač mora koristiti u inostranstvu za: povećanje osnovnog udela preduzeća u inostranstvu, naknadu umanjenu za osnivački ulog usled gubitka, osnivanje novog preduzeća i otkup osnivačkog udela drugih preduzeća u inostranstvu, davanje kredita, ulaganje u preduzeće. Dobit se ne može transferisati, dobit koju ne koristi u navedenoj zemlji, osnivač unosi u zemlju u roku ne dužem od 90 dana, od dana obaveze dostave obračunskoj nadležnoj službi za platni promet.

Osnivanje predstavništva, poslovnih jedinica i drugih oblika obavljanja privrednih delatnosti - Osnivač može otvoriti predstavništvo i osnovati poslovnu jedinicu, a tada je obavezan da dostavi nadležnom organu obaveštenje sa nazivom osnivača firme, sedištem i predmetom poslovanja, podatke o poslu koji će obavljati, zadatke u predstavništvu, podaci o licu odgovornom za poslovanje jedinice i ovlašćenja.

Povenje obavljanja privredne delatnosti stranom pravnom licu - mogu se poslovi poveriti pravnom licu i to poslovi zastupanja, prodaje robe sa konsignacionih skladišta i obavljanje servisne službe u inostranstvu. Preduzeće i druga pravna lica obavezno je da u roku od 30 dana od dana donošenja zaključenja ugovora, obavesti nadležni savezni organ u cilju evidentiranja.

Prestanak sa radom preduzeća u inostranstvu - to je moguće po odluci osnivača, u slučajevima preduzeće zakonski po propisima zemlje gde je osnovano. Osnivač mora obavestiti nadležni savezni organ, radi brisanja iz registra. Nadležni ograni će doneti rešenje o brisanju iz registra kad; se propisima strane zemlje uzme mogućnost za transfer dobiti, preduzeće ne vrši transfer dobiti u zemlju, u periodu dužem od 2 godine. Posle okončanja postupka ukidanja u inostranstvu, osnivač je dužan uvesti preostala osnovna sredstva i prava likvidiranog preduzeća u inostranstvu. Ona se mogu slobodno uvoziti ako su ista kupljena u inostranstvu tako da ih je preduzeće koristilo.

15. FIRMA, DELATNOST I SEDIŠTE SPOLJNOTRGOVINSKOG PREDUZEĆA

Firma je naziv pod kojim spoljnotrgovinsko preduzeće posluje. Firma spoljnotrgovinskog ortačkog društva sadrži lično ime najmanje jednog člana uz navođenje da ima više članova i uz oznaku "o.d." Firma komadintnog društva sadrži lično ime najmanje jednog komplementara i oznaku "k.d". U slučaju firme komanditnog društva ne može da sadrži imena komanditora. Firma spoljnotrgovinskog akcionarskog društva sadrži pored njenog naziva oznaku "s.d a firma spoljnotrgovinskog društva sa ograničenom odgovornošću pored naziva imei oznaku "d.o.o". Firma spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća ima oznaku "d.p", a spoljnotrgovinskog javnog preduzeća oznaku "j.p". Firma matičnih spoljnotrgovinskih preduzeća može da sadrži oznaku i kompanija, holding, koncerni poslovni sistem, matično spoljnotrgovinsko preduzeće, grupacije preduzeća. Firma se može upotrebljavati i koristiti kao robni znak i takođe se firma ili skraćene oznake firme mora istaći na poslovnim prostorijama spoljnotrgovinskog preduzeća. Firma u našem pravu glasi na srpskom jeziku a može da bude i na drugom jeziku, ali da sadržina bude ista. Spoljnotrgovinsko preduzeće ima i matični broj pod kojim se vodi kod nadležnog organa za statistiku u skladu sa saveznim zakonom. Matični broj razlikuje spoljnotrgovinsko preduzeće sa istim ili sličnim firmama, posebno kada su oni registrovani kod različitih registracionih sudova, lakše se vrši identifikacija subjekata. Ako se registrovana firma bez opravdanog razloga ne koristi duže od dve godine neprekidno, briše se iz registra kod nadležnog registracionog suda na zahtev lica koje ima pravni interes za brisanje takve firme.

Firma mora da sadrži naziv tj. ime pod kojim se pojavljuje u pravnom prometu, oznaku koja upućuje na delatnost spoljnotrgovinskog preduzeća i oznaku kojom se bliže obeležava naziv tog preduzeća i sedište istog. Za unošenje u firmu imena istorijske i druge znamenite ličnosti potreban je njen pristanak a ako je lice umrlo pristanak njegovih srodnika do trećeg stepena srodstva, ako srodnika nema uz dozvolu nadležnog opštinskog organa. Naš Zakon o preduzećima ne dozvoljava da firma sadrži naziv strane države, zastavu, grb. Spoljnotrgovinsko preduzeće u

svom poslovanju koristi firmu u onom obliku u kojem je upisano u registre kod nadležnog registracionog suda. Deo spoljnotrgovinskog preduzeća koje ima određena ovlašćenja u pravnom prometu, istupa pod firmom spoljnotrgovinskog preduzeća i svojim nazivom. Pod istom ili sličnom firmom ne mogu biti upisana kod istog registracionog suda dva ili više spoljnotrgovinskih preduzeća koja vrše istu ili srodnu delatnost. Firma se može preneti na drugo lice samo zajedno sa spoljnotrgovinskim preduzećem koje pod tom firmom posluje. Delatnost spoljnotrgovinskih preduzeća podrazumeva obavljanje svih poslova od strane spoljnotrgovinskog preduzeća tj. društva. Spolj. preduzeće može obavljati jednu delatnost ili više delatnosti ako ispunjava propisane uslove za obavljanje tih delatnosti. Saveznim zakonom može se propisati da određene delatnosti mogu obavljati samo spoljnotrgovinska preduzeća određena zakonom ili samo određeni oblici istog. Razlikuju se dve osnovne delatnosti spoljnotrgovinskih preduzeća: osnovna i sporedna. Pod osnovnom delatnošću podrazumeva se ona delatnost koja je od strane tog preduzeća upisana u sudski registar i kojom se to preduzeće pretežno i bavi, a pod sporednim delatnostima podrazumevaju se one delatnosti koje neposredno služe u cilju obavljanja osnovne delatnosti u manjem obimu i povremeno ili ako njihovo obavljanje doprinosi potpunijem iskorišćavanju kapaciteta koji se upotrebljavaju za osnovne delatnosti.

Takođe, zakon o preduzećima predviđa i registrovane i neregistrovane delatnosti. Spoljnotrgovisko preduzeće može pod određenim okolnostima i da promeni svoju delatnost i ona se može upisati u registar kod nadležnog suda. Do promene delatnosti može doći na više načina. Preduzeće može da suzi svoju delatnost i da ne dođe do izmene u registru kod nadležnog suda, a može da obavlja i nove delatnosti pored već postojećih delatnosti, pod uslovom da su one registrovane kod nadležnog registracionog suda.

SEDIŠTE – Sedište preduzeća je mesto u kojem se obavlja delatnost spoljnotrgovinskog preduzeća. Ako se takva delatnost obavlja u više mesta, sedište je ono mesto u kome je sedište uprave. Sedište spoljnotrgovinskog preduzeća se upisuje u registar kod nadležnog registracionog suda. Adresa je sastavni deo sedišta preduzeća koja se takođe upisuje u registar kod nadležnog registracionog suda. Značaj sedišta spoljnotrgovinskog preduzeća je višestruk jer se prema njemu određuje nadzor određene opštine nad zakonitošću rada i poslovanja tog preduzeća.

16. UPIS SPOLJNOTRGOVINSKIH PREDUZEĆA U SUDSKI REGISTAR

Sudski registar predstavlja javne knjige koje se vode kod nadležnog registracionog suda u koje se upisuju određene činjenice koje su od posebnog značaja za pravni položaj i poslovanje spoljnotrgovinskog preduzeća i društva. U sudski registar upisuju se osnivanje, organizovanje i prestanak subjekta upisa kao i statusne i druge promene takvih subjekata. U sudski registar upisuju se i druge informacije o subjektu upisa koji su od posebnog značaja: sedište, delatnost, ovlašćenja u pravnom prometu sa trećim licima, vrsta i obim odgovornosti u pravnom prometu sa trećim licima, naziv i sedište osnivača, broj i datum akta o osnivanju, osnivački ulog i osnovni kapital. Upis u sudski registar obavlja se na zahtev ovlašćenog lica koji se podnosi u roku od 15 dana kada su se stekli uslovi za upis. Upisom u sudski registar preduzeće stiče pravnu i poslovnu sposobnost. U registar se upisuje firma, delatnost, sedište zastupnici, osnivački ulog, osnovni i drugi podaci koji se propisuju Zakonom. Preduzeće je dužno da prijavi za upis u registar promene svih podataka koji se u registar upisuju. To je javna knjiga i svako je može razgledati, prepisivati i zahtevati da mu se izda izvod o sudskom registru. Postoji i upis spoljnotrgovinskih preduzeća i spoljnotrgovinskih društava u registar kod nadležnog Saveznog ministarstva za ekonomske odnose sa inostranstvom, jer se samo tim upisom ova preduzeća i društva stiču pravo da obavljaju spoljnotrgovinsko poslovanje. Pored posebnih izvora prava koji se odnose na upis u sudski registar potrebno je istaći da u pojedinim odredbama u Zakonu o preduzećima postoje odgovarajuće odredbe koje se odnose na sudski registar i upis preduzeća i društva u sudski registar. Upis u sudski registar podrazumeva postojanje određenih načela koji su poznati u

pravnoj teoriji: - Načelo javnosti- otvorenost i javnost kao i dostupnost sudskom registru trećim licima ima za cilj da se onemogući licima u pravnom prometu nepoznavanje podataka koji su značajni za pravni saobraćaj o određenoj firmi, delatnosti, sedištu, danu upisa i sl. – Načelo konstitutivnog dejstva- Svaki podatak o upisu u sudski registar ima konstitutivno dejstvo i od tog momenta vezuje se nastanak određenog prava, nastanak pravne i procesne sposobnosti određenog pravnog subjekta. – Načelo jedinstvenosti- Ovo načelo podrazumeva da se upis u sudski registar obavlja po jedinstvenim saveznim propisima koji važe i primenjuju se za celu Jugoslaviju. – Načelo zakonitosti- podrazumeva da se u sudski registar upisuju oni podaci koji se zahtevaju po zakonu i po postupku koji je propisan zakonom kao i odgovarajućim podzakonskim aktima.- Načelo obaveznosti upisa – određeni podaci se obavezno upisuju u sudski registar i na zahtev ovlašćenog lica i subjekta upisa, izuzetno oni se upisuju po službenoj dužnosti suda ili na zahtev drugog nadležnog organa, obavlja postupak upisa u sudski registar. – Načelo istinitosti- podaci koji su uneti u sudski registar smatraju se tačnim dok se suprotno ne dokaže, odnosno dok se ne dokaže da su neki podaci uneti u sudski registar netačni. – Načelo savesnosti- podaci koji su uneti u sudski registar su opšte poznati te se treća lica ne mogu pozvati na njihovo nepoznavanje. Upisana stanja u sudski registar imaju pravno dejstvo prema trećim licima od dana njihovog upisa. U prilog načelu javnosti upisa u sudski registar, činjenica je da se podaci koji se upisuju u sudski registar objavljuju u Službenom listu SRJ odnosno u drugom službenom glasilu određenom zakonom. U cilju obezbeđenja sigurnosti poslovanja u pravnom prometu, u sudski registar se upisuju činjenice koje su značajne za pravni promet i stupanje subjekata u takav pravni promet. Svaki subjekat upisa u sudskom registru ima svoj registarski uložak u koji se upisuju propisani podaci i koji ima svoj propisani broj, koji predstavlja stalnu oznaku subjekta upisa. Uz sudski registar vode se: kontrolnik brojeva registarskih uložaka subjekata upisa i zbirka isprava. Registarski ulošci i zbirke isprava trajno se čuvaju kod registarskog suda. Postupak za upis u sudski registar obavlja se po pravilima vanparničnog postupka. Za upis u sudski registar nadležan je sud na onom području gde se nalazi sedište subjekta. Postupak za upis u sudski registar pokreće se podnošenjem prijave na propisanom obrascu. Može se govoriti o upisu u sudski registar po privatnoj inicijativi subjekta upisa. Kao i o upisu po službenoj dužnosti. Zavisno od dejstva upisa može se podeliti upis na: konačno-definitivni upis kao i obaveštavajući upis. Zakon o upisu u sudski registar nerazlikuje privremene upise u smislu uslovnih upisa tzv. pribeleški. Pored registra kojima određeni pravni subjekti stiču pravnu i procesnu sposobnost upisom kod nadležnog registarskog suda, postoje i neki posebni registri, kao npr. registri patenata, uzorka modela i znakova i dr.

17. UPRAVLJANJE SPOLJNOTRGOVINSKIM PREDUZEĆEM

Spoljnotrgovinskim preduzećem upravljaju vlasnici tj. predstavnici vlasnika srazmerno udelu u akcijama, osim u slučaju posedovanja akcija ili udela bez prava upravljanja. U našem Zakonu o preduzećima pojavljuje se više organa u spoljnotrgovinskom preduzeću: 1) skupština – organ vlasnika 2) upravni odbor – organ upravljanja 3) direktor – organ poslovanja 4) nadzorni odbor – organ nadzora. Upravni odbor i direktor spoljnotrgovinskog preduzeća sačinjavaju upravu istog, stim da direktor može biti i član upravnog odbora spolj. preduzeća. Zakon o preduzećima predviđa da direktor spoljnotrgovinskog preduzeća ne može biti predsednik upravnog odbora u društvenom spoljnotrgovinskom preduzeću, javnom spoljnotrgovinskom preduzeću i dr.

- 1) **Skupština** – po Zakonu o preduzećima skupština ima sledeća ovlašćenja da donosi statut i utvrđuje poslovnu politiku, usvaja godišnji obračun i izveštaje o poslovanju, odlučuje o povećanju i smanjenju osnovnog kapitala, odlučuje o statusnim promenama, promeni oblika i prestanku spoljnotrgovinskog preduzeća, odlučuje o raspodeli godišnje dobiti i pokriću gubitaka, bira i opoziva članove upravnog odbora, predsednika, donosi poslovnik o svom radu i dr.

- 2) **Upravni odbor** – ima sledeće nadležnosti: priprema predloge odluka za skupštinu i izvršava njene odluke, donosi opšte akte koje ne donosi skupština i priprema izveštaje o poslovanju i sprovođenju poslovne politike, priprema godišnje računovodstvene iskaze, stara se o pripremi godišnjeg obračuna, predlaže raspodelu dobiti, bira predsednika upravnog odbora, postavlja i razrešava direktora, donosi investicione odluke kad statutom nije drugačije predviđeno i daje smernice direktoru za ostvarenje poslovne politike i dr.
- 3) **DIREKTOR** – ima sledeća ovlašćenja: organizuje i vodi poslovanje spoljnotrgovinskog preduzeća, zastupa spoljnotrgovinsko preduzeće, odgovara za zakonitost rada preduzeća, obavlja druge poslove utvrđene saveznim Zakonom osnivačkim aktom i statutom.
- 4) **NADZORNI ODBOR** – ima sledeća ovlašćenja: obavlja nadzor nad zakonitošću rada uprave spoljnotrgovinskog preduzeća i izvršnog odbora direktora, pregleda periodične i godišnje obračune i proverava da li su u skladu sa propisima, proverava poslovne knjige i druga dokumenta da li su u skladu sa propisima i dr.

U spoljnotrgovinskim društvima kapitala koja imaju više od sto zaposlenih biraju se upravni i nadzorni odbor. Prdstavnici vlasnika, članovi uprave i izvršnog odbora direktora i članovi nadzornog odbora biraju se na vreme određeno osnivačkim aktom koje ne može biti duže od 5 godina. Zaposleni učestvuju u upravljanju spolj.pred. u skladu sa našim Zakonom o preduzećima i drugim saveznim zakonima, osnivačkim aktom i statutom spolj.pred. U javnim spolj.pred.

i spolj. društvu kapitala sa većinskim društvenim, predstavnici zaposlenih čine trećinu upravnog i nadzornog odbora. U društvu sa većinskim privatnim kapitalom, zaposleni biraju najmanje jednog zaposlenog u upravni i nadzorni odbor. Takođe zaposleni u spolj.pred. imaju pravo da obrazuju savet zaposlenih.

18. ZASTUPANJE, PUNOMOĆSTVO I PROKURA KOD SPOLJNOTRGOVINSKIH PREDUZEĆA

Zastupanje je svakako delovanje za drugoga i to delovanje za drugoga u smislu zaštite njegovih ekonomskih interesa-bez obzira da li zastupnik dobija i punomoćje da u ime i za račun ovoga preuzima takva prava i obaveze. Kod indirektnog zastupanja postoji odnos zastupanja u privrednom smislu reči jer je za takvo zastupanje karakteristično da zastupnik ulazi u odrešeni pravni posao za komitenta. U zastupanje u širem smislu spadaju i poslovi posredništva kod kojih posrednik dovodi u vezu zainteresovana lica, po osnovu naloga, a posao sklapaju zainteresovani subjekti neposredno, direktno. Osnivačkim aktom može se ograničiti ovlašćenje zastupnika na zaključivanje određenih ugovora ili na obavljanje drugih pravnih radnji. Ovlašćenje zastupnika, odnosno ograničenja njegovih ovlašćenja i prestanak prava zastupanja upisuju se u sudski registar. Zakonom je omogućeno da zastupnik prenese svoja ovlašćenja na drugo lice u obliku pismenog punomoćja. Prokura – postoje dva oblika prokure: pojedinačna i kolektivna. Pojedinačna se daje jednom ili većem broju lica, ako je data većem broju lica tada svaki prokurista ima ovlašćenja koja po Zakonu o preduzeću sadrži prokura. Kolektivna prokura se daje dvojici ili većem broju lica zajedno. U slučaju kolektivne prokure, pravni poslovi i radnje punovažni su kada postoji saglasna izjava volje svih prokurista a izjave volje i saopštenja trećih lica učinjenih jednom od prokurista. Prokura predstavlja ovlašćenje za zaključivanje ugovora i vršenje pravnih poslova i radnji, u vezi poslovanja spoljnotrgovinskih preduzeća. Ugovor koji zaključi zastupnik u ime zastupanog lica i u granicama svojih ovlašćenja, obavezuje neposredno zastupanog i drugu ugovornu stranu. Zastupnik može preneti da ta ovlašćenja na drugo lice izuzev kada mu je to po zakonu dozvoljeno ili ako je takva mogućnost zakonom predviđena. Postoje prekoračenja granice ovlašćenja a kada se ona pojave zastupani je u obavezi samo ukoliko je prekoračio ovlašćenje. Pod zastupanjem stranih lica u Jugoslaviji, podrazumevaju se

obavljanje u ime i za račun stranog lica poslova koji prethode zaključenju ugovora o kupovini i prodaji robe, ugovora o vršenju usluga, zaključivanje takvih ugovora itd. Zastupanje je širi institut koji ima svoje uporište u zakonu. Direktor kao zastupnik ima punomoćje za zaključivanje ugovora ali u isto vreme on je predstavnik spoljnotrgovinskog preduzeća. Našim zakonom o preduzećima data je mogućnost da preduzeće zastupaju i punomoćnici. Prokura je oblik punomoćja posebne vrste čija je sadržina i obim određena Zakonom o preduzećima. Može se istaći da preduzeće može dati više vrsta punomoćja: 1) opšte ili generalno punomoćje- predviđa da punomoćnik kome je dato opšte punomoćje može da preduzima samo pravne poslove koji spadaju u redovno poslovanje. Opšte ili generalno punomoćje važi sve dotle dok se ne opozove od strane vlastodavca ili ne otkáže od strane punomoćnika. 2) posebno ili specijalno punomoćje- daje se od strane vlastodavca punomoćniku radi preduzimanja određenog konkretnog posla i za preduzimanje određene vrste poslova. Posebno punomoćje prestaje sa izvršenjem posla, ono je dato jednokratno i važi za strogo predviđene poslove. Ovakva punomoćja se po pravilu gase sa izvršenjem radnje od strane punomoćnika, vlastodavac ostaje u obavezi da izvrši određenu naknadu za određenu uslugu. 3) poslovno punomoćje – zakonom o obligacionim odnosima predviđene su odredbe o poslovnom punomoćju i to one koje regulišu davanje punomoćja i njegove sadržine kao poslovnog punomoćja. Poslovno punomoćje može biti dato u granicama zakona, od strane spoljnotrgovinskog preduzeća ili pravnog lica. Poslovno punomoćje koje je dato nekom licu dato je bez ograničenja, ali kada se poslovnim punomoćjem vrši ograničenje obavljanja poslova na određenu vrstu poslova ili na konkretne poslove. 4) punomoćje trgovačkog putnika- trgovački putnik spoljnotrgovinskog preduzeća je specijalna vrsta punomoćnika koji zastupa spoljnotrgovinsko preduzeće- putujući i prodajući robu izvan sedišta spoljnotrgovinskog preduzeća- u inostranstvu. Trgovački putnik je ovlašćen da prodaje robu, nije ovlašćen da prodaje robu na kredit i da naplati cenu za tako prodatu robu, izuzev ako ima posebno ovlašćenje za prodaju robe na kredit. 5) punomoćje po zaposlenju- podrazumevaju se lica koja rade na određenim poslovima čije je obavljanje vezano za zaključivanje i ispunjenje određenih ugovora, kao što su prodavci u radnjama. Ovakvom punomoćniku po zaposlenju se ne daje posebno punomoćje niti se sanjima zaključuje poseban ugovor o punomoćstvu. Za punomoćnike po zaposlenju bitno je njihovo svojstvo. Za punomoćje se ne zahteva neka posebna forma, niti se ona upisuje u sudski registar. Punomoćje se može dati putem teleksa, telefaksa, telegrafa posebno sa jasnim navođenjem imena punomoćnika i obimom njegovih ovlašćenja kao i imenom vlastodavca. Pre datuma izdavanja punomoćja navodi se i mesto u kojem je punomoćje izdato. Nekoliko načina prestanka punomoćja: opozivnaje punomoćja, prestanak pravnog lica kao punomoćnika, smrt punomoćnika, prestanak pravnog vlastodavca, postizanje svrhe za koju je ovlašćenje dato, otkaz punomoćstva od strane punomoćnika, smrću fizičkog lica itd.

19. SPOLJNOTRGOVINSKO DRUŠTVENO I JAVNO PREDUZEĆE U SRJ

Spoljnotrgovinskim DRUŠTVENIM preduzećem smatra se pravno lice koje obavlja privrednu delatnost u inostranstvu ili spoljnotrgovinski promet roba i usluga radi sticanja dobiti i koje u celini posluje društvenim kapitalom koji je podeljen na akcije ili udele određene nominalne vrednosti. Ovo preduzeće se upisuje u sudski registar i u registar kod nadležnog saveznog organa za ekonomske odnose sa inostranstvom. Spoljnotrgovinska društvena preduzeća se ne mogu više osnivati, ali postojeća i dalje funkcionišu kao takve. Ona bi se trebala transformisati u spoljnotrgovinska društva ili u državna spoljnotrgovinska preduzeća sa jasno definisanim titularom svojine. Zakon o preduzećima je još 1988 godine faktički zabranio osnivanje novih društvenih spoljnotrgovinskih preduzeća osim javnih. Organi spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća su: skupština, upravni odbor, direktor i nadzorni odbor. U malim spoljnotrgovinskim društvenim preduzećima sa manje od 50 zaposlenih ne bira se upravni odbor i nadzorni odbor. Skupštinu spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća čine

predstavници zaposlenih i izabrani na način utvrđen statutom. Skupština po pravilu odlučuje javnim glasanjem. U malim preduzećima funkciju skupštine obavljaju svi zaposleni. Neka ovlašćenja skupštine spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća su donisi i menja statut, utvrđuje poslovnu politiku, odlučuje o povećanju i smanjenju osnovnog kapitala, bira i opoziva predsednika, članove upravnog odbora, članove nadzornog odbora, revizore i dr. Upravni odbor bira skupština spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća i ona priprema predloge odluka za skupštinu i izvršava odluke skupštine, donosi opšte akte koje ne donosi skupština, priprema izveštaj o poslovanju bilans sredstava i bilans uspeha, sprovodi poslovnu politiku, stara se o pripremi godišnjeg obračuna, postavlja i razrešava direktora, bira predsednika upravnog odbora itd. Direktor je organ poslovođenja u spoljnotrgovinskom preduzeću. Njega bira i razrešava upravni odbor, ako nema upravnog odbora (tj. u malim preduzećima) direktora bira i razrešava skupština preduzeća. Direktor spoljnotrgovinskog preduzeća zastupa preduzeće, organizuje i vodi poslovanje tog preduzeća stara se o zakonitostima rada preduzeća i odgovara za zakonitost rada preduzeća. Nadzorni odbor je organ nadzora koji obavlja nadzor nad radom uprave spoljnotrgovinskog preduzeća i izvršnog odbora, direktora, pregleda periodični i godišnji obračun, utvrđuje da li su poslovne knjige vođene u skladu sa propisima. Statut jugoslovenskog spoljnotrgovinskog društvenog preduzeća je najviši pravni akt. Zakon o preduzeću predviđa da ovo preduzeće mora da sadrži sledeće odredbe: firma, delatnost i sedište, zastupanje, način raspoređivanja dobiti i pokriće gubitka, rezerve, organe spoljnotrgovinskog preduzeća i dr. Spoljnotrgovinsko JAVNO preduzeće je ono koje obavlja delatnost od opšteg javnog interesa a koje osniva država tj. jedinica lokalne samouprave. Ovo preduzeće ima svoju firmu pored naziva dodaje i oznaku "j.p" odnosno "s.j.p" U sudski registar se prilikom osnivanja javnog spoljnotrgovinskog preduzeća upisuje firma i sedište preduzeća. Republički zakoni Srbije – Zakon o javnim preduzećima i obavljanju delatnosti od opšteg interesa predviđa sledeće privredne delatnosti u oblasti infrastrukture, elektroprivrede, železnički i PTT saobraćaj, vazdušni saobraćaj, radio televizija i korišćenje u upravljanje dobara od opšteg interesa (šumarstvo, putevi, privreda, vodoprivreda), komunalne i dr. Javna spoljnotrgovinska preduzeća se organizuju u cilju da obavljaju delatnost od opšteg interesa, da delatnost vrše na način kojim se obezbeđuje tehničko-tehnološka i ekonomsko jedinstvo sistema, razvoj i usklađenost sopstvenog razvoja sa ukupnim privrednim razvojem, zaštita i unapređenje dobara od opšteg interesa i životne sredine, kvalitetno zadovoljavanje potreba korisnika. Organi javnog spoljnotrgovinskog preduzeća su: Upravni odbor, nadzorni odbor, direktor. Upravni i nadzorni odbor, osim predstavnika zaposlenih bira osnivač. Direktor bira upravni odbor. Zaposleni takođe učestvuju u upravljanju ovog preduzeća, a kada ih ima više od 50 imaju pravo da obrazuju savet zaposlenih.

20. SPOLJNOTRGOVINSKA PRIVREDNA DRUŠTVA – NOVI ORGANIZACIONI OBLICI U NAŠEM PRAVU

Stupanjem na snagu Zakona o preduzećima iz 1986 godine i u našem trgovinskom pravu i u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu, javljaju se nove organizacione forme poslovnih subjekata, koje su poznate kao spoljnotrgovinska privredna –trgovačka društva. Dele se na spoljnotrgovinska društva, spoljnotrgovinska društva kapitala. Ovakva podela je učinjena obzirom na to koji je element u takvom društvu preovladao, lični ili novčani (kapital). Ako su lica koja se udružuju dala prednost ličnosti sa kojom udružuju određena sredstva i rad, radi se o spoljnotrgovinskom društvu lica, a kada je prednost data kapitalu, govori se o spoljnotrgovinskom društvu kapitala. Sve zemlje Evropske unije poznaju četiri oblika preduzeća, i to su spoljnotrgovinska društva lica (ortačko društvo i komanditno društvo) i spoljnotrgovinska društva kapitala (akcionarsko društvo, postoji ograničenje među osnivačima) Fizička lica mogu osnivati spoljnotrgovinska društva lica, spoljnotrgovinska društva kapitala dok pravna lica samo spoljnotrgovinska društva kapitala i spoljnotrgovinska komanditna društva, ali u svojstvu

komanditora. Karakteristike spoljnotrgovinskih poslovnih društava bile bi u skladu sa Zakonom o preduzećima pluraritet subjekata koji čine ova spoljnotrgovinska društva, povezivanje subjekata na profilnom interesu, formiranje imovine spoljnotrgovinskih društava, njeno uvećanje ili umanjenje i odgovornost za poslovanje imovinom. Spoljnotrgovinska društva lica zasnivaju se pre svega na ličnim odnosima lica koja čine to spoljnotrgovinsko društvo, jer predstavlja zajednicu takvih lica. Prema Zakonu o preduzećima osnivači mogu biti sve domaće i sve strane osobe tj. pravna lica pod uslovima uzajamnosti. Ako je ulagač jugoslovenski državljanin koji ima boravište u inostranstvu duže od godinu dana i strano lice, mogu u skladu sa Zakonom o stranim ulaganjima osnivati mešano preduzeće u kojem je učešće stranog kapitala veće od 51%. da bi se preduzeće osnovalo potrebno je da se sklopi ugovor o osnivanju u pismenom obliku. Propis o upisu u sudski registar kada se radi o osnivaču – stranom fizičkom licu, zahteva podnošenje dokaza o identitetu osnivača. Ako se radi o osnivanju akcionarskog društva, morao bi da se sačini ugovor o osnivanju, a ako to društvo osniva jedan član trebalo da postoji odluka o osnivanju. Za postojanje spoljnotrgovinskog trgovačkog-privrednog društva potrebna su 4 elementa: ugovor o osnivanju, ulog, učešće u dobiti i volja člana da se udruži u spoljnotrgovinsko društvo. Ugovor o osnivanju smatra se bitnim elementom za nastanak spoljnotrgovinskog društva. Svaki ugovor mora imati oznaku o firmi i sedištu spoljnotrgovinskog društva, iznos uloga, udela, odredbe o osnovnom kapitalu, odredbe o organima spoljnotrgovinskog društva, prava i obaveze osnivača i dr. Osnivački ulog je imovinska vrednost (novac, stvar i prava izražena u novčanoj vrednosti, rad ili usluge). Lični rad tj. lične usluge koje se iskazuju u novcu a koje svaki član društva unosi u društvo radi obavljanja određene delatnosti predstavljaju osnivački ulog. Ulozi članova društva postaju imovina i čine osnovni kapital društva. Pri izvršavanju obaveze prema trećim licima, kapital društva je garancija, jer dobit društva pripada samo članovima društva i na taj način dobit postaje njihova svojina. Učešće u dobiti se u ugovorima o osnivanju društva ističe kao hitan element bez kojeg takav ugovor nije ni punovažan. Učešće u gubicima može se regulisati na dva načina ili smanjenjem kapitala tj. uloga članova ili povećanjem uloga dobitnim kapitalom od strane članova. Volja stvaranjem spoljnotrgovinskog društva je bitan element ugovora o društvu. Neophodno je da je volja izražena slobodno o tome da postane član nekog društva i da je nastala bez pritisaka, pretnji i prinude.

21. SPOLJNOTRGOVINSKA DRUŠTVA KAPITALA

Spoljnotrgovinsko društvo kapitala predstavlja ono spoljnotrgovinski trgovačko društvo kod kojih je suština udruživanje kapitala. Ovakva spoljnotrgovinska društva kapitala nastaju na osnovu ugovora ali moraju doneti i statu spoljnotrgovinskog društva. Posle donošenja statuta i ugovor o osnivanju spoljnotrgovinskog društva gubi važnost pri delovanju spoljnotrgovinskog preduzeća osim kad sadrži odredbe kojim članovi tog društva preuzimaju neke obaveze u vezi sa odnosim u društvu. Za spoljnotrgovinsko društvo kapitala karakteristično je da i imaju osnovni kapital i da porpisuju najmanje sredstva sa kojima se spoljnotrgovinsko društvo osniva, spoljnotrgovinsko društvo se može osnivati sa jednim llicem, članovi spoljnotrgovinskog društva ne odgovaraju za njegove obaveze, već spoljnotrgovinsko društvo odgovara neograničeno tj. Sa čitavom imovinom za svoje obaveze, spoljnotrgovinsko društvo mora imati statut spoljnotrgovinskog društva, članovi s.d. ne odgovaraju prema trećim licima za obaveze istog društva, već društvo odgovara svojim kapitalom, s.d. ima određene organe u kojima ne moraju biti članovi spoljnotrgovinskog društva, a zakon im daje pravo da obavljaju poslove upravljanja tog društva i dr. Spoljnotrgovinsko društvo kapitala su: spoljnotrgovinska akcionarska društva i spoljnotrgovinska društva sa ograničenom odgovornošću. U našem pravnom sistemu može se osnivati jednočlano spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo i jednočlano spoljnotrgovinsko društvo sa ograničenom odgovornošću. Češći je slučaj da udeli spoljnotrgovinskog društva dođu u vlasništvo jednog lica, a ređe osnivanje ovakvog društva od strane samo jednog akcionara.

Većina zemalja dopušta da spoljnotrgovinsko društvo nastavi postojanje kao jedno personalno spoljnotrgovinsko društvo. Jednopersonalno spoljnotrgovinsko društvo ima sve organe koje imaju i spoljnotrgovinska društva ovog oblika. Organi spoljnotrgovinskog akcionarskog društva koje se osniva bez upućivanja javnog poziva za upis i uplatu akcije su: skupština i direktor u slučajevima koje propisuje zakon o preduzećima i nadzorni odbor. Organ spoljnotrgovinskog društva sa ograničenom odgovornošću su : direktor, upravni i nadzorni organ, može biti i skupština ako je to predviđeno zakonom o preduzećima. Poslove skupštine i direktora u jednočlanom spoljnotrgovinskom društvu sa ograničenom odgovornošću obavlja vlasnik. Skupština spoljnotrgovinskog društva donosi statut, utvrđuje poslovnu politiku, usvaja godišnji obračun i izveštaje o poslovanju, odlučuje o raspodeli godišnjeg dobitka i pokriću gubitka, odlučuje o povećanju i smanjenju osnovnog kapitala, bira i opoziva predsednika i članove upravnog odbora idr. Svaki član spoljnotrgovinskog društva osim članova sapreuzetim udelom bez prava upravljanja ima pravo glasa srazmerno svom udelu. Ugovor o osnivanju ili statutom spoljnotrgovinskog društva ne može se predvideti da pojedini član ima veći broj glasova u odnosu na veličinu udela. Upravu spoljnotrgovinskog društva čine upravni odbor i direktor. Upravni odbor se sastoji najmanje iz 3 člana koji se biraju iz redova spoljnotrgovinskog društva ili zaposlenih u istom, a i izvan tog društva. Upravni odbor odlučuje kada je prisutno više od polovine članova i donosi odluke većinom glasova, glas predsednika upravnog odbora je odlučujući. Upravni odbor priprema predloge odluka za skupštinu i izvršava njene odluke i donosi opšte akte koje ne donosi skupština i dr. Direktor spoljnotrgovinskog društva organizuje i vodi poslovanje i zastupa spoljnotrgovinsko društvo, stoga se o zakonitosti rada tog društva i odgovara za zakonitosti i dr. Statutom spoljnotrgovinskog društva može se predvideti postojanje izvršnog odbora, koji je pomoćni i izvršni organ direktora. Nadzorni odbor spoljnotrgovinskog društva kapitala sastoji se najmanje od 3 člana koje bira skupština spoljnotrgovinskog društva iz redova istog, ali i lica izvan tog društva osim članova koji su predstavnici zaposleni u društvu. Nadzorni odbor odlučuje kada sednic prisustvuje najmanje dve trećine članova i odluke donosi većinom glasova prisutnih. Nadzorni odbor ima pravo pregleda poslovnih knjiga i dokumentacije spoljnotrgovinskog društva, kontroliše zakonitosti rada uprave uz navođenje razloga za ovakvu kontrolu. Takođe dobija preglede periodičnih i godišnjih obračuna i utvrđuje da li su u skladu sa propisima, utvrđuje da li su poslovne knjige i druga dokumenta vođena uredno u skladu sa propisima. Do prestanka spoljnotrgovinskog društva obično dolazi iz imperativnih razloga, ali mogu prestati i iz drugih razloga. Najčešći razlozi su: kada je spoljnotrgovinsko društvu izrečena mera zabrane obavljanja delatnosti; kad prestanu da postoje prirodni i drugi uslovi za obavljanje delatnosti; kad se pravosnažnom sudskom odlukom utvrdi ništavnost upisa u sudski registar, odlukom skupštine članova spoljnotrgovinskog društva; kad ne obavlja delatnost duže od 2 godine neprekidno; kad se broj članova društva svede na jedan, a u roku od 6 meseci se sudu ne prijavi novi član spoljnotrgovinskog društva i dr.

22. SPOLJNOTRGOVINSKO AKCIONARSKO DRUŠTVO POSEBNO ZNAČAJAN OBLIK SPOLJNOTRGOVINSKOG DRUŠTVA KAPITALA

Stupanjem na snagu Zakona o preduzećima, pojavljuje se novi oblik privrednih društava – **akcionarska društva**, kao oblik društva kapitala, pa se javljaju i spoljnotrgovinska akcionarska društva. Spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo osnivaju pravna tj. fizička lica radi obavljanja spoljnotrgovinske delatnosti čiji je osnovni kapital utvrđen i podeljen na akcije određene nominalne delatnosti. Spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo je pravno lice i ima imovinu koju u početku čini samo uplaćena sredstva kao osnovni kapital, osnovna glavnica a kasnije čine i sva prava koja pripadaju društvu za vreme postojanja. To znači da imovina može da bude vrednosno manja ili veća od osnovne glavnice koji je prvobitno određen. Ovo je društvo kapitala što znači da se ovakvo društvo konstituise na osnovu udruženja kapitala, a ne na osnovu udruživanja lica. Ovo društvo se može baviti svim delatnostima koje se odnose na uvoz i izvoz

robe i pružanja usluga u međunarodnom trgovačkom poslovanju kao što čini i spoljnotgovinsko preduzeće. Akcionarsko društvo se osniva ugovorom osnivanja a kada ga osniva samo jedan član – odlukom o osnivanju. Ugovor sadrži odredbe o firmi i sedištu društva, firmi osnivača i adresi, a kada je osnivač fizičko lice, ime i adresu i matični broj građana osnivača, delatnost društva, osnivački ulog, pravo i obaveze i dr. Osnivači međusobno zaključuju ugovor o osnivanju spoljnotgovinskog akcionarskog društva u pismenom obliku, čiji sadržaj je određen Zakonom o preduzećima. Osnivači ovog društva utvrđuju iznos sredstava koji je potreban za osnivanje i kod društva koji čini osnovni kapital ovog društva. Osnovni kapital čini zbir nominalnih vrednosti svih akcija. Osnovni kapital je utvrđen i podeljen na akcije određenih nominalnih vrednosti. Zakonodavac je odredio minimalni osnovni kapital ovog društva – osniva se na taj način što se otkupe sve akcije prilikom njegovog osnivanja, a to znači da će se prvo upisati, a zatim i uplatiti akcije u celini i to bez upućivanja javnog poziva za upis i uplatu akcije i bez održavanja osnivačke skupštine. Tada svi osnivači potpisuju ugovor o osnivanju i donose statut spoljnotgovinskog društva. Akcije se mogu upisati ne samo u novcu, nego i u stvarima i pravima izraženim u novčanoj vrednosti. Uloge u stvarima i pravima procenjuje ovlašćeni procenjivač. Akcionar ne može svoje potraživanje prema spoljnotgovinskom društvu prebijati svojom obavezom.

Javni poziv za otkup akcija . (prospekt) - pri sukcesivnom osnivanju, osnivači upućuju javni poziv za otkup akcija tzv. prospekt. Osnivači mogu sklopiti ugovor i međusobno rešiti sve odnose u vezi sa upućivanjem javnog poziva, snošenjem troškova i sl. Javni poziv treba da sadrži sledeće elemente: šta se želi postići prikupljanjem sredstava, upućivanje na predlog statuta, iznos osnovnog kapitala, broj, vrsta i rod akcija koje se na osnovu posla mogu upisati kao i njihova nominalna vrednost: oznaku vremena u kojem se akcije mogu upisati, označavanje banke i mesta gde se akcije upisuju, mesto i vreme kada se mogu platiti akcije kod određene banke, postupak u slučaju upisa viška akcije, osnivačka skupština se saziva oglasom koji se objavljuje kao i javni poziv i to najmanje 15 dana pre dana održavanja. Osnivačka skupština ima sledeće ovlašćenje: da utvrdi da je osnovni kapital upisan i uplaćen u skladu sa zakonom, donosi statut i dr. Statut je najvažniji i najviši pravni akt u društvu. Spoljnotgovinsko akcionarsko društvo se upisuje u sudski registar kad sud utvrdi da je osnivačka skupština sazvana i održana, da je osnovni kapital upisan u celini i uplaćen, da novčani ulozi u celini predati spoljnotgovinskom akcionarskom društvu koje se osniva, da je dato odobrenje od strane nadležnog saveznog organa za javni poziv za upis akcije.

U našem pravu ovo društvo nastaje tek od momenta upisa u sudski registar. Primenjuje se normativni sistem nastanka društva i sud prilikom upisa nije ovlašćen da ceni svrsishodnost nastajanja spoljnotgovinskog akcionarskog društva. Sud samo utvrđuje da li su ispunjene sve pretpostavke koje su zakonom propisane za osnivanje ovakvog društva.

23. PRAVA I OBAVEZE AKCIONARA U SPOLJNOTRGOVINSKOM AKCIONARSKOM DRUŠTVU

Prava akcionara tj. osnivača spoljnotgovinskog akcionarskog društva su: - PRAVO UPRAVLJANJA je jedna od osnovnih prava akcionara koje je utvrđeno Zakonom o preduzećima. Pravo upravljanja se odnosi na sve članove spoljnotgovinskog akcionarskog društva. Ugovorom o osnivanju spoljnotgovinskog akcionarskog preduzeća upravljanje može da bude povereno jednom članu društva, većem broju članova, kao i nekom posebnom organu. Prema našem Zakonu o preduzećima predviđeno je da akcionarsko društvo koje se osniva bez upućivanja javnog poziva za upis i uplatu akcije ima sledeće organe: skupštinu spoljnotgovinskog akcionarskog društva i direktno a u slučajevima propisanim Zakonom o preduzećima i upravni i nadzorni odbor. Organ spoljnotgovinskog akcionarskog društva koje se osniva sa upućivanjem javnog poziva za upis i uplatu akcije su skupština, upravni odbor, direktor, a u slučajevima propisanim Zakonom o preduzećima i nadzorni odbor. Ako je upravljanje povereno jednom broju članova ili svim članovima spoljnotgovinskog akcionarskog

društva, pitanje značajnih poslova u društvu potrebno je normativno urediti statutom spoljnotrgovinskog akcionarskog društva.

PRAVO AKCIONARA DA KONTROLIŠU RAD DRUŠTVA – Nadzorni odbor najčešće obavlja kontrolnu ulogu u spoljnotrgovinskom akcionarskom društvu.

PRAVO AKCIONARA DA UČESTVUJE U DOBITI SPOLJNOTRGOVINSKOG DRUŠTVA – Dobit se deli srazmerno udelima u društvu, tako da se svakom članu spoljnotrgovinskog akcionarskog društva po osnovu vlasništva u društvu i posedovanja akcija isplaćuje određeni deo dobiti u vidu dividende. To važi i za snošenje gubitaka. Kriterijum kod raspodele dobiti nije jednak, a srazmerno udelu u tom društvu može se obaviti na više načina. Svakom članu se iz dobiti obračunava određeni postotak na vrednost uloga, a ostali deo se može deliti na podjednake delove.

PRAVO AKCIONARA DA SLOBODNO RASPOLAŽU SA AKCIJAMA - akcionar može slobodno da otuđi svoje akcije, da ih proda na tržištu hartija od vrednosti i da novi vlasnik ima sva prava iz istih hartija od vrednosti.

PRAVO DOZVOLJENOG ISTUPANJA AKCIONARA IZ DRUŠTVA – ugovorom o osnivanju bi trebalo urediti uslove i postupak dobrovoljnog istupanja pojedinog člana spoljnotrgovinskog akcionarskog društva kao i pitanje udela u istom, način isplate, obeštećenja člana tog društva.

POSLOVNI ODNOSI ČLANOVA DRUŠTVA (AKCIONARA) SA SPOLJNOTRGOVINSKIM AKCIONARSKIM DRUŠTVOM – akcionari mogu ulaziti u obligeacione odnose sa ovim društvom i sva međusobna pitanja između akcionara i spoljnotrgovinskog akcionarskog društva se regulišu posebnim ugovorom.

INFORMISANJE AKCIONARA – svaki akcionar posebno kad ne učestvuje u upravljanju ima pravo da bude informisan o poslovanju spoljnotrgovinskog akcionarskog društva.

OBAVEZE AKCIONARA u spoljnotrgovinskom društvu su: OBAVEZA UPISA I UPLATE AKCIJA – prema Zakonu o preduzećima akcionari su obavezni ne samo da se upišu već i da uplate akcije kao i sporedna davanja. U slučaju neuplate posledice mogu biti vrlo rigorozne pa čak i da se smatra da spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo nije osnovano. Kada akcionar uplati akcije kod banke, ona mu izdaje potvrdu da je uplata izvršena i da uplaćenim sredstvima društvo može slobodno raspolagati.

OBAVEZA NA DODATNA NOVCANA DAVANJA – ovo se posebno odnosi sticanje akcija koje daju i dodatna prava kao što su prioritetne akcije koje u odnosu na imaoca obične akcije ima pravo prvenstva naplate i dividende, naplate u postupku stečaja izdavaoca akcija i dr. Prioritetna akcija može biti komulativna, participativna i zamenljiva.

OBAVEZA AKCIONARA DA SAVESNO POSTUPA I NE NANOSI ŠTETU SPOLJNOTRGOVINSKOM DRUŠTVU - svaki akcionar je dužan da savesno i pošteno nastupa i da ne nanosi štete akcionarskom društvu. Između članova društva mora da postoji puno poverenje.

24. PRESTANAK SPOLJNOTRGOVINSKOG AKCIONARSKOG DRUŠTVA

Prema Zakonu o preduzećima, spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo može da prestane likvidacijom i stečajem. Može da bude redovan i skraćen postupak likvidacije. U redovnom postupku likvidacije spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo prestaje u sledećim slučajevima: kada mu je izrečena mera zabrane obavljanja delatnosti, jer ne ispunjava uslove za obavljanje te delatnosti, a u roku određenom u izrečenoj meri ne ispunji te uslove tj. ne promeni delatnost, ako se broj članova ili akcionara spoljnotrgovinskog akcionarskog društva bez javnog upisa akcija svede na jedan, a ne prijavi se nijedan novi član ili akcionar u sudu koji vodi registar u roku od šest meseci, Kada se utvrdi ništavost upisa u sudski registar, pravosnažnom odlukom suda, ako prestanu da postoje prirodni i drugi uslovi za obavljanje delatnosti, istekom vremena na koje je

osnovano, odlukom skupštine tj. članova. U prva tri slučaja likvidaciju sprovodi sud, a u preostala tri odluku o prestanku spoljnotrgovinskog akcionarskog društva donosi akcionarska skupština. Svaki akcionar koji predstavlja najmanje desetinu osnovnog kapitala spoljnotrgovinskog akcionarskog društva, može podneti sudu predlog za prestanak tog društva likvidacijom. Odlukom skupštine o prestanku spoljnotrgovinskog akcionarskog društva likvidacijom imenuje se jedan likvidator ili više njih. Trideset dana od dana dojavljivanja odluke o prestanku tog društva, svi poverioci i akcionari sa akcijama na donosioca treba da prijave svoja potraživanja. Likvidator ima ovlašćenja stečajnog upravnika i on sastavlja početni likvidacioni bilans stanja na početku i kraju likvidacije, završne računovodstvene likvidacione iskaze. Likvidator posle izmirenja poverilaca priprema izveštaj o toku postupka likvidacije i predlog odluke o podeli imovine. Zatim skupština spoljnotrgovinskog akcionarskog društva odlučuje o prihvatanju izveštaja likvidatora i o predlogu odluke o podeli imovine. Po našem Zakonu o preduzećima predlog likvidatora je usvojen i bez sastajanja skupštine. Kada se izmire poverioci spoljnotrgovinskog akcionarskog društva preostala imovina tog društva se deli između akcionara srazmerno nominalnoj vrednosti akcija. Posle izvršene podele imovine likvidator podnosi zahtev sudu za brisanje spoljnotrgovinskog društva iz registra i prilaže izveštaj o toku postupka likvidacije kao i izjavu da je imovina podeljena u skladu sa odlukom o podeli.

Spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo može prestati po skraćenom postupku likvidacije kada posle donošenja odluke o prestanku spoljnotrgovinskog društva svi akcionari daju na sudu overene izjave o izmirenim obavezama spoljnotrgovinskog društva prema poveriocima. Akcionari poverioci ili lica koja imaju pravo interes mogu pokrenuti postupak pred sudom protiv odluke o prestanku spoljnotrgovinskog društva u roku od 15 dana. Ako sud utvrdi da su akcionari i poverioci bili oštećeni odlukom spoljnotrgovinskog akcionarskog društva po skraćenom postupku sud će je poništiti. Sud tada može sprovesti postupak likvidacije ili imenovati likvidatora.

Spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo može da prestane i stečajem kad spoljnotrgovinsko akcionarsko društvo nije organizovano u skladu sa Zakonom o preduzeću, ako ne obavlja delatnost duže od 2 godine neprekidno, ako se osnovni kapital takvog društva smanji ispod minimalnog iznosa kapitala po Zakonu o preduzećima.

25. Spoljnotrgovinsko društvo sa ograničenom odgovornošću

Ovo društvo ima elemente i spoljnotrgovinskog društva lica i spoljnotrgovinskog društva kapitala, mada je pre svega društvo kapitala. Tako se u Zakonu o preduzećima ovo društvo definiše kao društvo koje radi obavljanja određene delatnosti osnivaju pravna ili fizička lica, koja ne odgovaraju za obaveze društva a snose rizik poslovanja društva do visine svog uloga, čiji ulozi čine osnovni kapital društva. U spoljnotrgovinskom društvu sa ograničenom odgovornošću svaki član stice udeo u društvu srazmerno vrednosti uloga, tako da svaki član ovog društva može imati samo jedan ulog i jedan udeo, a jedan udeo može imati više glasova. Ovakvi udeli ne mogu biti izraženi u akcijama. Spoljnotrgovinsko društvo sa ograničenom odgovornošću je nastalo kao hibrid tj. između dva različita koncepta spoljnotrgovinskog društva lica i spoljnotrgovinskog društva kapitala, gde je za prvi oblik društva karakterističan personalno tip, a za drugi je bitan kapital koji je ulozen u spoljnotrgovinsko društvo. Osobine ovog društva su: 1) to je pravno lice - poznato u našem pravu i istaknuto u Zakonu o preduzećima, 2) to je pre svega spoljnotrgovinsko društvo kapitala iako ima određenih komponenti i primesa spoljnotrgovinskog društva lica. Razlika između spoljnotrgovinskog akcionarskog društva i ovog se manifestuje u pogledu kontrole ulaska u spoljnotrgovinsko društvo i izlaska članova iz spoljnotrgovinskog društva. Udeo u nekom spoljnotrgovinskom društvu sa ograničenom odgovornošću u praksi se najčešće izražava u postotku ili razlomku. Moguće je predvideti da članovi imaju udele prema ulozima koji su uneli u ovo društvo. Dakle udeli se određuju u određenom odnosu prema celini, ali da svi udeli svih članova čine 100%. 3) članovi spoljnotrgovinskog društva sa ograničenom

odgovornoscju ne odgovaraju za obaveze drustva. Obaveza clana je da uplati ulog da bi stekao udeo u spoljnotrgovinskom drustvu i time je njegova obaveza prema spoljnotrgovinskom drustvu ispunjena. Clan ucestvuje u podeli dobiti koje drustvo ostvari. 4) spoljnotrgovinsko drustvo sa ogranicenom odgovornoscju se moze pojaviti u nasem pravnom sistemu u svim vlasnickim rezimima. 5) zakon o preduzecima ne postavlja nikakva ogranicenja u pogledu delatnosti ovog drustva. 6) zakon o preduzecima decidirano navodi da ovo drustvo sadrzi oznaku " d.o.o." , prema tome i firma spoljnotrgovinskog drustva sa ogranicenom odgovornoscju mora da sadrzi oznaku da se radi o takvom drustvu, uz dodatak oznake " s.d.o.o.". Zakon o preduzecima predvidja da pri osnivanju ovog drustva, novceni osnivacki deo osnovnog kapitala drustva ne moze biti manji od 5000 SAD \$ u dinarskoj protivvrednosti, po kursu na dan naplate. Osnovni kapital tj. osnovna glavnica spoljnotrgovinskog drustva sa ogranicenom odgovornoscju je jedno od osnovnih pitanja koja se moraju predvideti u ugovoru. Ulozi se kod nas mogu uplacivati u delovima. Za povecanje osnovnog kapitala ,s.d.o.o. nije potrebna nikakva saglasnost drzavnih organa ili tela. Ulozi se mogu uplacivati u novcu ali i u stvarima i pravima, cija vrednost mora da bude izrazena u novcu, jer osnovni kapital mora biti izrazen u novcu.

26.Spoljnotrgovinska drustva lica

Za drustva koja nastaju kao spoljnotrgovinska drustva lica tj. drustvo intuitu personae, bitno je koje su to osobe koje takvo spoljnotrgovinsko drustvo cine .Karakteristika spoljnotrgovinskog drustva lica je u tome sto takva drustva cine odredjena lica, a kapital je u takvim drustvima sporedan za odredjivanje njegovih karakteristika. Spoljnotrgovinsko drustvo lica predstavlja odredjenu zajednicu tih lica i osnivaju se iskljucivo na bazi ugovora pa i namaju statut spoljnotrgovinskog drustva. Ne zahteva se ni osnovni kapital spoljnotrgovinskog drustva lica ali postoji stroga kontrola clanova pre ulaska u takvo drustvo i izlaska iz njega. Za ulazak odnosno izlazak iz ovakvog drustva potrebno je da se dobije suglasnost clanova tog drustva. Ista saglasnost se zahteva i kod promene visine udela. Smrt ili poslovna nesposobnost nekog clana spoljnotrgovinskog ortakog drustva, zahteva izjasnjenje svih ostalih clanova o nastavku postojanja spoljnotrgovinskog drustva. Spoljnotrgovinsko drustvo lica u nasem pravu kao i u drugim pravima moze se organizovati kao spoljnotrgovinsko ortako drustvo i spoljnotrgovinsko komanditno drustvo. U nekim zemljama postoji ovakav organizacioni oblik spoljnotrgovinskog komanditnog drustva na akcije (Italija, Nemacka, Svajcarska, Francuska), a u nekim ne (Austrija, Engleska, Madjarska). Kod spoljnotrgovinskog drustva lica firma mora imati jasno navedeno ime bar jednog clana. Clanovi spoljnotrgovinskog drustva lica upravljaju poslovima tog drustva ali isto tako te poslove mogu poveriti i drugom licu. Znacajno za postojanje ovakvog drustva je i licna odgovornost clanova spoljnotrgovinskog drustva za njihove obaveze. Odnos clanova u drustvima lica je obligacioni odnos kojima se dodaje i statusno pravo. Zakon o obligacionim odnosima nase zemlje ne regulise pitanja koja se odnose na ugovor o ortakluku clanova spoljnotrgovinskog drustva lica i zbog toga je vrlo znacajan Zakon o preduzecima koji posebno regulise ortako drustvo. Ugovor o ortakluku je jedini pravni osnov, pa je neophodno dopuniti odredbe o ugovoru o ortakluku i u Zakonu o obligacionim odnosima, jer se taj Zakon primenjuje na nase spoljnotrgovinske i privredne subjekte.

Bitne karakteristike spoljnotrgovinskog drustva lica: 1) osnivaju se iskljucivo putem ugovora clanova spoljnotrgovinskog drustva i nemaju statut, 2) ne postoji osnovni kapital spoljnotrgovinskog drustva, 3) postoji kontrola o ulasku i izlasku clanova spoljnotrgovinskog drustva, 4) clanovi spoljnotrgovinskog drustva upravljaju poslovima tog drustva ali to mogu poveriti i nekom drugom, 5) firma mora imati navedeno ime bar jednog clana spoljnotrgovinskog drustva, 6) postoji odgovornost clanova spoljnotrgovinskog drustva za obaveze takvog drustva cime se otklanja ogranicenje snosenju rizika poslovanja.

27. Spoljnotrgovinsko ortacko drustvo i prestanak spoljnotrgovinskog ortackog drustva

Spoljnotrgovinsko ortacko drustvo je drustvo lica koje se osniva ugovorom dva ili vise fizickih lica koja se obavezuju da uz sopstvenu neogranicenu solidarnu odgovornost za obaveze spoljnotrgovinskog drustva obavljaju spoljnotrgovinsku delatnost pod zajednickom firmom. Ovo drustvo se ne moza osnovati od strane samo jednog clana. Clanovi ovog spoljnotrgovinskog drustva mogu biti samofizicka lica, domaca i strana, a u nekim pravima to mogu biti samo lica koja imaju svojstvo trgovca. Kako je ovaj ugovor intuitu personae, ne postoji mogucnost prenosivosti udela. Ortak ne moze bez saglasnosti ostalih ortaka raspolagati svojim udelom u ortackom drustvu. Prema zakonu o preduzecima ortacko drustvo stice pravni subjektivitet upisom ovog spoljnotrgovinskog drustva u sudski registar. Spoljnotrgovinsko ortacko drustvo kao pravni subjekt u nasem pravu ima svoju imovinu sa kojom moze da namiruje duznicke obaveze prema poveriocima. Imovina ovog drustva je odvojena od imovine svakog clana spoljnotrgovinskog ortackog drustva. Spoljnotrgovinsko ortacko drustvo nastaje na bazi ugovora o osnivanju i na taj ugovor se primenjuju pravila o ugovoru o ortakluku. Ugovor se zakljucuje u pismenom obliku. U ugovoru o osnivanju trebalo bi navesti odredbe koje se odnose na firmu, sediste, delatnost, iznos sredstava potrebnih za rad, nacin pribavljanja sredstava, prava i obaveze ugovaraca- osnivaca tog spoljnotrgovinskog drustva itd.

Spoljnotrgovinsko ortacko drustvo upisuje se u registar nadleznog sudskog organa u koji se unosi: firma, sediste, delatnost, zastupanje, ulog clanova ortackog drustva i osnovni kapital drustva. Registracionom sudu se uz prijavu za upis u sudeki registar prilazu i ugovor o osnivanju spoljnotrgovinskog otr. drustva i potvrda banke o uplati novcanog uloga na privremeni racun. Clan ovog drustva prema Zakonu o preduzecima moze u drustvo da ulozi novac, stvari, prava, rad ili usluge. Kada se ulazu nenovcani ulozi, clanovi ovog drustva srazmerno ih procenjuju i iskazuju u novcu. Ulozi ne moraju biti jednaki i ukoliko ugovorom nije nista predvidjeno, smatra se da su ulozi ovog drustva jednaki. Prema Zakonu o preduzecima ako clan ovog drustva ne uplati novcani ulog u roku predvidjenom ugovorom o osnivanju ili neopravdano novac zadrzi za sebe, duzan je da plati kamatu od dana kada je bio duzan da uplati. Clan nije obavezan da poveca ulog iznad ugovorenog iznosa, kao sto ne moze ni da smanji svoj ulog bez odobrenja ostalih clanova ovog drustva. Takodje, svoj ulog nesme povuci, otudjiti, ni opteretiti bez saglasnosti ostalih clanova drustva. Prenosenje udela medju clanovima drustva je slobodno. Spoljnotrgovinsko ortacko drustvo ima direktora a njegovu funkciju moze obavljati jedan ili vise clanova ovog drustva. Ugovorom o osnivanju ovog drustva utvrdjuje se nacin funkcionisanja i drugih organa ukoliko se clanovi ovog drustva istim ugovorom sporazumeju. Svi clanovi spoljnotrgovinskog ortackog drustva imaju pravo da vode poslove spoljnotrgovinskog drustva. Po ugovoru o osnivanju ovog drustva poslovodstvo moze biti preneto na jednog ili vise clanova. Ako svi clanovi ovog drustva imaju pravo na poslovodstvo, onda svi mogu da postupaju samostalno osim ako ostali clanovi drustva ne uloze protest. Clan ovog drustva je odgovoran spoljnotrgovinskom ortackom drustvu za stetnu koju je namerno prouzrokovao u toku obavljanja poslova. Pri donosenju odluka, svaki clan ima jedan glas i po pravilu odluke donose jednoglasno. Pri izracunavanju dela dobiti koja pripada clanu spoljnotrgovinskog ortackog drustva, uzima se u obzir uplata uloga koju je clan izvrrio u toku poslovne godine, srazmerno vremenu koje je proteklo od dana uplate. Clan ovog drustva ovlascen za poslovodstvo obavezan je da ostalim clanovima drustva podnosi izvestaje o poslovanju.

PRESTANAK SPOLJNOTRGOVINSKOG ORTACKOG DRUSTVA

Nas zakon o preduzecima regulise prestanak preduzeca likvidacijom i stecajem. Spoljnotrgovinsko ortacko drustvo moze da prestane iz sledecih razloga: posle isteka vremena na koji rok je ono bilo osnovano, moze prestati i kad mu je izrecena mera zabrane

obavljanja delatnosti iz razloga neispunjavanja uslova za obavljanje određene delatnosti, ako prestanu da postoje prirodni i drugi uslovi neophodni za obavljanje određene delatnosti, kada član društva svojom voljom otkaze članstvo u društvu sa otkaznim rokom koji nemože biti kraci od 6 meseci. Ako je ugovorom o osnivanju spoljnotrg. ortackog društva predviđeno da društvo, u slučaju da član tog društva otkaze članstvo, ugovor i dalje postoji među preostalim članovima tog društva. Izdvojenom članu se vraćaju stvari koje je dao na korišćenje društvu i isplaćuje se novac koji bi primio po obracunu da je društvo prestalo sa radom u vreme njegovog izdvajanja. Kada se broj članova spoljnotrgovinskog ortackog društva svede na jedan a u roku od 6 meseci se sudu ne prijavi novi član, ovo društvo prestaje sa radom, kao i ukoliko se ne obavlja delatnost duže od dve godine neprekidno, ako se pravosnaznom sudskom odlukom utvrdi nistavost upisa u sudski registar, odlukom suda po tužbi određenog člana spoljnotrgovinskog ortackog društva protiv ostalih članova društva, kao i posle smrti člana ovog društva ukoliko nije drugacije ugovorom predviđeno.

28. SPOLJNO - TRGOVINSKO KOMANDITNO DRUŠTVO I SPOLJNO - TRGOVINSKO DRUŠTVO NA AKCIJE

Spoljnotrgovinsko komanditno društvo je organizaciona forma društvenog lica koje se osniva ugovorom dva ili više lica, a u cilju obavljanja spoljnotrgovinske delatnosti pod zajedničkom firmom od kojih je najmanje jedno lice odgovorno neograničeno, solidarno za obaveze spoljnotrgovinskog društva (komplementar), najmanje jednog lica ograničen je na iznos ugovorenog uloga (komanditar). Komplementar može biti sam fizičko lice a komanditor fizičko i pravno lice. Karakteristika spoljnotrgovinskog komanditnog društva je da se mora sastojati najmanje od dva člana i to ne samo što je baza ovog društva ugovor, već što postoje i kasnije dve vrste članova. Jedan oblik članova je onaj koji za obaveze društva odgovara svojom ličnom imovinom tj. Koji odgovara neograničeno solidarno za obaveze spoljnotrgovinskog društva (komplementari). Drugi deo članova su komanditori koji snose rizik u poslovanju do visine uložених sredstava. Karakteristično je i to da jedno od ovih lica ne može imati ulogu drugog lica. Ulog komanditora može biti u novcu, stvarima i pravima. Komplementar upravlja spoljnotrgovinskim komanditnim društvom i vodi poslove tog društva. Komanditor ne može voditi poslove spoljnotrgovinskog komanditnog društva, niti se može protiviti vođenju poslova od strane komplementara. Komanditor ima pravo da traži prepis godišnjeg obračuna, uvid u poslovne knjige i dokumentaciju. Zakon o preduzećima ne zahteva zakonski minimum sredstava, kapital za osnivanje spoljnotrgovinskog komanditnog društva. Početna sredstva za rad spoljnotrgovinskog komanditnog društva, ugovorom o osnivanju ovog društva određuju komanditori i komplementari. Ulog komanditora u stvarima i pravima procenjuje ovlašćeni procenjivač osim kad novčana vrednost ne prelazi iznos od 3.000\$ u dinarskoj protivvrednosti po kursu na dan unošenja uloga. Prava komplementara – naš Zakon o preduzećima predviđa da komplementar upravlja spoljnotrgovinskim komanditnim društvom i vodi poslove društva. Komanditor se ovom zakonskom rešenju ne može protiviti osim kad su u pitanju poslovi izvan delatnosti ovog društva. Osnovno pravo komplementara vezano je za pravo upravljanja i vođenje poslova u komanditnom društvu. Prava komanditora za – prema našem Zakonu o preduzećima, dobit komanditora pripisuje se njegovom udelu do izosa njegovog ugovorenog uloga. Komanditor učestvuje u snošenju gubitka do iznosa uloga. Komanditor nema pravo da na teret sopstvenog uloga podiže novac iz spoljnotrgovinskog komanditnog društva niti da traži isplatu dobiti društva dok je njegov udeo zbog gubitka smanjen. Spoljnotrgovinsko komanditno društvo na akcije – ovaj oblik društva je kod nas ukinut stupanjem na snagu Zakona o preduzećima. To je oblik spoljnotrgovinskog komanditnog društva kojeg osnivaju dva lica da pod imenom i firmom komplementara obavljaju spoljnotrgovinsku delatnost kao privrednu delatnost, kao registrovano zanimanje uz neograničenu solidarnu odgovornost komplementara, koji imaju udele u društvu a gde postoji ograničena odgovornost za rizik poslovanja komanditora koji imaju

akcije u društvu. Uz prava koja poznaju ovaj oblik spoljnotrgovinskog društva predviđa se postojanje skupštine akcionara (komanditora i komplementara). Spoljnotrgovinsko komanditno društvo (društvo na akcije) prestaje da postoji putem stečaja ili likvidacije. Prestaje u slučaju stečaja kada ne obavlja delatnost duže od dve godine neprekidno. U slučaju likvidacije: ako je društvu izrečena mera zabrane delatnosti zato što neispunjava uslove za obavljanje delatnosti, kada prestanu da postoje prirodni uslovi za obavljanje delatnosti, istekom vremena na koje je osnovano; odlukom svih članova društva, kada se broj članova svede na jednu a u roku od 6 meseci se ne prijavi.

30. POSREDNIČKE ORGANIZACIJE – BERZE

Berza podrazumeva skup subjekata trgovačkog prometa njihovih punomoćnika ili posrednika koji se na određenom mestu i u određeno vreme na berzanskim sastancima pojavljuju u cilju sklapanja trgovačkih poslova. Reč berza potiče od latinske reči "bursa" znači kesa. Ima više vrsta berzi: radno produktivne, efektne i mešovite. Na produktivnim berzama vrši se prodaja određenih vrsta roba, industrijskih i poljoprivrednih. Na efektnim berzama obavlja se promet trgovačkih efekata tj. Hartija od vrednosti kao što su: menice, akcije, obveznice koje emituje država, valute pojedinih zemalja. Mešovite berze su kombinacije efektnih i robnih berzi tj. istovremeno se trguje i robom i hartijama od vrednosti. Specijalizovane robne berze se specijalizuju za tačno određene robe, one postoje u svetu kao što je Londonska berza poznata za obojene metale, vunu i pamuk. Poznata je i Njujorška berza za pamuka i vunu. Kod nas je poznata produktivna poljoprivredna berza u Novom Sadu koja radi od 1958. godine i koja ima za cilj da obavlja sledeće poslove: daje obaveštenja o stanju na tržištu, dojavljuje cene proizvoda koji su predmet berzanskih poslova, količine tih proizvoda, njihov kvalitet, asortiman, rokove isporuke proizvoda, organizuje prodaju poljoprivrednih proizvoda putem javnog nadmetanja, utvrđuje način zaključivanja ugovora. Na ovoj berzi berzanski poslovi se zaključuju neposredno ili preko berzanskih agenata i samo na berzanskim sastancima. Na berzi se trguje samo određenom robom i to u većim količinama a poslovi se zaključuju prema određenim običajnim pravilima i uzansama koje utvrđuje berza. U SRJ donet je zaseban Zakon o berzama, berzanskom poslovanju i berzanskim posrednicima 1994. godine. Kod nas se može osnovati finansijska i robna berza, a ako se trguje samo jednom vrstom tržišnog materijala osniva se specijalizovana berza. Mešovita berza se osniva kada se trguje sa više vrsta tržišnih materijala. Berza se osniva kao akcionarsko društvo a finansijsku berzu mogu osnivati banaka, poštanska štedionica, osiguravajuće društvo, savezna država i republika članica. Robnu berzu osnivaju pravna lica koja su registrovana za poslove proizvodnje i prometa robe, savezna država i republika članica. Berzanski posrednici su banke, poštanske štedionice, osiguravajuća društva, investicioni fondovi i drugi berzanski posrednici brokerskog i dilerskog načina trgovine. Statutom berze utvrđuje se naziv, sedište berze, predmet, organizacija i način poslovanja i nadležnost organa upravljanja i rukovođenja berzom, način donošenja akata, kriterijumi za imenovanje direktora berze i drugih organa berze, uslovi za sticanje članstva i dr. pravilima berze se odlučuje vrsta poslova, uslovi i način njihovog obavljanja, uslove koje moraju da ispune učesnici u trgovini, kojim se tržišnim materijalom i pod kojim uslovima trguje, način određivanja kursa, kamatnih stopa i dr. osnivači tj. Akcionari berze obezbeđuju imovinu berze koju čine sredstva u novčanom i nenovčanom obliku. Akcije akcionara glase na ime i mogu se prenositi samo akcionarima berze ali i drugim licima koja su osnivači finansijske berze. Organi berze su direktor, skupština, upravni odbor i nadzorni odbor. Član berze može biti samo pravno lice koje je registrovano kao berzanski posrednik i koji ispunjava uslove predviđene statutom berze. Član finansijske berze može da bude banka, poštanska štedionica i osiguravajuće društvo uz saglasnost NBJ. Pod berzanskim poslovanjem podrazumeva se registracija tržišnog materijala kojim se trguje na berzi, utvrđivanje kamatnih stopa, cena za tržišni materijal koji se trguje na berzi, trgovina takvim materijalima i dr. na finansijskoj berzi se trguje žiralnim novcem,

devizama, čekom, menicom, kratkoročnim hartijama od vrednosti, zlato i dr. berzanska trgovina može da se obavlja promptno i na termin. Pod promptnom trgovinom se podrazumeva izvršenje kupoprodajnih obaveza odmah, u roku od 5 dana, a pod terminskom trgovinom se podrazumeva izvršavanje kupoprodajnih obaveza u roku dužem od 5 dana. Brokeri članova berze zaključuju ugovore o prodaji za račun članova berze. Berza može prestati u sledećim slučajevima: ako skupština berze odluči o prestanku berze, ako se broj akcionara smanji ispod zakonom propisanog broja, ako organi koji je doneo rešenje za izdavanje dozvole za osnivanje i rad berze utvrdi da je rešenje dato na osnovu lažnih podataka, kada se utvrdi nepravilnost u radu berze.

32. STRANA ULAGANJA I KONCESIJE U JUGOSLAVIJI

Strana ulaganja u našu privredu dovešće do snažnog razvoja domaće privrede, do većeg zapošljavanja domaće radne snage, do razvoja infrastrukture, izgradnje novih saobraćajnica, unapređivanja transportne mreže, dopreme robe do mesta destinacije. Usvajanjem dva zakona koja se odnose na oblast stranih ulaganja u našoj zemlji 1994. godine Zakona o stranim ulaganjima i Zakona o slobodnim zonama i drugim, stvoreni su povoljniji uslovi za dalji razvoj stranih ulaganja u našu privredu. Naš savezni Zakon o slobodnim zonama daje niz pogodnosti kada se radi o stranim ulaganjima u obliku oslobođenja od plaćanja carine na opremu i reprodukcioni materijal koji se uvozi u slobodnu zonu sa ciljem proizvodnje robe namenjene izvozu. Posle prestanka ratnih sukoba u okruženju nove Jugoslavije i ukidanja ekonomskih sankcija od UN, javljaju se neke pogodnosti u našoj zemlji koje privlače strance da ulažu u našu privredu. Pre svega to je geografska lociranost Jugoslavije jer se nalazi na raskršću mnogih puteva, koji služe kao veza između Evrope, Azije, Severne i Južne Evrope i Zapadne sa Istočnom Evropom. Veoma je značajna izgradnja brze pruge Subotica – Beograd – Bar, kao i modernih autoputeva, pa se očekuje izgradnja autoputa Subotica – Beograd – Bar i Niš – Bar. Dunav kao međunarodna plovna reka, kao jeftin transportni put dobija sve više na značaju, to će biti veoma značajno kada se bude izgradio kanal Dunav – Zapadna Morava – Vardar – Egejsko more. Jedan od veoma bitnih faktora za ulaganje stranaca u jugoslovensku privredu je jeftina i stručna radna snaga, jer će imati daleko jeftinije proizvode proizvedene u Jugoslovenskim fabrikama, nego u fabrikama u razvijenim evropskim državama. Naša zemlja bi trebalo da obezbedi pravnu stabilnost i neizmenljivost propisa i zakona koji se odnose na strana ulaganja. Propisi bi trebali da budu stimulativni i da pospeše strana ulaganja u našoj zemlji. Zakonski propisi ne smeju bit restriktivni za strana ulaganja već liberalni i stimulativni. Pored postojećih beneficija, povlastica oslobođenja plaćanja carine, poreza pri uvozu opreme i robe reprodukcionog materijala treba tražiti druge olakšice, npr., oslobađanje od raznih davanja prema društvenoj zajednici za određeni niz godina. Takođe je neophodno da se ukine odredba koja je predviđena Zakonom o slobodnim zonama, koja predviđa da osnivački ulog, stranog lica pri osnivanju preduzeća za upravljanje zonom ne može biti veći od 49%. Posle ukidanja ekonomskih sankcija prema Jugoslaviji, očekuju se sledeći oblici ulaganja stranaca u našu privredu: 1. Samostalno ulaganje stranaca, putem osnivanja preduzeća i društava – po našem Zakonu o stranim ulaganjima, strano lice može samo ili sa drugim licem osnovati preduzeće ili društvo, kao i ulagati sredstva u preduzeće i društvo. Strano pravno lice može u našoj državi osnovati deo svog preduzeća – filijalu, koje ima svojstvo pravnog lica i poslovati po jugoslovenskim propisima. Dopunama Zakona o stranim ulaganjima daje se tretman stranog lica i jugoslovenskom državljaninu sa boravištem u inostranstvu dužim od godinu dana, i oni mogu da osnivaju svoja preduzeća i društva u Jugoslaviji. Zakon o stranim ulaganjima predviđa i određena ograničenja: strano lice na teritoriji Jugoslavije ne može samo ili sa drugim stranim licem osnovati preduzeće u određenim privrednim oblastima: proizvodnje i prometa oružja, javnog informisanja, sistema veza. 2. Zajednička ulaganja sa domaćim privrednicima i preduzećima, strana lica mogu osnovati preduzeća i društva u Jugoslaviji po osnovu zajedničkih ulaganja u mešovitim svojinskim oblicima. Prema našem Zakonu o preduzeću mogu osnovati u

mešovitom vlasništvu kao preduzeće ili u formi društva – akcionarsko društvo, komanditno društvo, ortačko društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću. Naš Zakon o stranim ulaganjima predviđa i određena ograničenja da u određenim oblastima strano lice ne može samo ili sa drugim stranim licem osnivati preduzeće ali može sa domaćim licem, kao i ulagati sredstva u ova preduzeća bez prava većinskog učešća u upravljanju preduzećem. 3. Ulaganje stranih lica u Jugoslovenske slobodne zone – naše slobodne zone obzirom na njihovu pogodnu lociranost omogućiti će modernu proizvodnju koja će pre svega biti namenjena izvozu i veće upošljavanje domaće radne snage. Naše slobodne zone bi trebalo da daju što veće beneficije pri proizvodnji roba za izvoz. 4. Kocesije - koncesija predstavlja pravo korišćenja prirodnog bogatstva ili dobara u opštoj upotrebi koje ustupa nadležnom državnom organu (koncedent), domaćem ili strano licu (koncesionaru) pod posebnim uslovima i uz odgovarajuću naknadu. Prema srpskom Zakonu predstavlja davanje dozvola licima za obavljanje delatnosti od opšteg interesa. Koncesija se daje pod uslovom da se obezbedi racionalno korišćenje prirodnog bogatstva u opštoj upotrebi; tehničko – tehnološko unapređivanje delatnosti koja je predmet koncesije; zaštita i unapređivanje životne sredine. Predmet koncesije mogu biti istraživanje, eksploatacija mineralnih sirovina izgradnja, održavanje i korišćenje puteva, energetskih objekata, izgradnja železničkih pruga, naftovoda, aerodroma; izgradnja, održavanje i korišćenje komunalnih objekata; izgradnja, održavanje i korišćenje telekomunikacija i modernizacija; izgradnja, održavanje i korišćenje komunalnih objekata; izgradnja, održavanje i korišćenje telekomunikacija, modernizacija; izgradnja, održavanje i korišćenje vodoprivrednih objekata, sistema za navodnjavanje i dr. U skladu sa Zakonom koncesija se može dati na rok od 30 godina, a dužina koncesije zavisi od predmeta koncesije i očekivane dobiti, pri obavljanju koncesione delatnosti. Rok se može produžiti u izuzetnim slučajevima. Predlog za dobijanje koncesije se podnosi Vladi Republike Srbije preko Agencije za ulaganja. Koncesioni akt donosi Vlada i on se objavljuje u Službenom glasniku Srbije i sadrži predmet koncesije i područja na kojem će se obavljati koncesione delatnosti; rok trajanja koncesije; način davanja koncesije; uslove koje mora da ispunjava koncesionar i dr. Koncesija se daje na osnovu javne licitacije. Ugovor o koncesiji se zaključuje u skladu sa uslovima određenim koncesionim aktom i Zakonom, a ako je koncesionar strano lice i u skladu sa propisima o stranim ulaganjima. Ugovor o koncesiji zaključuju Vlada i koncesionar. Za dobijenu koncesiju plaća se koncesiona naknada u skladu sa koncesionim aktom i ugovorom o koncesiji. Ova naknada zavisi od vrste kvaliteta, količine, namene i tržišne cene prirodnog bogatstva u opštoj upotrebi, ugovornog rizika, očekivane dobiti itd. Koncesionar dobijenu koncesiju može preneti drugom licu i tada se zaključuje poseban ugovor na koji koncedent daje saglasnost. Može doći i do prekida koncesionog odnosa u slučajevima: kada se obavljanjem koncesione delatnosti ugrožava životna sredina ili Zakonom zaštićeno područje i objekti; u slučaju rata; nemogućnost obavljanja delatnosti zbog oštećenja objekta koncesije.

33. SLOBODNE ZONE

U svetu se mogu sresti različiti termini za slobodne zone: slobodne zone, slobodne carinske zone, slobodne ekonomske zone, izvozne prerađivačke zone, spoljno – trgovačke zone itd. Svi ovi termini za slobodne zone označavaju posebne pogodnosti i olakšice koje jedna država daje najčešće stranoj robi, koje omogućavaju uvoz strane robe bez plaćanja carine i drugih dadžbina, poreza, taksa. Država na čijoj se teritoriji nalazi slobodna zona ima poseban ekonomski interes za razvoj ovog instituta jer se postiže značajan razvoj domaće privrede; veća proizvodnja; veće upošljavanje domaće radne snage, razvoj domaćih saobraćajnih kapaciteta idr. Slobodne zone amerikanci nazivaju spoljno – trgovačkim zonama, kinezi specijalnim ekonomskim zonama, nemci slobodnim zonama itd. Kod nas, dopunom carinskog Zakona 1963. godine one su nazivane carinskim zonama; a kasnije donošenjem posebnog Zakona o slobodnim carinskim zonama su uvedena dva odvojena instituta sa različitim terminom i tretmanom slobodnih carinskih zona. Slobodne zone bi trebalo da budu u pravom smislu slobodne, proizvođačke, eksportne zone, a carinske bi predstavljale poseban institut sa posebnim merama carinskog nadzora i posebnim olakšicama carinskog postupka. Slobodne zone su otvorene za strana ulaganja, izdavanje beneficija stranim ulagačima " otvorena vrata"; carinske zone predstavljaju deo carinskog područja naše zemlje gde se primenjuju posebne mere carinskog zakona i olakšice u carinskom postupku. Slobodne zone su vrlo značajan privredno – ekonomski institut i u svetu se mogu podeliti na dva osnovna tipa: tip potpuno slobodnih institucija i tip institucija sa ograničenim funkcijama. Kod oblika slobodnih zona potpuno slobodnih institucija dozvoljeno je osim skladištenja robe i obrade i prerada robe uz mnoge carinske i necarinske pogodnosti. Kod drugog tipa nije dozvoljena industrijska proizvodnja; već su one više lager skladišta za smeštaj i čuvanje robe pod carinskim nadzorom. U prvi tip slobodnih zona spadale bi zone u: Kopenhagenu, Veneciji, Trstu, Ševionu, a u drugi tip zone; Malme, Štokholm, Pirej, Kil i dr. Danas u svetu je sve više slobodnih zona koje su proizvođački i eksportno orijentisane. One su od velikog značaja za razvoj privrede određene zemlje, omogućavaju veća strana ulaganja pod značajnim beneficijama, oživljavanje proizvodnje u zonama, dovode do većeg upošljavanja domaće radne snage, razvoja saobraćajnica. Proizvodi koji su proizvedeni u slobodnim zonama omogućili bi snažan devizni priliv državi i privrednicima na čijoj se teritoriji nalaze slobodne zone. Dobar deo slobodnih zona je postavljen na principu " carinskog isključka ", tako da su slobodne i carinske zone isključene iz carinskog područja određene države, a priključene kao caarinska teritorija drugoj državi. U tom slučaju se primenjuje carinski suverenitet one države kojoj je takva zona priključena. Međutim postoje slobodne zone koje se u ekonomskom smislu smatraju carinskom ex teritorijom tj carinskim isključkom. To su teritorije pod posebnim statusom sa nizom olakšica i privilegija u ekonomskom smislu reči. Kod nas su slobodne zone sastavni deo carinskog područja Jugoslavije. U Jugoslaviji slobodnu zonu mogu osnivati domaća i strana, pravna i fizička lica. Zakon o slobodnim zonama predviđa da u slobodnim zonama u Jugoslaviji stranac ne može imati većinski kapital, tj. osnivački ulog ne može biti veći od 49%. U slobodnoj zoni se ne mogu obavljati delatnosti koje su zabranjene Zakonom o slobodnim zonama, kao što su delatnosti ugrožavanja životne sredine, zdravlja ljudi i ugrožavanje materijalnih dobara i bezbednosti zemlje. Preduzeća za upravljanje slobodnom zonom mogu osnivati osnivači zone i druga domaća i strana pravna i fizička lica. Preduzeće za upravljanje može biti u formi preduzeća, kao i u obliku društva lica (komanditno, ortačko društvo) ili obliku društva kapitala (akcionarsko društvo i društvo sa ograničenom odgovornošću). Postupak za osnivanje preduzeća i društva za upravljanje slobodnom zonom odvija se u skladu sa zakonom o preduzećima na osnovu osnivačkog akta. Osnivački akt sadrži: firmu i sedište preduzeća, firmu osnivača i adresu, kada se radi o fizičkom licu, ime, adresu, matični broj osnivača, delatnost preduzeća, osnivački ulog itd. Ako se slobodna zona osniva u formi društva onda se sačinjava ugovor umesto osnivačkog akta. Pod osnivanjem slobodne zone podrazumeva se postupak u vezi sa donošenjem akta o osnivanju. Osnivanje preduzeća ili društva za

upravljanje slobodnom zonom, pribavlja se saglasnost za rad slobodne zone od Savezne Vlade. Slobodna zona se osniva na području koje ima pomorsku luku, vaazduhoplovno ili rečno pristanište koje je otvoreno za međunarodni saobraćaj i na magistralnim putevima, koji su uključeni u mrežu evropskih puteva. U skladu sa zakonom o slobodnim zonama smatra se da će ekonomski biti opravdano osnivanje slobodne zone, ako se obezbedi izvoz iz osnovane zone najmanje 30% godišnje proizvedene robe. Jedan od motiva za strana ulaganja u određenoj zoni je prvenstveno stabilana politička situacija u toj zemlji gde se zona nalazi pa i u širem regionu. Takođe je bitna stabilnost pravnih propisa i Zakona koji će garantovati određenu pravnu sigurnost.

34. OSNIVANJE PREDUZEĆA U INOSTRANSTVU

Pod obavljanjem privrednih delatnosti u inostranstvu se podrazumeva obavljanje proizvodnih, trgovinskih, uslužnih, naučno-istraživačkih i istraživačko razvojnih delatnosti, bankarskih i drugih finansijskih poslova, poslova osiguranja i reosiguranja a u skladu sa propisima zemlje u kojoj se te delatnosti obavljaju. Osnivač može da osnuje sopstveno ili mešovito preduzeće u inostranstvu sa ciljem obavljanja privrednih delatnosti u inostranstvu. Domaći osnivač može da osniva i druge oblike i forme organizovanja u inostranstvu i da otkupljuje osnivačke uloge stranih ili domaćih lica u inostranstvu itd. Osnovana preduzeća u inostranstvu mogu da osnuju preduzeća i predstavništva u našoj zemlji. Domaća lica u inostranstvu mogu osnovati i holding preduzeća, gde se podrazumeva pod holding poslovanjem, osnivanje, upravljanje i finansiranje drugih preduzeća i ako holding preduzeće raspolaže sa više od 50% uloga u preduzeću koje osniva. Ova holding preduzeća mogu osnovati druga holding preduzeća u inostranstvu i raspolagati sa više od 50 % uloga koje osnivaju. Da bi osnivač osnovao preduzeće u inostranstvu obavezan je da nadležnom saveznom organu dostavi zahtev koji sadrži naziv osnivača, firmu, sedište i predmet poslovanja preduzeća u inostranstvu, podatke o licu koje je ovlašćeno za poslovanje tog preduzeća i njegova ovlašćenja iznos i izvor sredstava osnivačkog uloga preduzeća po osnivačima. Osnivač je dužan da u roku od godinu dana dostavi nadležnom saveznom organu izvod iz registra da je preduzeće registrovano u inostranstvu, statut, ugovor na osnovu kojeg preduzeće posluje. Osnivač u inostranstvu može osnovati predstavništva u cilju ispitivanja tržišta i obavljanja određenih radnji a u cilju povećanja izvoza, zaključenja ugovora o izvozu robe i usluga i dr. Osnivač može osnovati i poslovnu jedinicu, prodavnicu, konsignaciju, gradilište i dr. Predstavništvo i poslovna jedinica su sastavni deo preduzeća koje ih je osnovalo i nemaju status pravnog lica. Takođe, preduzeće i drugo pravno lice može stranom licu poveriti poslove zastupanja prodaje robe sa konsignacionog skladišta itd, kao što može i ulagati u strana preduzeće, novac, stvari, prava na osnovu ugovora u pismenom obliku. Rezultati poslovanja preduzeća u inostranstvu se utvrđuju po godišnjem obračunu za kalendarsku godinu kao poslovnu godinu. Dobit koju osnivači ostvare u preduzeću u inostranstvu utvrđuje se godišnjim obračunom po propisima zemlje u kojoj je preduzeće osnovano ali po izmirenju obaveza predviđenim tim propisima. Ostvarena dobit se može koristiti u inostranstvu u skladu sa zakonskim propisima, a dobit koju ne koristi u inostranstvu osnivač preduzeća je obavezan da unese u zemlju u određenom roku. Preduzeće u inostranstvu može da prestane po odluci osnivača u slučajevima koje propisuje Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju i po propisima zemlje u kojoj je osnovano. Osnivač je obavezan da po prestanku rada preduzeća u inostranstvu obavesti nadležni savezni organ radi brisanja preduzeća iz registra. Nadležni savezni organ donosi rešenje o brisanju preduzeća iz registra i kada se propisima strane zemlje trajno ukine mogućnost za transfer dobiti koju preduzeće ostvari u inostranstvu i u slučaju kada preduzeće ne vrši transfer u zemlju u periodu dužem od dve godine bez odobrenja NBJ.

35. FINANSIJSKE ORGANIZACIJE (BANKE I DRUGE FINANSIJSKE ORGANIZACIJE)

Banka se osniva kao akcionarsko društvo, ugovorom o osnivanju i obezbeđivanju sredstava u osnivački kapital banke. Banku mogu osnivati domaća i strana pravna i fizička lica. Osnivanje i poslovanje banaka i drugih finansijskih organizacija u našoj zemlji, regulisno je poslovnim saveznom Zakonom. Za osnivanje banke potrebno je najmanje dva osnivača. Ugovor o osnivanju banke mora sadržati: naziv i sedište osnivača banke, naziv i sedište banke, iznos ukupnog osnivačkog kapitala u novčanom i nenovčanom obliku i udeo svakog osnivača u tom kapitalu rok do kog su osnivači dužni da uplate novčana sredstva; prava, obaveze; odgovornosti osnivača banke za obaveze banke; poslovi koje banka obavlja; način raspoređivanja dela dobiti na osnivače banke i dr. Banka mora doneti statut prilikom osnivanja kojim se utvrđuju i organizacija i način poslovanja banke, ovlašćenja organizacionih delova banke, pitanja o kojima odlučuje skupština banke, pitanja o kojima odlučuju drugi organi banke, prava i obaveze i odgovornost direktora i drugih lica sa posebnim ovlašćenjima, mere i odgovornosti organa banke za obezbeđenje likvidnosti itd. Zahtev za izdavanje dozvole za rad banke, osnivači podnose NBJ koja je obavezna da u roku od 60 dana od podnošenja zahteva oceni ispunjenost zakonskih uslova i opravdanost osnivanja banke. Guverner NBJ donosi konačno rešenje. Upisom u sudski registar kod nadležnog privrednog suda, banka stiče svojstvo pravnog lica. Banku sa mešovitim kapitalom mogu osnovati domaća i strana pravna i fizička lica zaključenjem ugovora o osnivanju. Osnivači banke obezbeđuju sredstva za osnivački kapital banke, i ona mogu biti u novčanom i nenovčanom obliku (zgrada, oprema, itd.). Zakonom o bankama i drugim finansijskim organizacijama predviđa se da novčani deo osnivačkog kapitala ne može biti manji od predviđenog zakonskog limita. Ako je manji od predviđenog i ugovorom o osnivanju utvrđuje se rok do kojeg su obavezni da uplate razliku novčanih sredstava. Banka se može baviti kreditima, depozitima i drugim bankarskim poslovima: primanjem svih vrsta novčanih depozita, menjačkim poslovima, devizno – valutnim, davanjem i uzimanjem kredita, izdavanjem hartija od vrednosti, novčanih kartica idr. Bankom upravljaju osnivači u zavisnosti od visine njihovog osnivačkog kapitala; u skladu sa ugovorom o osnivanju. Organi banke su: direktor banke, skupština, upravni odbor i nadzorni odbor. Deo prihoda za poslovanje banke koji po godišnjem obračunu ostane po podmirenju rashoda banke i drugih zakonskih obaveza predstavlja neraspoređenu dobit koja se na osnovu odluke skupštine banke raspoređuje na: rezerve banke, osnivače banke. Srazmerno sredstvima ulozenim u osnivački kapital banke. Zbog sigurnosti poslovanja, banka je obavezna da na teret prihoda obrazuje posebnu rezervu. Banka je nelikvidna kada nema dovoljno novčanih sredstava da izmiri dospele obaveze u rokovima. U toj situaciji ne može da odobrava kredite daje garancije itd. Guverner NBJ donosi rešenje o pokretanju postupka za utvrđivanje uslova za pokretanje postupka stečaja nad bankom po predlogu poverioca i osnivača banke; agencije – druge finansijske organizacije su: 1. poštanska štedionica – osniva se i posluje na teritoriji SRJ kad obezbedi novčani deo osnivačkog kapitala od strane preduzeća PTT saobraćaja, Savezne države, republike članice. Obavlja sledeće poslove: prikuplja devizne i štedne uloge i vodi tekuće račune, žiro – račune ; devizne račune fizičkih lica; daje kredite, izdaje hartije od vrednosti i novčane kartice, obavlja platni promet za fizička lica i dr. 2. štedionica – osniva se kada osnivači obezbede određeni minimum novčanog kapitala kao deo osnivačkog kapitala, osnivaju je Savezna država, republika članica, grad, opština, domaća pravna i fizička lica. Može da ima ekspoziture, filijale i obavlja sledeće poslove: prikuplja dinarske štedne uloge, depozite fizičkih lica, daje kredite fizičkim licima, obavlja platni promet. 3. štedno – kreditna organizacija osniva se kada osnivači obezbede novčani deo osnivačkog kapitala i osnivaju je pravna lica koja su se organizovala za obavljanje delatnosti i usluga. Obavlja sledeće poslove: prikuplja sredstva za finansiranje prometa određenih roba i usluga u okviru delatnosti njenih osnivača; prikuplja dinarske štedne uloge radnika zaposlenih u pravnim licima koja su je osnovala, daje kredite osnivačima. 4. štedno – kreditna zadruga – može se osnovati kada osnivači obezbede novčani deo osnivačkog kapitala. Osnivaju je zemljoradničke, zanatske, stambene i druge zadruge. Obavlja sledeće poslove: prikuplja dinarske štedne uloge i

depozite fizičkih lica, daje i uzima kredite u okviru delatnosti njenih osnivača, obavlja platni promet itd.

36. NEKE OPŠTE KARAKTERISTIKE I PITANJA KOJA SE ODOSE NA ZAKLJUČENJE MEĐUNARODNIH PRIVREDNIH UGOVORA

Ugovori u međunarodnom poslovnom privrednom pravu koje zaključuju dve ugovorne strane ili više ugovornih strana iz dve ili više različitih država javljaju se kao distancioni ugovori. Oni su znatno složeniji od ugovora koji se zaključuju o međunarodnom poslovnom pravnom okviru jedne države. Mnogi ugovori koji postoje u privrednom pravu jedne zemlje, javljaju se i u međunarodnom privrednom pravu. Međunarodni privredni ugovori se sa razvojem proizvodnje, transporta i jačanjem ekonomskih međunarodnih korporacija, javljaju u vidu tipskih formularnih i standardnih ugovora. Oni su najčešće adhezioni ugovori tj. ugovori po pristupu. U takvim slučajevima ponuđeni može da prihvati ili neprihvati unapred date uslove iz ponude. Ponuđeni ne može da menja ništa iz ponude, jer u suprotnom prvobitni ponudilac ne mora da prihvati ponudu. Prvobitni ponudilac kao ekonomski jača strana unapred diktira uslove ugovora. Kod tipskih ugovora su moguća odstupanja od ponuđenih ugovornih elemenata. Ponudilac prezentira ponuđenom na formularu uobičajene elemente ugovora, ali dopušta i izvesna odstupanja od elemenata u ponudi i spreman je da sa ponuđenim pregovara o određenim odstupanjima koja su data u formularu. Ugovorno jača strana koristi unapred odštampane formule koji su usled duge upotrebe podstali tipski ugovori. Postoje neki tipski ugovori koji se pojavljuju i u obliku standardnih ugovora, gde su ostavljene određene praznine o kojima se ugovorne strane mogu dogovarati. O tačno predviđenim elementima u ovim ugovorima se ne može pregovarati. Standardni ugovori najčešće nastaju u određenoj oblasti poslovanja sa standardnim klauzulama za određenu branšu. Za standardne ugovore u međunarodnom pomorskom prevozu je karakteristično da sadrži određene garancije i uslove prevoza. Kod standardnih brodarskih ugovora, brodar daje sledeće garancije za : sposobnost broda za plovidbu, klasu broda, položaj broda u času zaključivanja ugovora, za određenu nosivost broda. Međunarodni tipski Ženevski privredni ugovori – na međunarodnom privrednom planu javljaju se novi unificirani tipski ugovori koje je Evropska ekonomska komisija OUN. Tipski ugovori se javljaju u oblasti investicione opreme, kupoprodaju žitarica i kupoprodaju žitarica pri prevozu u unutrašnjem rečnom saobraćaju. Ženevski ugovori predstavljaju vrlo značajnu unifikaciju prava koja se razvija sve većom upotrebom formulara. Formulari doprinose bržem zaključivanju ugovora. Karakteristike ovih ugovora su što su izrađeni na međunarodnom planu i što su pri izradi ovih ugovora učestvovala zemlje izvoznice i zemlje uvoznice. Strane ugovornice mogu da menjaju i nadograđuju odredbe ovih ugovora. Ženevski ugovor i njegovi opšti uslovi nisu formulari ugovora koje strane ugovornice moraju da prihvate. Obzirom da su Ženevski ugovori unapred odštampani u vidu formulara, a stranama ugovornicama se dopušta prihvatanje niza alternativnih rešenja koja su data u formularima, smatra se da je ugovor zaključen kada su se strane ugovornice saglasile o svim elementima iz ugovora. Po teoriji prijema ugovor je zaključen onog momenta kada je ponudilac primio saopštenje od ponuđenog da je prihvatio ponudu. Po teoriji izjave ugovor se među odsutnim licima smatra zaključenim kada je ponuđeni na bilo koji način javio da prihvata ponudu. Prema teoriji saznanja ugovor je zaključen kada je ponudilac saznao za prihvatanje ponude od ponuđenog. Ponuda za zaključenje ugovora – ponuda za zaključenje međunarodnog privrednog ugovora predstavlja izjavu volje određenog lica – ponudioca koja sadrži sve bitne elemente konkretnog ugovora i koja je učinjena određenom licu iz druge države u cilju njenog prihvatanja i zaključenja ugovora. Kod ugovora o međunarodnoj prodaji robe bitni elementi su predmet i cena, kod ugovora o lizingu su zakupljena stvar i iznos zakupnine. Međunarodni privredni ugovor sadrži i druge elemente koji se nazivaju nebitnim, npr.: rok isporuke, ambalaža, način transportovanja itd. Ako se ovi elementi ugovore smatraju se u tom slučaju bitnim elementima ugovora. U pravnoj teoriji razlikuje se pregovor od ponude.

Pregovorima se nastoji doći do saglasnosti volja i stavova pregovaračkih strana o nekom konkretnom pravnom poslu. Razlikuje se ponuda za zaključenje ugovora od ponude za pregovore, jer ponuda za pregovore daje mogućnost pregovaračima da mogu biti podjednako ponuđači. U međunarodnoj trgovinskoj praksi se javljaju i čvrste neobavezne ponude. Prihvata ponude – predstavlja jednostranu izjavu koja je učinjena od strane ponuđenog a upućena ponudiocu. Ne postoji nezavisno od strane ponude. Prihvata od strane ponuđenog u smislu sadržaja mora da bude i nedvosmislen i da je učinjen u cilju zaključenja određenog ugovora. Prihvata ponude po svojoj sadržini mora da bude saglasan ponudi. Konvencija UN smatra odgovor na ponudu koji ukazuje na prihvatanje ponude ali sadrži različite i dopunske uslove koji u suštini ne menjaju uslove ponude, predstavlja prihvatanje ponude. Ako je prihvata ponude učinjen sa zakašnjenjem ne dolazi do zaključenja ugovora.

37. NADLEŽNOST SUDOVA I MEĐUNARODNA ARBITRAŽA U MEĐUNARODNOM POSLOVNOM (PRIVREDNOM) PRAVU

Međunarodni privredni ugovorni odnose sa elementima inostranosti dovode ne samo do sukoba Zakona nego i sukoba jurisdikcije tj. nadležnosti sudova. Sporovi koji nastaju u vezi sa nepokretnostima, spadaju u nadležnost sudova one države gde se ta nepokretnost nalazi. Sporovi u vezi sa industrijskom svojinom – intelektualnom svojinom vezuje se za nadležnost sudova one države gde su ovakva prava izdata. Ovakva rešenja o isključivoj i apsolutnoj nadležnosti domaćeg suda zemlje u kojoj je patent ili intelektualna svojina registrovana, predviđena su i pariskom konvencijom o zaštiti industrijske svojine. Sporovi koji proističu iz obligaciono pravnih odnosa čiji su predmet pokretnosti spadaju u domen isključive nadležnosti pravosuđa određene države. Nadležnost sudova se najčešće određuje prema domicilu ili prema boravištu tuženog iz razloga što se u mestu tuženog može obaviti i izvršenje jer se u tom mestu najčešće nalazi imovina, a time će i presuda biti efikasnije izvršena. Tako se nadležnost suda za pravna lica, određuje prema domicilu, sedištu preduzeća, firme tuženika, a u nekim zemljama i prema nacionalnoj pripadnosti pravnog lica. Nadležnost sudova u ugovorima međunarodnog privrednog prava može biti određena i sporazumom ugovornih stranaka. Međunarodna trgovinska arbitraža – u međunarodnim trgovinskim odnosima i ugovorima, ugovorne strane sve više ugovaraju nadležnost arbitraže, umesto nadležnosti suda. Ugovorne arbitraže u međunarodnim privrednim ugovorima su daleko fleksibilnije pri rešavanju nastalih sporova, nego sudovi koji rešavaju po krutim pravilima. U međunarodnim privrednim ugovorima su češće arbitražne klauzule kojima se ugovara nadležnost određenih profesionalnih arbitraža. Elastičnost i fleksibilnost međunarodnih arbitraža se ogleda u tome što one nastoje da donesu određene odluke po načelu pravičnosti. Arbitri deluju po principima pravičnosti i nisu obavezni da se kruto pridržavaju propisa, kao što bi to činio nadležni sud. Na taj način arbitri nalaze poštena i pravična rešenja i donose odluke na međunarodnim trgovačkim običajima nezavisno od nacionalnih propisa. Arbitražna klauzula u međunarodnim trgovačkim ugovorima označava da ugovorne strane žele da eventualne sporove rešava ugovorena arbitraža jer imaju više poverenja u arbitre koji dobro poznaju međunarodnu trgovinu. Evropska Konvencija o arbitraži predviđa da arbitri mogu odlučivati na bazi pravičnosti, kada su dobili takvo ovlašćenje od ugovornih strana i kada je dozvoljeno po zakonu po kojem arbitraža donosi odluke. Ugovorne strane arbitražnog sporazuma mogu da budu domaća pravna i fizička lica i inostrana pravna i fizička lica. Ugovorne strane se slobodno sporazumevaju i predviđaju: da arbitraži poveravaju konkretan trgovački spor; sedište arbitraže; broj arbitra; jezik; pravilnik o postupku.

38. NEKE ZAJEDNIČKE KOMPONENTE UGOVORA U MEĐUNARODNOM POSLOVNOM (PRIVREDNOM) PRAVU

Ugovori u međunarodnom privrednom (poslovnom) pravu imaju određene karakteristike po kojima se razlikuju od ugovora građanskog i privrednog prava. 1) subjekti ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu – subjektima ovih ugovora smatraju se spoljnotrgovinska preduzeća i spoljnotrgovinska društva koja stupaju u ugovorne odnose i zaključuju ugovore iz predmeta poslovanja. Subjekti ugovora u međunarodnom poslovnom pravu mogu biti fizička lica koja obavljaju privrednu spoljnotrgovinsku delatnost u vidu zanimanja; preduzetnici. Po našem Zakonu o preduzećima to su preduzetnici koji obavljaju delatnost radi sticanja dobiti. 2) predmet ugovora u međunarodnom poslovnom pravu – predmet ovih ugovora je promet roba i to najčešće telesnih pokretnih stvari i vršenje usluga. Nepokretnosti kao što su brodovi, zgrade koji su namenjeni za tržište, takođe su uključene u promet roba; ali da ugovore zaključuju privredni subjekti. Takođe se podrazumeva: promet prava koja se odnose na prava intelektualne svojine, model, patent, žig itd. 3) značaj ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu – ovi ugovori imaju poseban značaj jer se neostvaruju samo interesi ugovornih strana nego i širi interesi društvene zajednice. Društveni interes se manifestuje i u pogledu intervencije od strane države sa ciljem stvaranja povoljnih uslova na tržištu i regulisanja cene. 4) forma ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu – ugovori u međunarodnom poslovnom pravu su neformalnog karaktera jer za zaključenje ugovora nije potrebna posebna forma, osim ako zakonom nije drugačije predviđeno. Iz razloga velikog broja zaključenja ovih ugovora, koji se sklapaju veoma brzo, putm telefona, telefaksa, telegrama nije neophodna pisana forma. Zbog ove neformalnosti je izražena autonomija volja ugovornih strana. Međutim, za neke ugovore u međunarodnom poslovnom pravu je neophodna pisana forma ugovora i to se posebno odnosi na ugovore čija je vrednost predmeta ugovora veća ili kod složenijih ugovora između strana ugovarača, međunarodni ugovor o investicionoj opremi je primer. Ugovor koji nije zaključen u propisanoj ili ugovorom predviđenoj formi, ne bi proizvodio pravno dejstvo i smatrao bi se ništavim. Bečka Konvencija UN iz 1980. godine predviđa sledeće o međunarodnoj prodaji robe: ugovor o međunarodnoj prodaji robe se ne mora zaključiti u pismenoj formi a nije ni podvrgnut bilo kojim zahtevima u pogledu forme; može se dokazati na bilo koji način; uključujući i svedoke. Ugovor za čije se zaključenje zahteva pismena forma, a nije zaključen u toj formi, smatraće se punovažnim ako su ugovorne strane izvršile veći deo obaveza koje iz njega proističu. Međutim, postoje ugovori koji su neformalni ali se pod određenim uslovima moraju zaključiti u pismenom obliku, npr. brodarski ugovor na vreme za ceo brod i ugovor o zakupu broda. Za neke ugovore u međunarodnom poslovnom pravu ne može se tačno odrediti da li su formalni ili neformalni, npr. ugovor o osiguranju, ugovor o prevozu robe u pojedinim oblicima transporta itd. 5) pooštrena odgovornost ugovornih strana – u ugovorima u međunarodnom privrednom (poslovnom) pravu zahteva se pojačana pažnja prilikom njihovog zaključivanja. " Pažnja dobrog privrednika " je pravni standard koji zavisi od svakog konkretnog slučaja, vrste ugovora, običaja itd. " Pažnja dobrog privrednika " podrazumeva njegovu pooštrenu odgovornost iz razloga što u međunarodnom poslovnom pravu zaključuju strana lica iz određene delatnosti koja poznaju pravila stranke i poseduju dovoljno znanja a tim imaju i više odgovornosti. Kod ugovornih partnera se zahteva da pri zaključenju ugovora, izvršenja i ostalim poslovima privrednog prava postupaju sa " pažnjom dobrog privrednika " i " dobrog trgovca " sa " pažnjom dobrog stručnjaka ". 6) načelo savesnosti i poštenja u ugovorima međunarodnog poslovnog (privrednog) prava – ugovorne strane su dužne da poštuju ova načela pri zaključenju međunarodnih privrednih ugovora. Načelo se zasniva na primerima moralnog ponašanja u ugovornim odnosima. Obzirom da su u pitanju pravila poslovnog morala, sankcije može da preduzme i društvo, komora, asocijacija privrednika itd. Mogu biti ekonomske sankcije predviđene zakonom, gubljenje poslovnog ugleda, reputacije na tržištu. U pravnoj literaturi se pod pojmom savesnog i poštenog ponašanja ugovornih strana smatra njihova međusobna iskrenost i odanost, posebno pri izvršenju obaveza. Ovo načelo podrazumeva i zabranu prouzrokovanja štete drugom ugovornom partneru. 7) nadležnost posebnih sudova i arbitraža pri rešavanju sporova – za

sporove koji nastaju iz ugovora u međunarodnom poslovnom pravu, predviđena je posebna nadležnost privredni sudova. Često se ugovara i nadležnost arbitraža, kao posebno stručnih tela koje ugovorni partneri dogovorno određuju u samom ugovoru. Cilj ovih sudova, arbitraža je da se ubrzaju postupci rešavanja sporova i da se dobiju kvalitetne sudske odluke kojima će ugovorne strane biti zadovoljne. 8) prekomerno oštećenje u ugovorima u međunarodnom poslovnom pravu. Naš Zakon o obligacionim odnosima predviđa da strane ugovornice polaze od načela jednake vrednosti uzajamnih davanja. Ako dođe do očigledne nesrazmere, oštećena strana ima pravo da traži poništenje tog ugovora.

40. OBEZBEĐENJA UGOVORA U MEĐUNARODNOM POSLOVNOM (PRIVREDNOM) PRAVU

Postoji više vrsta obezbeđenja ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu i to su : 1) JEMSTVO – predstavlja poseban blik ličnog obezbeđenja, gde jemac odgovara poveriocu celokupnom svojom imovinom za obaveze dužnika ako ovaj neispuni ili neadekvatno ispunji svoju punovažnu i dospelu obavezu. Jemstvo može da bude na bazi ugovra ili predviđeno zakonom. Karakteristika jemstva je njegova akcesornost i subsidijarnost. Akcesornost označava da obaveza jemca zavisi od glavnog dužnika i gde postoji primarna obaveza glavnog dužnika, a sporedna obaveza jemca. Subsidijarnost jemčeve obaveze se sastoji u tome, što jemac ne preuzima dug kao svoj, već se obavezuje da će platiti i tuđi dug. Jemac nije u dužničkom odnosu prema poveriocu iz ugovora o dugu. Glavni dužnik je zasnovao dužničko – poverilački odnos između sebe i poverioca. Tako da se poverilac mora prvo odrediti glavnom dužniku, a ako ne uspe da namiri svoje potraživanje od njega, može se obratiti jemcu sa zahtevom da izvrši obavezu dužnika. Jemstvo u ugovorima u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu je solidarno i često se primenjuje jer poverilac nema dovoljno poverenja samo u jedno lice koje je preuzelo jemstvo. Često više lica garantuje ispunjenje glavne obaveze. 2) ZALOGA – predstavlja stvarno – pravno obezbeđenje poverioca da naplati svoje potraživanje iz dužnikove stvari koju je on založio, - sa kojom poverilac raspolaže i to pre svih poverilaca ako mu potraživanje ne bude isplaćeno o dospelosti. Poverilac se obavezuje da će založenu stvar da čuva i da je neoštećenu vrati zalagodavcu po prestanku svog potraživanja. Ručna zaloga je zaloga na pokretnim stvarima. Pravo zaloga se stiče na osnovu Zakona i to je Zakonsko založno pravo, tako da nije potrebno da poverilac i dužnik zaključuju poseban ugovor o zalozi. U ugovorima u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu predmet prava zaloge su robe, tj. pokretne stvari koje se nalaze u međunarodnom prometu. Predmet zaloge mogu biti i hartije od vrednosti, potraživanja. Kod bankarskih poslova, predmet ručne zaloge mogu biti zlato, plemeniti metali, drago kamenje itd. Zalagodavac je obavezan da zalogoprimcu preda urednu državnu robu – stvar koja je predmet zaloge. Zalogoprimac stiče založno pravo na predmetnoj stvari i u obavezi je da čuva sa pažnjom dobrog privrednika. Zalogoprimac ima pravo da namiri svoje potraživanje iz založene stvari, ako potraživanje ne bude o dospelosti namireno. Može da proda založenu stvar, u našem pravu nije da ona pređe u svojinu poverioca ako njegovo potraživanje ne bude namireno o dospelosti. Hipoteka predstavlja zalogu na nepokretnim stvarima i upisuje se u javne knjige u registru suda, ali ona ostaje u državi dužnika. Hipotekarni zalogoprimac ima pravo da namiri svoje potraživanje iz vrednosti založene nekretnine pre drugih poverilaca. Hipoteka se često koristi kao sredstvo obezbeđenja vraćanja dugoročnih i srednjeročnih kredita koji se koristi za izgradnju većih investicionih objekata. 3) UGOVORNA KAZNA – predstavlja određenu sumu novca ili neku drugu vrednost koja je predviđena ugovorom. Plaćanje ugovorne kazne se plaća u sledećim situacijama: kada jedna ugovorna strana ne ispunjava svoju ugovornu obavezu ili je ispunji sa zakašnjenjem. Predviđa se samo za nenovčane prirodne obaveze. Ugovorna kazna proizvodi sledeća pravna dejstva: kada je ugovorna kazna predviđena za ne ispunjenje obaveze, tada poverilac ima pravo da traži od dužnika ispunjenje obaveze ili da plati ugovornu kaznu, ako je ugovorna strana neuredno ispunila svoju obavezu, poverilac ima pravo da traži ispunjenje

ugovora i plaćanje ugovorne kazne, u slučaju neispunjenja ili neurednog ispunjenja obaveze dužnika, a ako poverilac nije pretrpeo štetu, ima pravo da naplati ugovornu kaznu, itd. 4) PENALI – to su iznosi koje je obavezna da plati u određenim zakonskim slučajevima, ugovorna strana koja neispuni ili neuredno ispuni svoju obavezu. Penali i ugovorne kazne imaju velike sličnosti, ali postoje i razlike: penali se predviđaju imperativnim normama, imaju pravno dejstvo nezavisno od volje ugovornih strana, stranka koja je ovlašćena da zahteva naplatu penala ne može odustati itd. 5) KAPARA- predstavlja određenu sumu novca koju dužnik daje poceriocu prilikom zaključenja međunarodnog ugovora. Proizvodi sledeća pravna dejstva: služi kao obezbeđenje da ugovorna obaveza bude uredno izvršena od strane koja je dužna da preda kaparu, a i od druge strane. Iznos kapare se uračunava u izvršenje ugovora, ako je ispunjenje ugovorne obaveze nemoguće zbog čega nije odgovorna nijedna strana, tada se kapara vraća i ako je davalac kapare odgovoran za neispunjenje, primalac kapare ima pravo da je zadrži, itd. 6) ODUSTANICA – predstavlja izvesnu sumu novca ili neku drugu vrednost koju jedna ugovorna strana daje drugoj ugovornoj strani u slučaju da odustane od ugovora. Strane ugovornice mogu ugovorom odrediti rok do kojeg mogu odustati od ugovora. Postoji još vrsta obezbeđenja ugovora u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu kao što su : avans, akontacija, zatezna kamata, bankarska garancija, itd.

41. Promene u ugovorima u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu

Promene u ugovorima u međunarodnom poslovnom(privrednom) pravu mogu nastati voljom samih stranaka ili nezavisno od volje stranaka. Stranke mogu sporazumno da izvrše promene u već zaključenom ugovoru i to promenom ugovornih strana i promenom sadržine zaključenog ugovora.

- 1) Promene poverioca ili dužnika u ugovorima u međunarodnom poslovnom pravu - do promene poverioca dolazi putem ustupanja potraživanja zaključivanjem posebnog ugovora između poverioca i trećeg lica. Na osnovu ovog ugovora dotadašnji poverilac (cedent) prenosi na svog poverioca (cesionara, treće lice) potraživanja koje ima prema dužniku (cesusu). Cedent mora da obavesti dužnike o izvršenom prenosu, a ugovor je punovazan uz suglasnost dužnika. Cesionar stice prema dužniku sva prava koja je imao raniji poverilac zaključivanjem ugovora o cesiji potraživanja. Takođe može doci do promene dužnika na osnovu zaključenog ugovora između dužnika i trećeg lica, kojim dužnik prenosi svoje obaveze. Ovaj ugovor proizvodi pravno dejstvo kada se saglasi poverilac i u tom slučaju dotadašnji dužnik postaje jamac da će treće lice izvršiti svoje obaveze prema poceriocu.
- 2) Promena sadržine ugovora voljom ugovornih strana - sporazumne izmene u sadržini ugovora moraju da budu u istoj formi u kojoj je bio zaključen prvobitni ugovor.
- 3) Promena sadržine ugovora voljom jedne strane ugovornice - ovo se događa samo kad jedna ugovorna strana odustaje od ugovora , kada je ona na taj odustanak ovlašćena zakonom, trgovinskim običajima, uzansama ili na osnovu ugovora. Ugovorna strana može odustati od ugovora uz plaćanje odustanice i kad poverilac odustaje od ugovora zbog toga što dužnik nije ispunio svoje obaveze ili ih je neblagovremeno i delimično ispunio.
- 4) Promena sadržine ugovora povredom ugovornih obaveza - ovo se desava kad dužnik uopšte ne izvrši svoju obavezu , izvrši je sa zakasnjem, ne izvrši na ugovoreni način i izvrši neovlašćenom licu. Tada dolazi do promene sadržine ugovora na osnovu zakona, uzansi ili običaja. Promena se sastoji u tome što dužnik pored glavne obaveze dobija i druge obaveze: plaćanje zatezne kamate, penala itd.

- 5) Promena sadržine ugovora zbog promenjenih okolnosti - strana kojoj je otežano ispunjenje obaveze tj. strana koja zbog promenjenih okolnosti ne može ostvariti svrhu ugovora, može zahtevati da se ugovor raskine. Strane ugovornice polaze od toga da se ugovor može izvršiti pod okolnostima koje su postojale u vreme zaključenja ugovora. Ugovorna strana može da zahteva izmenu ili raskid ugovora usled promenjenih okolnosti ako ispuni sledeće uslove: da su se okolnosti koje su postojale u momentu zaključenja ugovora izmenile usled vanrednih događaja; da strane u momentu zaključenja ugovora nisu mogle da predvide vanredne događaje; zbog vanrednih događaja ispunjenje ugovora za jednu ugovornu stranu postalo je otežano i izvršenje ugovora bi prouzrokovalo velike gubitke; da ugovorna strana ne snosi krivicu za postojanje vanrednih događaja. U ovim slučajevima ugovorne strane sporazumno mogu izmeniti odredbe ugovora u pogledu sadržine, načina ispunjenja, vremena itd.
- 6) Promena sadržine ugovora usled promene propisa - prinudni propisi utiču na zaključene ugovore na pr. propisi o kvalitetu proizvoda, uvoz - izvoz robe itd. U tom slučaju dužnik treba da preduzme sve radnje kod nadležnih organa da bi izvršio svoje ugovorne obaveze, u suprotnom smatra se da je do ne izvršenja došlo usled više sile.
- 7) Promena sadržine ugovora usled više sile - da bi se događaj smatrao visom silom treba da sadrži određene elemente: da se nije mogao predvideti u momentu zaključenja ugovora; da se nije mogao izbeći; da je taj događaj trajno ili privremeno onemogućio izvršenje ugovornih obaveza. Pod visom silom se smatraju: zemljotres, susa, poplava, ratovi, politički neredi, strajkovi, itd. U ovakvom slučaju svaka ugovorna strana snosi štetu koju bi pretrpela zbog više sile. Dužnik je obavezan da obavesti poverioca o nemogućnosti izvršenja svoje obaveze.
- 8) Promena sadržine ugovora usled prestanka jedne ugovorne strane - ako je kod jedne ugovorne strane otvoren stečajni postupak ili postupak likvidacije, to dovodi do promene sadržine ugovora koji je zaključen pre otvaranja stečaja ili likvidacije. Sva potraživanja poverilaca prema stečajnom dužniku smatraju se dospelim, bez obzira na ugovorni rok.

42. Prestanak ugovora u međunarodnom poslovno(privrednom) pravu

Ugovori u međunarodnom poslovnom (privrednom) pravu mogu prestati usled volje ugovornih strana, ali i nezavisno od njihove volje.

- 1) Prestanak ugovora usled ispunjenja - ovo je najčešći način prestanka ugovora u međunarodnom poslovnom pravu, odnosno sa ispunjenjem prestaje i ugovor. Svaka ugovorna strana koja je ispunila svoje ugovorne obaveze, ima pravo da traži od druge strane pismenu potvrdu o ispunjenju obaveze.
- 2) Prestanak ugovora sporazumom ugovornih strana - ugovorne strane se mogu sporazumeti o raskidu ugovornog odnosa. Mogu se sporazumeti da raskid ugovora deluje samo u budućnosti, tako da svaka ugovorna strana zadržava što je primila do trenutka raskida ugovora. Ugovorne strane se mogu sporazumeti da raskid deluje unazad retroaktivno i u tom slučaju ugovorne strane vraćaju što su dobile do momenta raskida ugovora. Ugovorne strane se mogu sporazumeti da raskid deluje i od zaključenja ugovora, pa se smatra da ugovor nije ni zaključen.
- 3) Prestanak ugovora kompenzacijom - ugovori mogu prestati i kompenzacijom tj. prebijanjem uzajamnih potraživanja ugovornih strana. U tom slučaju neophodni su sledeći uslovi: da su međusobna potraživanja istorodna, da se vrednost može izraziti u novcu i da su porazivanja dospela. Do kompenzacije potraživanja može doći sporazumom stranaka ili odlukom suda, na osnovu zahteva jedne ugovorne strane.
- 4) Prestanak ugovora zbog propasti predmeta - ugovor u međunarodnom poslovnom pravu može da prestane i usled propasti predmeta ugovora osim ako su predmeti određeni po rodu, pa se sa propascu određene stvari može izvršiti ispunjenje ugovora drugom stvari.

- 5) Prestanak ugovora konfuzijom - ugovor može da prestane kada dodje do spajanja ili pripajanja privrednih subjekata, prenosom potraživanja, preuzimanjem duga itd. Na ova način je ugovor prestao konfuzijom ugovornih strana tj njihovim sjedinjenjem.
 - 6) Prestanak ugovora voljom jedne ugovorne strane - ugovor može da prestane i zbog volje jedne ugovorne strane, ako je ugovorom dato pravo jednoj ugovornoj strani da može odustati od ugovora uz plaćanje odustanice i kada poverilac odustane od ugovora zato što dužnik nije ispunio svoju obavezu ili je ispunio delimično itd.
- Ugovor može prestati i iz drugih razloga.

43. Ugovor o međunarodnoj prodaji robe

Ovaj ugovor predstavlja pravni posao gde se prodavac obavezuje da će isporučiti robu kupcu, nad kojom kupac stiče pravo svojine uz isplatu određene cene prodavcu. Ugovor o međunarodnoj prodaji robe je dvostran, teretan i komutativni pravni posao. Privredni subjekti koji se nalaze u dve različite države i profesionalno obavljaju privrednu delatnost pojavljuju se kao ugovorne strane.

Bitni elementi ovog ugovora su: roba i cena a tu su još i rok izvršenja, uslovi izvršenja, ambalaza. Nebitni elementi: kvalitet robe, mesto vreme i način isporuke robe, osiguranje robe, skladištenje robe itd.

Bitni i nebitni elementi ugovora zajedno čine sadržinu ugovora o međunarodnoj prodaji robe. I nebitni elementi ugovora postaju bitni ukoliko na njih insistira jedna od ugovornih strana.

Ugovor o međunarodnoj prodaji robe u međunarodnom poslovnom pravu ima obligaciono pravno dejstvo, gde prodavac ima obavezu da izvrši isporuku robe a kupac da plati ugovorenu cenu.

Predmet ugovora o međunarodnoj prodaji robe jeste konkretna i postojeća roba koja je sa svojim karakteristikama u momentu zaključenja ugovora određena a može biti i roba koja će se sa sigurnošću u budućnosti proizvesti. Kolicina robe predstavlja masu robe koju je prodavac u obavezi da isporuči kupcu a ugovorom se tačno navodi broj komada određene robe, težina, dimenzija, zapremina sa oznakom jedinice mere (litra, kilogram, metar itd.). Kolicina se može utvrđivati na više načina: merenjem, vaganjem, prebrojavanjem. Troškove merenja snosi prodavac.

Kolicina isporučene robe utvrđuje se u mestu i u vreme kada je prodavac dužan da izvrši isporuku. U slučaju da prodavac ne pozove kupca da prisustvuje utvrđivanju količine robe ili kupac iz drugog razloga nije bio prisutan, pretpostavlja se da je isporučena ona količina koju je utvrdio kupac u svojem skladistu.

Kvalitet robe podrazumeva skup mnogih svojstava o robi: hemijska, fizička, estetska, tehnička itd. Pored kvaliteta robe i trgovackog naziva robe navodi se i marka proizvoda: automobil marke "Fiat", tip, karakteristike motora, godina proizvodnje ili na primer kafa "minas", "italijansko vino" uz dodatak "extra kvalitet" i sl. Kupac je u obavezi da po prijemu isporuke utvrdi kvalitet robe.

U slučaju da su kupac i prodavac zaključili međunarodni ugovor o prodaji robe prema određenom uzorku, stoga je prodavac u obavezi da isporuči robu koja u svemu odgovara uzorku.

Kada je ugovoreno da se kvalitet robe utvrđuje prema standardu, podrazumeva se standard koji važi u mestu prodavca. Standard na opšti način određuje osobine ugovorene robe: oblik, dimenzija, kvalitet, namena i sl. On određuje minimum svojstava robe tako da ona može biti i boljeg kvaliteta. Pored domaćih postoje i međunarodni standardi za kvalitet: ISO- 9000, 9001, 9002 itd.

Cena robe je po pravilu određena u ugovoru i predstavlja bitan elemenat ugovora. Cenu može odrediti i neko treće lice - neka agencija, vestak, s tim da treba da postupa posteno, savesno i razumno. Cena obuhvata neto težinu robe, bez kasa skonta ili rabata pod kojim se podrazumevaju

popusti koje prodavac daje kupcu. Ukoliko ovakvi popusti nisu ugovorom predviđeni, oni se i ne priznaju. Obracun cene vrši se fakturom ili racunom, to je isprava koju ispostavlja prodavac kupcu za isporucenu robu.

44. UGOVOR (POSAD) O MEĐUNARODNOM TRGOVINSKOM POSREDOVANJU

Ugovor o međunarodnom trgovinskom posredovanju je poseban ugovor o spoljnotrgovinskim uslugama, kojim se trgovinski posrednik obavezuje od strane koje žele da zaključe ugovor, nalogodavac – komitent i treće lice izvan domicila zemlje u kojoj je sedište nalogodavcu) o nekom međunarodnom trgovinskom poslu, dovede u vezu i da pomogne pri zaključenju ugovora, uz određenu proviziju. Međunarodnim posredovanjem u širem smislu se smatra delatnost privrednih subjekata koji pružaju međunarodne trgovinske usluge kao što su: međunarodno posredništvo, međunarodna špedicija, međunarodni komisijon itd. U užem smislu, pod međunarodnim posredovanjem se smatra posao međunarodnog mešetarenja, odnosno dovođenja dva licu u vezu putem posrednika u cilju zaključenja međunarodnog privrednog ugovora. Međunarodno posredništvo može biti: trgovinsko poredovanje pri obavljanju raznih poslova kupovine i prodaje roba itd; berzankso poredovanje na berzi. Poslovi međunarodnog trgovinskog posredovanja se mogu podeliti u tri grupe: 1) obavljanje u svoje ime i za račun inostrane firme poslova koji prethode zaključivanju ugovora o kupovini i prodaji robe ili vršenju usluge; 2) spajanje inostranih firmi sa domaćim privrednim organizacijama radi zaključenja međunarodnog ugovora o kupovini i prodaji robe ili vršenju drugih usluga; 3) poslovi koji se odnose na izvršenje ugovora međunarodne kupovine-prodaje robe i poslova u vezi izvršenja usluga. Ugovorne strane u ugovoru o međunarodnom trgovinskom posredovanju su spoljnotrgovinski posrednik (mešetar) i njegov nalogodavac, komitetnt. Međunarodnim posredničkim poslovima bave se spoljnotrgovinska posrednička preduzeća i društva, trgovinske agencije. Predmet ovog ugovora je dovođenje u vezu nalogodavca sa trećim licem u cilju zaključenja međunarodnog privrednog ugovora. Ovaj ugovor je neformalan, može se zaključiti u bilo kakavoj formi, takođe je ugovor po pristupu, dvostrano obavezan i teretan jer obavezuje obe ugovorne strane posrednika i komitenta. Međunarodni posrednik ima sledeće obaveze i da postupa sa pažnjom dobrog privrednika; da vodi posrednički dnevnik (posebna knjiga u kojoj se vode bitni podaci o ugovoru koji je zaključen njegovim posredovanjem); da čuva poslovnu tajnu; da daje potrebna obaveštenja nalogodavcu i o stanju na tržištu, cenama, kvalitetu robe i da izda zaključnicu kao pismeni dokaz o zaključenom poslu između nalogodavca i trećeg lica (zaključnica sadrži sve bitne elemente ugovora, a po jedan primerak posrednik daje komitetntu i trećem licu). Posrednik kada dovidi u vezu nalogodavca sa trećim licem, on može da nalogodavcu pronađe odgovarajućeg poslovnog partnera, da izabere onog koji najviše odgovara nalogodavcu. Posrednik snosi odgovornost za izbor. Međunarodnog posrednik takođe odgovara za štete koje bi pretrpela jedna ili druga strana između kojih je on posredovao. Nalogodavac, komitent ima takođe određene obaveze – plaćanje naknade za učinjenju uslugu i naknadu troškova. Međunarodni posrednik ima pravo na naknadu i kad ona nije ugovorena, a visina naknade se određuje tarifom ili nekim opštim aktom ili ugovorom. Međunarodni posrednik tokom izvršenja naloga može da ima i posebne troškove, ali po pravilu nema pravo na naknadu osim u slučaju ako je to ugovoreno. Prava međunarodnog posrednika su ugovorena provizija po ugovoru itd, i pravo na naknadu u slučaju posebnih izdataka što se posebno predviđa ugovorom.

45. Ugovor (posao) o medjunarodnom trgovinskom zastupanju(agenturi)

Ovim ugovorom se obavezuje zastupnik, trgovinski agent da ce u ime i za racun nalogodavca zakljuciti jedan ili vise madjunarodnih privrednih ugovora i da ce za taj posao dobiti odredjenu proviziju od nalogodavca. Trgovinski agent odnosno trgovinske agencije koje se bave profesionalno ovim poslom obavljaju poslove medjunarodnog trgovinskog zastupnistva, a kod

nas se ovim poslom mogu baviti samo privredne organizacije kao što su: spoljnotrgovinske org., trgovinske org. itd. Postoji više vrsta zastupništva i mogu se podeliti :

1) unutrašnje i međunarodno zastupanje u zavisnosti da li se obavlja u unutrašnjem ili međunarodnom prometu. U unutrašnjem prometu poslovima zastupništva se bave specijalizovane zastupničke firme, a zastupništvo u međunarodnim privrednim odnosima i spoljnoj trgovini se najčešće obavlja preko isto zastupničkih firmi od strane domaćih privrednih subjekata koja zastupaju inostranu firmu. Pomorski agent je lice koje na kopnu pomaže brodaru da pronađe teret za transport i dovede u vezu stranke radi zaključenja ugovora o prevozu robe.

2) opšte i specijalno međunarodno trgovinsko zastupanje - po opstem zastupanju se ovlašćuje trgovinski zastupnik da na određeno vreme u ime i za račun svog nalogodavca na određenom prostoru, obično na teritoriji druge države zaključuje sve ili određene ugovore u vezi sa predmetom posla nalogodavceve delatnosti. Kod specijalnog međunarodnog trgovinskog zastupanja ovlašćuje se posebnim ugovorom međunarodni trgovinski zastupnik, koji u ime i za račun svog nalogodavca obavlja određeni pravni posao.

3) obično i del credere međunarodno zastupanje - ova podela zavisi od obima odgovornosti zastupnika za rad trećih lica. Obični trgovinski zastupnik ima manju odgovornost i ne odgovara za rad trećih lica. Del credere zastupnik odgovara sice za izbor i rad trećeg lica.

4) prema obimu ovlašćenja

5) prema području obavljanja delatnosti itd.

Prema zakonu o spoljnotrgovinskom poslovanju preduzeća i druga pravna lica iz SRJ mogu sa stranim licem da zaključe ugovor o zastupanju stranih lica u našoj zemlji: ugovor o međunarodnoj prodaji robe, strane robe sa konsignacionih skladista u zemlji kao i pružanje servisnih usluga. Generalni zastupnik u SRJ je obavezan da obezbedi potrošni materijal, pribor, servis, rezervne delove za održavanje uvozne opreme i trajnih dobara u roku od tri godine od dana izvršenog uvoza. Poslovi međunarodnog trgovinskog zastupanja obuhvataju: poslove koji prethode zaključivanju ugovora, zaključivanje ugovora i otvaranje i držanje konsignacionih skladista i servisiranje robe. Ugovor o međunarodnom trgovinskom zastupanju je dvostrano obavezan teretan, zaključuje se u pismenoj formi i evidentira se u saveznom nadležnom organu. Ovaj ugovor se zaključuje tako što zastupničko preduzeće od nalogodavca dobije nalog za zastupanje, a zastupnik je dužan da se izjasni da li prihvata nalog. Ugovor o zastupanju stranog lica sadrži: naziv i sedište stranog lica, naziv i sedište preduzeća koje zaključuje ugovor sa stranim licem, predmet ugovora, prava i obaveze ugovornih strana, visinu provizije itd.

Obaveze zastupnika su: da nastoji da u ime i za račun nalogodavca zaključi jedan ili više ugovora sa trećim licima i da postupa po uputstvima nalogodavca; obavezan je da se pridržava naloga kako u odnosu na zaključenje ugovora tako i na izvršenje ugovora; obavezan je da čuva poslovne tajne nalogodavca u vezi sa poslom; obavezan je da čuva interes svog nalogodavca kako pri zaključenju ugovora tako i pri izvršenju; obavezan je da nalogodavcu daje sva potreba obaveštenja; obavezan je da vodi pismenu knjigu tj. zastupnički dnevnik, gde su upisani podaci o ugovorima koje je on zaključio; obavezan je da izda zaključnicu koju treba da potpiše nalogodavac; obavezan je da po završetku posla sa nalogodavcem izvrši obračun i prenese mu ono što je primio od trećeg lica; obavezuje se da će otvoriti konsignaciono skladište i da obavlja servisne usluge.

Obaveze nalogodavca su: stavljanje na raspolaganje dokumentacije zastupniku; obavezan je da obavesti zastupnika o tome da li prihvata ili odbacuje zaključenje ugovora; obavezan je da isplati zastupniku proviziju za ugovore koje je on zaključio. Međunarodni zastupnik ima pravo na naknadu kad ugovor bude izvršen a visina naknade se utvrđuje ugovorom ili tarifom.

Ugovor koji je zaključen na neodređeno vreme može da se raskine krajem svakog tromesecja, a ugovor koji je zaključen na određeno vreme prestaje istekom tog vremena.

46. Komisioni posao u međunarodnom poslovnom(privrednom) pravu

To je ugovor o međunarodnim privrednim uslugama gde se jedna ugovorna strana - komisionar obavezuje da u svoje ime a za racun druge ugovorne strane, obavi jedan ili vise poslova koje mu poverava komitent i to uz odredjenu naknadu. Komisionim poslom se u međunarodnom prometu roba i usluga bave komisiona preduzeca ali ovaj posao mogu da obavljaju i druga spoljnotrgovinska preduzeca. Predmet ugovora je prodaja i kupovina robe, hartije od vrednosti, investicije, prevoz itd. Komitent ostvaruje odredjene prednosti putem obavljanja komisionih poslova i to su: nabavljanje robe direktno od velikih proizvođača po mnogo nizim cenama; komitent može da ima poslovni odnos i sa onim preduzecima sa kojim ne bi javno poslovao itd. Postoje 4 vrste ugovora o komisionu u međunarodnom privrednom pravu:

- 1) prodajni komision - komisionar preuzima na sebe obavezu da nastoji da proda robu koja pripada komitentu, nekom trecem licu. Ova vrsta komisiona je najcesca u praksi.
- 2) kupovni komision - kada se komisionar obaveze da kupi odredjenu robu za racun komitenta. Osim robe komisionar može kupovati i hart. od vrednosti. On nastupa u svoje ime a za racun komitenta.
- 3) komision u međunarodnom transportu - ovo je posebna vrsta komisiona gde komisionar u svoje ime a za racun komitenta zakljucuje ugovor o međunarodnom prevozu robe sa vozarom.
- 4) komision sa klauzulom - komisionar se obavezuje da zakljuci ugovor sa trecim licem i da garantuje da ce trece lice ispuniti obaveze iz ugovora, a ako ne ispuni obavezu komisionar je duzan da komitentu naknadi stetnu.

Ugovori o komisionu u međunarodnom poslovnom pravu se najcesce zakljucuju u pismenoj formi zbog lakseg dokazivanja postojanja. Ugovorne strane ovog ugovora su komisionar i komitent. Ovaj ugovor se zakljucuje na osnovu prethodno upucenog naloga. Nalog može biti: limitativni - kada komitent zahteva od komisionara strogo pridrzavanje svih bitnih elemenata posla, demonstrativni - kada komitent odredjuje uslove komisionaru koje je on obavezan da ispuni, fakultativni - kada komitent daje slobodu komisionaru u zakljucivanju posla. Komisionar ima sledece obaveze: obavezan je da izvrši nalog od strane komitenta tj. da posao obavi uredno i prema uputstvima komitenta u zavisnosti od naloga; komisionar ima obavezu da zakljuci posao sa trecim licem i odgovoran je za izbor treceg lica; prilikom zakljucenja ugovora komisionar ima obavezu da stiti interese svog komitenta; komisionar je duzan da obavesti komitenta o zakljucenju ugovora sa trecim licem; komisionar je duzan da cuva poslovne tajne; da vodi poslovne knjige. Komisionar ima pravo na proviziju tj. naknadu koja se utvrđuje ugovorom, tarifom, obicajem i pravo na naknadu troskova. Komitent ima obavezu da plati naknadu i plati troskove komisionaru. Komisionar ima pravo zaloge na stvarima koje su predmet ugovora o komisionu, dok se nalaze kod njega ili ako ima ispravu pomocu koje može da raspolaze sa stvarima. U tom slucaju komisionar ima pravo da naplati svoja potrazivanja iz vrednosti tih stvari pre ostalih komitentovih poverilaca.

47. Medjunarodni ugovor o kontroli robe i usluga

Medjunarodni ugovor o kontroli robe je ugovor gde jedna ugovorna strana (kontrolor, kontrolna organizacija) preuzima na sebe obavezu da objektivno i strucno obavi ugovorenu kontrolu robe ili izvrši usluge u međunarodnom privrednom prometu i izda sertifikat, a druga ugovorna strana se obavezuje da isplati ugovorenu naknadu za obavljenju kontrolu. Ugovor o kontroli robe ima sledece karakteristike: to je ugovor o obavljanju međunarodnih privrednih i trgovinskih usluga; strane u ugovoru su privredni subjekti u obliku preduzeca i drustva koja se po pravilu nalaze u dve razlicite drzave; kontrolna organizacija je strucna organizacija koja kontrolne poslove obavlja u vidu zanimanja. Postoje dve vrste ugovora o kontroli: 1) ugovor o kontroli kolicine i kvaliteta robe - gde se kontrolor obavezuje da izvrši kvalitativno i kvantitativno proveravanje robe. 2) ugovor o preuzimanju robe - gde se kontrolor obavezuje da izvrši kontrolu ali i da preuzme robu iz neke zemlje u ime i za racun komitenta.

Ugovor o međjun. kontroli zaključuje se tako sto narucilac kontrole zahteva da druga ugovorna strana obavi ugovorenu kontrolu robe, obicno u drugoj drzavi, i da izda sertifikat, za cega se nalogodavac obavezuje da plati odredjenu naknadu. Smatra se da je ugovor zaključen kada je postignuta saglasnost volja kod ugovora o kontroli robe i usluga. Ovaj ugovor spada u neformalne ugovore tj. on je adhezioni ugovor koji se sastavlja na bazi opstih uslova poslovanja kontrolnih organizacija. Kontrolor sastavlja isti takav ugovor. Dakle to je formularni ugovor i zaključuje se na posebnim formularima. Bitni elementi ugovora o kontroli robe i usluga su predmet: predmet ugovora, cena, provizija kontrolora. Predmat ugovora su usluge koje kontrolor treba da izvrši komitent u vezu sa robom. Kontrolor ima više obaveza : da izvrši kontrolu robe ili kontrolu robe sa preuzimanjemna vreme i na nacin na koji je ugovoreno; kontrolor je obavezan da postupi po nalogu komitent i ako utvrdi da je neki od naloga nepravilan treba da upozori komitenta jer u suprotnom odgovara za naknadu stete; on mora da štiti interese komitenta u odnosima prema trecim licima; on mora da po završetku kontrole izda sertifikat jer se na osnovu njega utvrdjuje da li je treće lice uredno izvršilo svoju obavezu sto može biti jako znacajno kod smanjenja cene itd. ; kontrolor ima obavezu da obezbedi robu od zamene; obavezan je da cuva uzorke odredjeno vreme (6 meseci); da izvrši obracun komitent.

Obaveza narucioca , komitenta: da isplati naknadu za obavljanu kontrolu i da naknadi troskove kontrole ako ih je uopste bilo. Naknada se najcesce ugovara u ugovoru o medjunarodnoj kontroli robe i usluga.

48. UGOVOR O MEĐUNARODNOM OTPREMANJU (MEĐUNARODNOJ Špediciji)

U ovom ugovoru se obavezuje međunarodni špediter da radi otpreme, dopreme određene robe u i iz inostranstva zaključi u svoje ime i za račun nalogodavca (komitenta) međunarodni ugovor o prevozu i druge ugovore koji su neophodni za izvršenje prevoza robe i da obavi ostale uobičajene poslove. Komitent je obavezan da za taj posao međunarodnom špediteru isplati određenu naknadu. Špediterska preduzeća upisana u registar mogu obavljati poslove međunarodne špedicije. Špedicija je samostalna privredna i uslužna delatnost. Privredne funkcije međunarodne špedicije su : prostorna – odnosi se na savladavanje udaljenosti između proizvođača i potrošača iz mnogih udaljenih zemalja; vremenska – savladavanje vremenskih razlika između proizvodnje i potrošnje; kvalitetna – snižavanje troškova na količini robe; kvalitativne, kreditne, propagandne. Vrste špedicije; unutrašnja i međunarodne špedicije. Pod unutrašnjom špedicijom podrazumeva se otprema ili doprema robe koja se obavlja unutar granica jedne države, pod međunarodnom špedicijom podrazumeva se otprema ili doprema robe dve ili više država. Nepotpuna međunarodna špedicija je gde međunarodni špediter preuzima na sebe obavezu da otpremi ili dopremi robu svoj klijenta iz jedne u drugu državu ali ne preuzima obavezu da izvrši međunarodni transport robe već sa vozare zaključuje poseban ugovor o međunarodnom prevozu. Potpuna međunarodna špedicija je kada međunarodni špediter pored špeditnih poslova preuzme i obavezu međunarodnog prevoza robe. Fiksna međunarodna špedicija je kada komitent plaća međunarodnom špediteru fiksni iznos koji pokriva proviziju, troškove za špediterske usluge kao i vozarinu i ostale transportne troškove. Zbirna međunarodna špedicija je ona gde međunarodni špediter vrši istovremeno otpremanje i dopremanje robe koja pripada njegovim različitim komitentima i to u istom prevoznom sredstvu. Ugovor o međunarodnoj špediciji spada u neformalne ugovore i ako se u praksi najčešće zaključuje u pismenoj formi zbog lakšeg dokazivanja posla. Ugovor o međunarodnoj špediciji se zaključuje na osnovu naloga komitenta ili na osnovu ponude špeditera u kome se javljaju sledeći poslovni odnosi: 1) komitenta i međunarodnog špeditera; 2) međunarodnog špeditera i međunarodnog prevoznika; 3) komitenta i međunarodnog prevoznika. Ugovorne strane su komitent i međunarodni špediter. Usluge međunarodne špedicije u jugoslaviji mogu obavljati preduzeća i druga pravna lica koja su upisana u sudski registar za obavljanje međunarodne špedicije. Obaveze međunarodnog špeditera su da primi robu, ako prima robu trećeg lica, dužan je da

zaštiti interese svog nalogodavca posebno ako je roba oštećena. On je takođe dužan da proveriti ambalažu, da izvrši korisne radnje. Prijem robe može da bude realan, faktički, putem prijema robnih dokumenata. Međunarodni špediter ima obavezu da pre prijema robe obavi i neke tehničke radnje; sortiranje, pakovanje robe i dr. takođe je obavezan da obavesti nalogodavca na nedostatke pakovanja robe. Međunarodni špediter je obavezan da čuva robu sa pažnjom dobrog privrednika sa pojačanom pažnjom. Ako robu smešta i u javno skladište, obavezan je i za izbor skladišta. FCR špediterska potvrda predstavlja potvrdu špeditera da je robu primio na otpremu do određenog mesta. FCT špediterska transportna potvrda, potvrđuje da je špediter robu primio i da će isporučiti u mestu opredeljenja podnosiocu ove potvrde, potvrda/prijema robe uz utvrđivanje prevoznog puta i prevoznog sredstva. FBL špediterska potvrda je potvrda o prijemu robe kao i postojanju odgovornosti za međunarodnog prevozioca i robu. Obaveza međunarodnog špeditera je da putem zaključenja ugovora obezbedi otpremu i dopremu robe iz jedne u drugu zemlju ali da preduzima druge pravne radnje i zaključivanje ugovora o osiguranju međunarodnom prevozu i skladištenju robe. Međunarodni špediter je obavezan da odredi put kojim treba da se izvrši prevoz robe, ako to nije učinio komitent. Obavezan je da izvršava naloge nalogodavca i da štiti njegove interese kao i da ga obaveštava o toku posla. Prilikom obračuna troškova obavlja se istovremeno i obračun provizije i troškova međunarodnog špeditera. Špediter je u obavezi da zaključuje posebne ugovore u interesu komitenta i ugovor o međunarodnom prevozu, osiguranju i dr. Obavezan je da preda robu primaocu i da obavesti komitetna. Međunarodni špediter ima pravo da samostalno istupa i da sam obavlja neke poslove i ima pravo zaloge na stvarima koje su mu predate na otpremanje. Obaveze komitenta su: 1) da isplati špediteru naknadu prema ugovoru, a ako ugovorom nije predviđena naknada se plaća prema tarifi ili nekom drugom opštem aktu. 2) međunarodni špediter ima pravo na naknadu nužnih i korisnih troškova, vrlo često komitent je obavezan da određenu akontaciju međunarodnom špediteru kao potrebnu sumu za troškove koji su neophodni za izvršenje ugovora. 3) komitent je obavezan da obavesti međunarodno špeditera kada se radi o otpremanju opasnih stvari koje mogu da ugrožavaju sigurnost lica i dobara ili o dragocenostima. 4) u slučaju da je dogovoreno da primalac stvari isplati potraživanje međunarodnom špediteru po primalac odbije da to učini špediter ima pravo da isplatu nadoknade traži od nalogodavca.

49. UGOVOR O MEĐUNARODNOM USKLADIŠENJU ROBE

Ugovor u kojem se skladištar obavezuje da primi i čuva određenu robu i da je na zahtev ostavodavca ili drugog ovlašćenog lica preda, a ostavodavac se obavezuje da za to plati skladištaru određenu naknadu. Poslovima skladištenja robe bave se profesionalna pravna lica tj. Privredni subjekti. Vrste skladišta: 1) javna skladišta – podrazumevaju se skladišne organizacije i pravna lica koja profesionalno obavljaju ovu delatnost i primaju robu bez obzira na vrstu robe, na čuvanje svih deponenata. Prilikom prijema robe na šuvanje javno skladište ima obavezu da deponentu izda skladišnicu. Javna skladišta smeštaju i čuvaju robu deponenata za njegov račun ali uz određenu nadoknadu. 2) carinsko skladište predstavlja zatvoreni prostor ili ograđeni pokriveni prostor koji je predviđen za smeštaj carinske robe. Carinskim skladištem upravlja preduzeće i drugo pravno lice čiji je predmet poslovanja skladištenje robe. U ovim skladištima se može smešta uvozna neocarinjena roba, domaća roba, domaća roba ocarinjenja za izvoz. Roba je pod carinskim nadzorom. 3) carinsko smestište predstavlja zatvorenu prostoriju ili ograđen prostor koji služi za privremeni smeštaj uvozne neocarinjenje robe koja pripada preduzeću ili drugom pravnom licu. Razlika između carinskog skladišta i smestišta je što se u carinsko smestište roba vlasnika carinskog smestišta a u carinsko skladište svih komintenata. 4) konsignaciona skladište je zatvoren prostor ili ograđen prostor koje otvara preduzeće i drugo pravno lice registrovano za spoljnotrgovinski promet robe zbog smeštaja uvozne carinske robe u

svojini stranih firmi sa kojima je zaključilo ugovor o konsignacionoj prodaji robe na domaćem tržištu uz prodaju za devize i plaćanje carine u dinarskom iznosu. Roba je pod carinskim nadzorom. 5) slobodne carinske prodavnice – otvaraju se na vazduhoplovnim pristaništima, lukama i pristaništima otvorenim za međunarodni saobraćaj kojima je organizovana pasoška i carinska kontrola i na graničnim drumskim prelazima. Slobodne carinske prodavnice se snabdevaju stranom robom iz konsignacionih skladišta i centralnim skladištima. 6) slobodne zone prema zakonu o slobodnim zonama, one u Jugoslaviji predstavljaju sastavni deo teritorije naše zemlje u kojima važi poseban režim poslovanja. Roba se proizvodi za izvoz bez plaćanja carine na opremu i repromaterijal i ove zone je u slobodnoj zoni zbog proizvodnje robe koja je namenjena izvozu. 7) carinske zone – pripadaju carinskom području Jugoslavije. U carinskoj zoni se primenjuju posebne mere carinskog nadzora, otvara se u pomorskoj luci, rečnom, vazduhoplovnom pristaništu koji su otvoreni za međunarodni javni saobraćaj. Prema našem Carinskom zakonu u carinskoj zoni može da se obavlja utovar, istovar, uskladištenje neocarinenje robe koja se uvozi, domaće ocarinjenje i neocarinenje robe namenjene izvozu. Ugovor o međunarodnom uskladištenju robe je koncesualan ugovor koji se zaključuje saglasnošću volja ugovornih strana – ostavodavca i skladištara. U praksi se ipak često zaključuje i na unapred odštampanim obrascima. Ugovor je zaključen kod skladištara primi robu na uskladištenje. To je i dvostrani teretni ugovor a predmet ugovora je smeštaj i čuvanje robe osim čuvanje novca, hartija od vrednosti, dragocenih predmeta. Obaveze međunarodnog skladištenja su i da objavi svoje opšte uslove poslovanja koji čine sastavni deo ugovora, da primi robu na čuvanje i skladištenje pa se skladišta dele na opšta javna skladišta i specijalizovana javna skladišta, da robu čuva kao dobar privrednik i da obavesti deponenta za mane robe, neispravnu ambalažu zbog kojih može doći do štete na robi za koju međunarodni skladištar odgovara, osim ako štete nisu nastale usled više sile pakovanje robe, obavezan je da vodi skladišnu knjigu u koju se upisuju podaci o deponentu, robi koja je na skladištenju uslovima pod kojima je robe primljen itd., obavezan je da izda skladišnicu koja predstavlja hartiju od vrednosti kojima dela priznanicu i varant, obavezan je da na zahtev deponenta izda robu. Rok za izdavanje robe može da bude određen ugovorom, opštim uslovima poslovanja ili trgovinskim običajima. Obaveza ostavodavca su: dužan je da međunarodnom skladištaru isplati naknadu za čuvanje robe, a visina provizije se određuje ugovorom, opštim uslovima poslovanja ili trgovinskim običajima i provizije se plaća kod preuzimanja robe iz skladišta ali je moguće i plaćanje unapred i skladište može da zahteva od ostavodavca da naknadi troškove koji su bili potrebni za čuvanje robe. Međunarodni skladištar ima pravo zaloge dok se roba nalazi kod njega.

50. UGOVRI O MEDJUNARODNOM PREVOZU

Ugovori o međunarodnom prevozu se obavezuje međunarodni prevoznik da preveze na određeno mesto, do druge države, neko lice ili neku stvar, a pošiljalac se obavezuje da za to isplati naknadu međunarodnom prevozilacu- vozarinu, prevozninu. Opšta karakteristika ugovora o međunarodnom prevozu je da su to ugovori koji imaju za predmet obavljanje međunarodnih transportnih usluga odnosno prevozom stvari (robe) i prevozu lica (putnika) iz jedne u drugu zemlju i da se kao ugovorne strane osim pošiljaoca i prevoznika pojavljuje i primalac robe ako je u pitanju prevoz stvari. Pošiljalac je lice koje daje na prevoz određenu robu ili stvar, i može da bude fizičko ili pravno lice. Međunarodni prevoznik – vozar je lice koje obavlja transportnu uslugu kao svoju delatnost. Obaveza prevozioca u linskom saobraćaju: dužan je da redovno i uredno održava objavljenu liniju i da primi na prevoz svako lice i svaku stvar kada ispunjava uslove koji su određeni opštim uslovima. Odustanak od ugovora – pošiljalac (putnik) može da odustane od međunarodnog ugovora o prevozu i pre nego što je započeto njegovo izvršenje ali je u tom slučaju dužan da naknadi štetu koju bi vozar pretrpeo. Visina naknade za prevoz ne može biti ugovorena u većem iznosu od onog iznosa koji je određen

tarifom. Ugovori o međunarodnom prevozu imaju veliki ekonomski značaj jer doprinose boljem poslovanju privrednih subjekata a i boljem snabdevanju određenim robama pravnih i fizičkih lica.

51. Ugovori o međunarodnom prevozu robe u pomorskoj plovidbi

Ugovor o prevozu robe u pomorskoj plovidbi podrazumeva takav ugovor gde se jedna ugovorna strana - brodar, obavezuje da će izvršiti prevoz robe pomorskim putem sa mesta ukrcaja do mesta iskrcaja, a krcatelj sa obavezuje da će za to platiti određenu naknadu - vozarinu. Razlikujemo 2 oblika pomorske plovidbe: slobodna plovidba-to su brodovi koji nemaju vozni red već lutaju od luke do luke u potrazi za teretom. Ovi brodovi obično prevoze jednoličnu rinfuznu robu, brodski prostor se ekonomičnije koristi, troškovi vozarine su nizi.

linijska plovidba- to su brodovi sa voznim redom, povezuju luke većeg opsega i koje imaju razvijenu industriju, tako da u takvim lukama imaju obezbeđen teret za krcanje.

Plovidba koja se obavlja u okviru jedne države naziva se kabotaza, i ona je rezervisana za domaću mornaricu.

Pomorski agent- pomaze brodaru u pronalazenju tereta tj. prevoza robe u određenom vremenskom periodu i za određeni put, a imaocu tereta da pronadje odgovarajućeg brodarka koji može da izvrši prevoz robe.

Lucki agent-obavlja u ime i za račun brodarka sve poslove u vezi sa :prihvatanjem i otpremanjem brodova, u vezi pripreme broda za ukrcavanje i istovar robe, obavljanje zdravstvene i veterinarske kontrole robe, carinske kontrole itd.On za to naplaćuje proviziju od vozarine ili u odgovarajućem procentu iz ugovora.Vrste ugovora: ugovor o međunarodnom plovidbenom poslu- gde se brodar obavezuje da za narucioca obavi uslugu transporta

ugovor o međunarodnom carteru- gde se brodar obavezuje o prevozu robe i to celim brodom,jednim delim broda ili određenim brodskim prostorom, a narucilac se obavezuje da zato plati zakupninu za brod.

.Kod brodskog ugovora javljaju se određeni podoblici: ugovor o najmu broda u celosti, o zakupu broda bez posade i opreme, vremanski carter, podcarter, brodarki ugovor na putovanje. I kod ovih ugovora brodar naplaćuje određenu vozarinu imaocu tereta.

Smatra se da je ugovor o međunarodnom pomorskom prevozu neformalan.Bitni elementi ugovora su: ugovorne strane (brodar i krcatelj), predmet ugovora i vozarina.

Obaveze brodarka-priprema slobodnog broda za plovidbu, primanje robe radi prevoza kad god ima raspoloživ prostor na brodu, davanje garancije o sposobnosti broda za plovidbu, klasu broda i nosivost.Brodar je dužan da izda prevoznu ispravu- teretnicu, konosman i na taj način potvdi prijem robe na brod.Brodar može ugovorom da preuzme obavezu ukrcaja ili iskrcaja robe s tim da to mora uraditi u vremenu koje je predviđeno ugovorom.Vreme u kojem ima izvršiti ukrcaj tj. iskrcaj robe a za koji se ne plaća naknada brodaru, zove se stojnica. Kad krcatelj i primalac ne uspeju da izvrše ukrcaj u predviđenom vremenu, nastupaju prekostojnice.

Odgovornost brodarka- on odgovara za svako oštećenje,gubitak ili manjak robe koju je primio na međunarodni prevoz sve do njene predaje. On ne odgovara za štete koje bi nastale usled više sile, ratnih događaja, pomorske nezgode, požar i iz bilo kojih drugih razloga koje ne potiču iz krivice brodarka.

Obaveza krcatelja- predaja robe na prevoz,ukrcaj robe,pružanje podataka brodaru, plaćanje vozarine.

Obaveza primaoca - da vrati teretnicu brodaru, da robu iskrca sa broda i da plati vozarinu ukoliko nije drugačije predviđeno ugovorom.

52. Ugovori o međunarodnom kombinovanom (multimodalnom,višegradskom) prevozu robe

Ovo je posebna vrsta ugovora gde se organizator obavezuje da preveze odredjenu robu od mesta otpreme do mesta dopreme sa najmanje dva prevoza, sa jedinstvenom ispravom i odgovornoscu, a narucilac se obavezuje da za to plati odredjenu prevozninu. Kombinovani prevoz je daleko ekonomичniji, racionalniji, brzi i sigirniji a pri tom se koriste i savremena transportna sredstva kao sto su: kontejneri, palete, "Ro-Ro"(roll-on-roll-off) ," Lo-Lo"(lift-on-lift-off) itd.

Postoji vise oblika odgovornosti organizatora medjunarodnog kombinovanog prevoza i to: - jedinstvena odgovornost-organizator kombinovanog prevoza odgovara nezavisno od pravila o odgovornosti koja su propisana za pojedinačne vozare. Ovde je tesko utvrditi gde je steta nastala.

- mrezasta odgovornost - organizator kombinovanog prevoza odgovara po propisima prevozioca na cijem je delu puta steta nastala. Ovde organizator nadoknadjuje stetu tacno u obimu u kojem se on moze regresirati od prevozioca.

- mesovita odgovornost - predstavlja kombinaciju prethodne dve odgovornosti, prema kojem ako bi se moglo ustanoviti na kom delu puta je nastala steta, primenjivao bi se sistem mrezaste odgovornosti, a ukoliko se to ne bi moglo uciniti, primenjivao bi se sistem jedinstvene odgovornosti organizatora kombinovanog prevoza.

Prema Konvenciji UN o medjunarodnom multimodalnom prevozu robe, regulise se i gubitak robe, te se smatra da ako roba nije isporucena u roku od 90 dana od dana kada jke trebala biti isporucena smatra se izgubljenom. Tako da se shodno Konvenciji UN organizator multimodalnog prevoza smatra odgovornim za stetu usled gubitka ili ostecenja robe, a njegova odgovornost moze se ograniciti na iznos koji ne prelazi 920 obracunskih jedinica.

Konvencija predvidja i postupak prigovora i tuzbe, tj. prilikom prijema robe od prevozioca , primalac moze da postupi na dva nacina.

1. Da zajedno sa vozarom utvrdi stanje robe posle obavljenog prevoza i sacini zapisnik
2. U slucaju da prevozilac odbije da potpise zapisnik o utvrdjenom stanju, primalac je tada obavezan da stavi pismene prigovore na gubitak i ostecenje robe.

Kada se radi o nevidljivim nedostacima na robi prigovori se mogu staviti u roku od 6 dana od dana prijema robe, a vidljivi nedostaci prijavljuju se prvog dana.

53. UGOVOR (POSLOVI) O TURISTIČKIM USLUGAMA SA INOSTRANSTVOM

Pojam ugovora – pod ovim ugovorima se smatraju oni ugovori gde se jedna ugovorna strana (davalac turističke usluge) obavezuje da drugoj ugovornoj strani (korisniku usluge) da određenu vrstu usluge, s tim što korisnik preuzima obavezu da davaocu turističke usluge plati ugovorenu naknadu.

U našoj zemlji ugostiteljske i turističke usluge spadaju u red usluga u spoljnotrgovinskom prometu i njih obavlja preduzeće i drugo pravno lice koje je upisano u sudski registar za obavljanje turističkih poslova sa inostranstvom.

Kod svih turističkih usluga sa inostranstvom u velikom broju slučaja postoje dva pravna osnova. Jedan pravni odnos postoji između davaoca i korisnika usluge, i drugi, između davaoca usluge i nekog trećeg lica. Prema trećem licu davalac turističke usluge može da istupa : u svoje ime i za svoj račun (posrednik), u tuđe ime i za tuđ račun (zastupnik), ili u svoje ime i za račun korisnika usluge (komisionar).

Ovi ugovori spadaju u red neformalnih ugovora. Tako se ugovor smatra zaključenim kada stranke ugovornice postignu saglasnost bilo nakoji način o bitnim elementima ugovora. U međunarodnom turističkom prometu ovi se ugovori zaključuju u pismenoj formi iz razloga ne samo lakšeg dokazivanja i njegove sadržine, nego i iz razloga kontrole od strane državnih organa.

Kao strane u ugovoru javljaju se davalac i korisnik turističke usluge sa inostranstvom. Kao davalac turističke usluge pojavljuje se preduzeće ili društvo koje obavlja ovakvu delatnost za koju su registrovani kod nadležnog suda.

Kao predmet ovog ugovora mogu se pojaviti na primer: ugostiteljske usluge, turističko-agencijske usluge, organizovanje turističkih putovanja i izleta, organizovanje posete kulturnim, sportskim, privrednim ili drugim priredbama, itd.

Pod cenom se podrazumeva naknada za pružanje turističke usluge koju korisnik turističke usluge plaća davaocu usluge. Ova naknada je određena sporazumom ugovornih strana.

Postoji više vrsta ovakvih ugovora, i to:

- Međ. ugovor o angažovanju ugostiteljskih kapaciteta (međ. ugovor o alotmanu) – zaključuje se između turističkih agencija i ugostiteljskih organizacija. Ugovorom se ugostitelj obavezuje da u toku određenog vremena (npr. turist. sezone) stavi na raspolaganje turističkoj agenciji određeni broj ležajeva u nekom objektu i pruži ugostiteljske usluge licima koje uputi agencija i plati joj određenu proviziju, a ova se obavezuje da će ih popuniti, odnosno da obavesti u određenom roku ugostitelja kada nije u mogućnosti da to učini i da za pružanje usluga plati cenu za angažovanje i korišćenje hotelskih kapaciteta. Ugovor o alotmanu se zaključuje pismeno i to na određeni vremenski period.
- Ugovor o organizovanju putovanja – se zaključuje između turističke agencije i putnika, i tu se razlikuju dva ugovora: 1.ugovor o organizovanju putovanja (gde se organizator međ. putovanja da pribavi putniku skup usluga koje se sastoje od: prevoza, boravka i drugih usluga koje su sa njima vezane, a putnik se obavezuje da organizatoru plati jednu ukupnu cenu), i 2.posrednički ugovor o međ. putovanju (gde se posrednik obavezuje da u ime i za račun putnika zaključi bilo ugovor organizovanju međ putovanja, bilo ugovor o izvršenju jedne ili više posebnih usluga koje omogućuju da se ostvari neko međ. putovanje ili boravak, a putnik se obavezuje da za to plati određenu naknadu).

54. Medjunarodni ugovor o osiguranju

Ugovor o osiguranju je takav ugovor na osnovu kojeg se jedna ugovorna strana (osiguravac, osiguralac, osiguratelj) uz naplatu određene cena (premije osiguranja), obavezuje da drugoj ugovornoj strani (saosiguracu, ugovaracu) tj. određenom licu (osiguraniku) naknaditi stetu do određene visine koja nastane na robu ili licima (predmetu osiguranja) a koja se dogodi usled ugovorom predviđenih uzroka. U našem pravu dana je definicija ugovora o osiguranju koja se odnosi i na imovinska osiguranja i osiguranja lica i prema kojoj se ugovarac osiguranja obavezuje da plati određeni iznos organizaciji za osiguranje, a takodje se obavezuje da ako se desi događaj koji predstavlja osigurani slučaj , isplati osiguraniku ili nekom trecem licu naknadu. Jedna od karakteristika ovog ugovora je i njegova trajnost, sto znaci da ugovor traje duze vremena , sve dok je osigurac u obavezi da naknadi stetu. Ugovor o osiguranju se raskida i od momenta raskidanja deluje u buducnosti.

Zaključenje ugovora - ugovor o osiguranju je konsensualni ugovor, tako da se može zaključiti i bez posebne forme. U praksi se zaključuje pismenim putem uz izdavanje polise osiguranja. U našem pravu ugovor je zaključen kad ugovarac- osigurac i ugovarac osiguranja, potpisu polisu osiguranja ili listu pokrica. U polisi ili listi pokrica koju izdaje osiguravac, osigurac, moraju biti navedeni: ugovorne strane , osigurano lice, rizik obuhvaćen osiguranjem, trajanje osiguranja, suma osiguranja, period pokrica, datum izdavanja polise, potpisi ugovornih strana. Ako se ovaj ugovor izmeni ili dopuni , pravi se dodatak polisi osiguranja (aneks). U praksi se može dogoditi da se umesto polise izda sertifikat koji sadrži samo osnovne podatke o uslovima pod kojim se osiguranje obavlja.

Elementi ugovora o međjunarodnom osiguranju: a) **ugovorne strane su: osigurac i ugovarac osiguranja.** Mogu se pojaviti još i korisnik osiguranja i osigurano lice.

Pod osiguravacem podrazumeva se osiguravajuća organizacija, a ugovarac osiguranja je lice koje je ugovorilo osiguranje i koje se obavezalo na plaćanje premije osiguranja.

- b) **korisnik osiguranja** - se pojavljuje kada je osiguranje ugovoreno za neko treće lice
osigurano lice - je ono lice kojem se može dogoditi određeni rizik zbog kojih posledica sa zaključuje osiguranje.
- c) **predmet osiguranja** - podrazumeva rizik koji pretil nekoj imovini ili licu koji je pokriven ugovorom o međunarodnom osiguranju.
- d) **osigurani slučaj** - budući neizvestan događaj koji je nezavisan od volje ugovornih strana i koji je predviđen ovim ugovorom i koji treba da nastupi da bi osiguravac imao obavezu da naknadi štetu.
- e) **osigurana suma ili suma osiguranja** - je najveći mogući novčani iznos naknade koji treba da bude isplaćen osiguraniku kad nastupi osigurani slučaj. Osigurana suma ne može da pređe vrednost osigurane imovine a kod ličnog osiguranja ona je predviđena ugovorom.
- f) **premija osiguranja** - je novčani iznos koju osiguranik plaća osiguravacu unapred, prilikom zaključenja ugovora ili na rate.

Vrste međunarodnog osiguranja:

- 1) međunarodno transportno osiguranje gde razlikujemo: - međunarodno osiguranje robe- cargo osiguranje robe- podrazumeva se osiguranje robe i prtljaga koja se prevozi u pojedinim vidovima međunarodnog transporta na osnovu ugovora o međunarodnom prevozu; - međunarodno osiguranje prevoznih sredstava(kasko osiguranje) obuhvata osiguranje pomorskih brodova, rečnih brodova i drugih objekata u međunarodnim vodama.
- 2) međunarodno osiguranje robe u pomorskom transportu- osiguranje robe kod većine zemalja spada u dobrovoljno osiguranje
- 3) osiguranje imovine, lica i osiguranje od odgovornosti
 - osiguranje imovine je osiguranje stvari i prava koji čine imovinu jednog lica
 - osiguranje lica je osiguranje života i od nesrećnog slučaja
 - osiguranje od odgovornosti- postoji u slučaju kada se neko lice osigura od odgovornosti za štetu koja može da nastane od opasnih stvari ili delatnosti
- 4) dobrovoljno i obavezno osiguranje
 - obavezno osiguranje je ono gde su osiguranici obavezni da zaključe ugovor o osiguranju jer ih na to tera zakon (osiguraje putnika u međunarodnom javnom prevozu)
 - dobrovoljno osiguranje - nije obavezno (osiguranje imovine, osiguranje lica i osiguranje od odgovornosti

Obaveze osiguravaca: obavljanje opstih uslova osiguranja, izdavanje polise osiguranja, isplata naknade iz osiguranja

Obaveze ugovaraca osiguranja: obaveza prijavljivanja osiguravacu svih okolnosti koje su bitne za ocenu rizika, čuvanje predmeta osiguranja, plaćanje premije od međunarodnog osiguranja, obavestjenje o promenjenim okolnostima , spasavanje osigurane stvari u cilju otklanjanja štetne ili smanjenja štete, prijavljivanje nastale štete istog dana kada je saznao.

Prestanak ugovora o osiguranju: najčešće prestaje ispunjenjem, protekom ugovorenog roka ako je zaključen na određeno vreme, sporazumnim raskidom.

55. UGOVOR O MEĐUNARODNOM GRAĐENJU

Ugovorom o međ. građenju smatra se ugovor o delu kojim se izvođač (građevinar, izvođač radova) obavezuje da prema određenom projektu sagradi u ugovorenom roku određeni građevinski objekat, odnosno, da izvrši neke građevinske radove na već postojećem objektu ili izvrši neke druge građevinske radove, a naručilac se obavezuje da mu za to isplati određenu cenu. Ugovor o građenju mora biti zaključen u pismenoj formi.

U praksi se javlja više vrsta ovakvih ugovora, i to:

1. Međunarodni ugovor o građenju, u užem smislu reči – isti ugovor predviđa izvođenje građevinskih, montažnih, građevinsko-zanatskih i drugih građevinskih radova koji su povezani sa ovim radovima;
2. Međunarodni ugovor o građenju, u širem smislu reči – podrazumeva sve investicione radove pri izgradnji nekog objekta kao jedinstvene celine.
3. Međunarodni ugovor o građenju sa klauzolom "pod ključem", "ključ u ruke" - kod ovog ugovora građevinar, izvođač međ. radova preuzima na sebe brigu o izgradnji celokupnog objekta, a po završetku gradnje predaje ključeve investitoru (naručiocu) što simbolično označava ipredaju objekta.
4. Inženjering – predstavlja poseban ugovor kojim se jedna ugovorna strana-inženjering organizacija obavezuje da izradi i preda investicioni program i tehničku dokumentaciju, prenese pravo korišćenja tehničkih znanja i iskustava, organizacije i rukovodi poslovima, pusti u probni pogon i pogon čitav objekat, a druga strana naručilac (investitor) se obavezuje da za to plati određenu naknadu.

Ugovor o međ. građenju je dvostrano obavezan i teretan ugovor jer obe ugovorne strane i izvođač radova i naručilac imaju prava i obaveze. Da bi došlo do zaključenja ugovora potrebno je da se ispune niz zakonskih uslova.

Ugovor o građenju, mora da bude zaključen u pismenij formi. U pravnoj teoriji se smatra da su bitni elementi ugovora o građenju: ugovorna strane, predmet ugovora i cena gradnje. Kao ugovorne strane pojavljuju se investitor (naručilac radova) i izvođač radova.

Investitor (naručilac) radova ima više obaveza i to: jedna vrsta obaveza proističe iz zakonskih propisa, a druga nastaje iz ugovora. Tako investitor, mora da izvrši obe ove vrste obaveza iz ugovora pri zaključenju konkretnog ugovora o gradnji. Tačnije, obaveze naručioca su: 1. plaćanje cene građenja, 2. izrada investicionog programa, 3. pribavljanje građevinske dozvole, 4. obavljanje nadzora nad izvođenjem radova, 5. vođenje knjiga.

Obaveze izvođača međunarodnih radova su: 1) izvršenje pripremnih radnji, 2) izgradnja objekta, 3) garancija za izvedene radove.

U toku primopredaje izgrađenog međunarodnog objekta i njegovog stavljanja u funkciju, učestvuju ne samo ugovorne strane nego i organi društvene zajednice. S tim u vezi se razlikuju tri faze: a) tehnički pregled objekta i izdavanje dozvole za njegovu redovnu upotrebu;b) kolaudacija (primopredaja objekta između izvođača radova i investitora); c) super kolaudacija.

56. Međunarodni ugovor o stranim ulaganjima i koncesiji

Međunarodni ugovor o stranim ulaganjima - Zakon o stranim ulaganjima predvideo je da strana lica radi obavljanja delatnosti u nasoj zemlji mogu pod uslovima reciprociteta ulagati sredstva u preduzeca i druge oblike organizovaja u cilju obavljanja delatnosti, kao i osnivati preduzeca. Zakonom o stranim ulaganjima restriktivno su predviđene određene oblasti kao sto su: proizvodnja i promet oruzja, javno informisanje,sistem veza, kao i na podrucjima koja su određena kao zabranjene zone u kojima strano lice ne moze samo ili sa drugim licem osnivati preduzece. Ugovor o stranom ulaganju je dvostrano obavezan,teretan,formala,pismen. Kao ugovorne strane pojavljuju se domaci i strani ulagaci. Kao strano lice pojavljuje se pravno lice sa sedistem u inostranstvu i fizicko lice sa boravistem u inostranstvu.

Sadrzina ugovora: oznacenje ugovornih strana;oznacenje preduzeca u koje se ulaze i koje vodi poslove za racun ugovorenih strana;ciljevi tj. poslovi koji su predmet ugovora;vrsta i visina uloga;nacin raspodele dobiti i pokrica gubitka;trajanje ugovora;nacin vraćanja uloga;upravljanje poslovanja;uslovi i nacin raskida ugovora;resavanje sporova itd. Zakonom se predvidja da su ugovaraci dužni da autentican tekst ugovora o ulaganju na srpskom jeziku, kao i izmene i dopune, prijave Saveznom ministarstvu za ekonomske odnose sa inostranstvom u roku od 30 dana od dana potpisivanja.Ulog stranog lica moze biti u devizama, uslugama, stvarima,

imovinskim pravima, hartijama od vrednosti i dinarima koji se mogu transferisati u inostranstvo. Strani ulagaci imaju jednak i ravnopravan položaj u pogledu prava i odgovornosti na jugoslovenskom tržištu sa domaćim privrednim subjektima (princip nacionalnog tretmana stranog lica). Sporovi koji nastaju po osnovu stranih ulaganja rešava nadležni sud ili ugovorena arbitraža.

Međunarodni ugovor o koncesiji - naš Zakon o stranim ulaganjima predviđa mogućnost da strano lice može dobiti dozvolu (koncesiju) radi koriscenja privrednog bogatstva ili dobra ili za obavljanje delatnosti od javnog interesa u našoj zemlji. Takođe, strano lice može da izgradi ili rekonstruiše objekat, postrojenje ili pogon. Strano lice može dobiti koncesiju u trajanju od 30 godina. U taj rok se ne računa vreme neophodno za obavljanje pripremnih radnji na nekom objektu. Koncesija se daje pod uslovom da se obavljenim delatnostima obezbeđuje održavanje tehničko-tehnološkog jedinstva sistema, njegovo efikasno funkcionisanje, racionalno upravljanje i da se ne ugrožava životna sredina. Po dobijanju koncesije, koncesionar osniva preduzeće za obavljanje delatnosti koja je predmet koncesije u skladu sa Saveznim propisima. Ugovorne strane su: koncedent - davalac koncesije, koncesionar - primalac koncesije. Država odnosno neki državni organ se pojavljuje u ulozi davalca koncesije, a u ulozi primaoca pojavljuju se pravna lica koja ispunjavaju uslove za dobijanje koncesije. Sa usvojenim izmenama i dopunama Zakona o stranim ulaganjima iz 1996 god., predviđeno je da ugovor o koncesiji sadrži sledeće odredbe: ugovorne strane, predmet koncesije i vreme trajanja pripremnih radnji, vreme trajanja koncesije, uslovi koriscenja, način i rok obezbeđivanja sredstava za finansiranje, naknada za koriscenje, prava i obaveze, uslovi raskida ugovora, način rešavanja sporova. Zaključenje međunarodnog ugovora o koncesiji vrše Vlade i koncesionar.

Vrlo često primalac koncesije, po ugovoru na koncesiju preuzima obaveze jer se radi o dvostranom teretnom ugovoru. Radi se o obavezama kao što su: da izgradi određene objekte, da eksploatise prirodno bogatstvo, da izgradi puteve i infrastrukturu, da plati naknadu državi itd. Sporove koji nastaju rešava nadležni Sud u SRJ, kad ugovorom nije drugačije određeno. Do prestanka ugovora o koncesiji može doći i istekom roka, raskidom ugovora, otkazom jedne od ugovornih strana, usled više sile.

57. Međunarodni ugovor o menadzmentu

Ovo je ugovor kojim se upravljanje i rukovođenje pravnim licem, preduzećem, poverava nekom drugom obično inostranom pravnom licu ili preduzeću uz određenu naknadu a na osnovu utvrdjenih kriterijuma. Pod rukovođenjem preduzeća se smatra planiranje, organizovanje, kontrola i vođstvo. Međunarodni ugovor o menadzmentu ima i elemente međunarodnog ugovora o uslugama, elemente ugovora o statusnom regulisanju itd. Menadžer ovim ugovorom stiče upravljačka prava, a za obavljanje ugovornih obaveza dobija naknadu ali ima i pravo učešća u kapitalu tog preduzeća, osim ako ugovorom nije drugačije predviđeno. Inostrani menadžer tj. operator preuzima kompletnu menadžersku odgovornost za vođenje poslova. U ovaj poslovni odnos su uključena tri lica: vlasnik preduzeća koji je u poteskocama; menadžer, operator - to je najčešće pravno lice specijalizovano za ove delatnosti; preduzeće. Ugovor može da zaključi menadžer sa vlasnikom preduzeća ili sa samim preduzećem. Ako je u pitanju javno preduzeće koje je u teskocama, onda menadžer stupa u poslovni odnos i sa državom. Ugovor sadrži i odredbe o predmetu ugovora, vremanskom trajanju ugovora, pravima i obavezama menadžera, pravima i obavezama pravnog lica, njihovim odgovornostima, ciljevima, raskidu ugovora. Predmet međunarodnog ugovora o menadzmentu je vođenje poslova i rukovođenje preduzeća koje je u teskocama. U ugovoru se predviđa i trajanje ugovora osim u slučaju da zaključen na određeno vreme. Ukoliko je ugovor zaključen na određeno vreme a standardno vreme je 3-5 god., ugovor se može produžiti. Ugovor o međunarodnim hotelskim uslugama o menadzmentu se zaključuje na duži period od 10-20 godina.

Menadžment naknada je naknada koju daje vlasnik preduzeca u krizi stranom menadžeru, koja pokriva troškove menadžera, ali predstavlja i deo njegovog profita.

Postoji bazicna i podsticajna naknada. Bazicna naknada se utvrđuje u fiksnom iznosu, a podsticajna naknada se određuje na bazi dobiti i služi za motivisanje menadžera. Po međunarodnom ugovoru o menadžmentu, operator preuzima odgovornost za usmeravanje i osposobljavanje osoblja u obavljanju poslova u preduzeću. Menadžer može po osnovu ugovora da angazuje tim eksperata kako bi se postigli predviđeni ciljevi. Menadžer je dužan da obavlja poslove sa pažnjom dobrog privrednika, da izveštava vlasnike preduzeca o obavljanju posla, da čuva pouzdane informacije o radu preduzeca itd. Vlasnik preduzeca je obavezan da olakša izvršavanje aktivnosti i svih obaveza iz ugovora kao i da obezbedi početna obrtna sredstva za poslovanje. Menadžment kompanije i menadžeri po pravilu ne prihvataju odgovornost za posredne štete i gubitak, tako da je vlasnik preduzeca u poziciji da odgovara za finansijske rezultate. Iz tog razloga prilikom sklapanja ugovora o menadžmentu, vlasnik preduzeca zahteva da menadžer snosi odgovornost, srazmerno ovlašćenjima u poslovanju preduzeca tako da se deo finansijskog rizika prenosi na menadžera. Ako je menadžer namerno prouzrokovao štetu on odgovara za nju. Ugovor se može raskinuti sporazumom obe ugovorne strane. Takođe, do prestanka ugovora može doći i iz drugih razloga: otkazom jedne ugovorne strane, stečajem i likvidacijom jedne od ugovornih strana. Do raskida ugovora može doći i ako je u ugovoru predviđena mogućnost prestanka ugovora usled nepostignutih rezultata u poslovanju a koja su određena u ugovoru. Ovaj ugovor daje niz pogodnosti za obe ugovorne strane. Za vlasnika preduzeca to su: poboljšanje upravljanja i rukovođenja preduzeca; uspesno poslovanje i ostvarivanje većeg profita. Menadžer ostvaruje novi profit bez angazovanja sopstvenih finansijskih sredstava.

58. MEĐUNARODNI UGOVORI O VIŠIM OBLICIMA PRIVREDNE SARADNJE

Međunarodni ugovor o transferu tehnologije (licenca) – ugovor u kojem davalac tehnologije, ustupa pravo na privredno iskorišćavanje prava intelektualne svojine, kao i nezaštićenih prava zajedno sa opremom i odgovarajućim tehnološkim procesima koji su povezani sa datim znanjem i uz potrebnu tehničku pomoć-određenom privrednom subjektu, tj., korisniku tehnologije, a koji se obavezuje da za to plati određenu naknadu.

U predmet ugovora spadaju sva prenosiva prava intelektualne svojine (patent, model, uzorak, žig, geogr. oznake proizvoda, know-how...).

Ovakav ugovor spada u dvostrano pravne, teretne i komutativne ugovore, ugovore sa trajnim prestacijama, ugovore intuitu personae, kao i formalne ugovore.

Jedna od osnovnih obaveza davaoca tehnologije je da preda predmet međ. ugovora, u cilju iskorišćavanja, korisniku tehnologije, a u određenom roku i uz svu potrebnu dokumentaciju. Zatim, da garantuje za tehnička svojstva, itd.

Od obaveza korisnika tehnologije osnovna je da predmet ugovora iskorišćava na ugovoreni način, u ugovorenom roku i u ugovorenim granicama; obaveza korisnika je i da plati naknadu za ustupljenu tehnologiju, itd.

Međunarodni ugovor o dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji – takav pravni posao kod kojeg ugovorni partneri (kooperanti), koji se nalaze u dve različite države, obezbeđuju tehnički, tehnološki, energetski i ekonomski optimalnu proizvodnju i razmenu proizvoda koja je predmet kooperacije. Obaveza je da ugovorni partneri iz ugovora o međ. dugoročnoj proizvodnoj kooperaciji isti ugovor, kao i njegove izmene i dopune, podnesu nadležnom saveznom organu, u roku od 30 dana od dana njegovog zaključenja ili od dana njihovih izmena i dopuna, u originalu i overenom prevodu, sa specifikacijom robe koja se izvozi i uvozi i to zbirno i po godinama, za vreme trajanja ugovora, u cilju dobijanja odobrenja.

Ovaj ugovor je posebno značajan kada se radi o kooperaciji domaćih preduzeća sa inostranim pravnim subjektima koji omogućava veću privrednu saradnju, veći obim proizvodnje, kvalitetniju proizvodnju, kao i veći devizni prihod iz inostranstva.

Pored osnovnih, ovaj ugovor sadrži i druge elemente: cena, vreme početka proizvodnje, odredbe o zajedničkom programu razvoja, odredbe o osvajanju proizvodnje, vreme početka isporuke sastavnih delova, specifikacija sastavnih delova, valuta i način plaćanja, itd.

Međunarodni ugovor o franšizingu – izraz "franšizing" potiče od engl.reči-*franchising*-koja označava sistem poslovnih odnosa (koji se zaključuju ugovorom o franšizingu). Ovim ugovorom se smatra poseban oblik neimenovanog ugovora kojim se davalac franšizinga obavezuje da će obavljati sukcesivno isporuku roba i pružati određene usluge, prenoseći svoja znanja i iskustva (know-how) u poslovanju na primaoca franšizinga, koji se obavezuje da za to plati određenu naknadu, a koji se po pravilu nalaze u dve različite zemlje.

Ovaj ugovor ima poseban značaj sa gledišta davaoca franšizinga jer se putem njega omogućuje povećani promet roba i usluga, osvajanje novih tržišta i povećanja dobiti.

Obaveze davaoca franšize: ustupanje prava isključive prodaje robe i vršenja usluge; obaveza ustupanja upotrebe robnog i uslužnog žiga, ustupanje prava upotrebe firme, ustupanje know-how, itd. Negativna obaveza: ne sme da pravi diskriminaciju između primaoca franšize.

Obaveze primaoca franšizinga: odnose se na spoljni i unutrašnji izgled sedišta (radnje); uz ime davaoca, upotrebljava i svoju firmu; mora da sledi poslovnu politiku koju je odredio davalac franšizinga.

Postoje dve vrste franšizinga: 1. prometni (ima se u vidu plasman robe, proizvoda krajnjem korisniku, gde se zaključuju dva ugovora), 2. proizvodni (davalac franšizinga ustupa primaocu ne samo pravo plasmana robe već i pravo delimične proizvodnje (npr. Coca-Cola).

Međunarodni ugovor o forfeitingu – banka (forfeter) iz jedne zemlje, preuzima od svog klijenta, komitenta iz druge zemlje, potraživanja koje on ima prema trećem licu i istovremeno se odriče prava da postavlja regresivni zahtev u slučaju da isto potraživanje ostane neplaćeno, a komitent-klijent je obavezan da banci preda odgovarajuće isprave o dugu, da joj isplati eskontnu kamatu, troškove i proviziju. Dakle, predmet ovog ugovora je uvek neko potraživanje sa dugoročnim dospećem. Banka, primalac toga potraživanja snosi rizik u slučaju da ono ne bude naplaćeno od trećeg lica.

Međ. ugovor o forfeitingu je aleatoran pravni posao i to iz razloga što banka kod preuzimanja potraživanja ulazi u rizik da li će isto potraživanje moći da realizuje od trećeg lica. Pri zaključenju ugovora banka ceni sve rizike od kojih zavisi naplata potraživanja od trećeg lica. Ovaj ugovor je složen pravni posao izaključuje se intuitu personae, između banke i bančinog komitenta, a u cilju ostvarivanja određenog potraživanja od trećeg lica, gde je na banku takvo potraživanje preneo bančin klijent.

Postoje više oblika prenosa potraživanja: a) prenos potraživanja cesijom; b) forfeitiranje po osnovu otkupa menice; c) prenos komitentovih prava na banku putem dokumentarnog akreditiva.

Međunarodni ugovor o lizingu – nije regulisan materijalno-pravnim odredbama u domaćem pravu. Sam naziv ugovor je dobio od engleske reči "to lease", što u prevodu znači zakupiti. Međ. ugovorom o lizingu smatra se posebna vrsta ugovora u kojem se jedna ugovorna strana-davalac lizinga obavezuje da ustupi određenu stvar na korišćenje i da obavi određene radnje u vezi iskorišćavanja takve stvari drugoj ugovornoj strani-primaocu lizinga koja se obavezuje da za izvršenu uslugu plati ugovorenu naknadu (zakupninu). Pošto se radi o međ. ugovoru, ove dve strane se nalaze urazličitim državama.

Velikije značaj ovog ugovora je u privredi, jer se pomoću njega omogućava nabavljanje savremene opreme.

Vrste međ. lizing poslova prema osobinama: međ.lizing potrošnih dobara, međ. investicioni lizing, pokretnih i nepokretnih stvari, korišćenih stvari;

Podela međ.lizinga prema dužini trajanja ugovora: kratkoročni i dugoročni;

Shodno položaju davaoca međ.lizinga razlikujemo: lizing preko lizing društva, međ. koncern lizing, proizvođački lizing, međ. proizvodno-finansijski lizing, "sale-and-lease back".

Obaveze davaoca bi bile ustupanje stvari, opreme korisniku lizinga na korišćenje (u nekoj drugoj zemlji), a uz plaćanje određene cene zakupa; kao i obaveza održavanja i servisiranja objekta lizinga, zamene istrošenih stvari ili zamene usled grešaka u konstrukciji.

Obaveze korisnika je da plaća lizing naknadu (zakupninu), u skladu sa međ. ugovorom o lizingu; iskorišćavanje lizing objekta na ugovoreni način i u skladu sa njegovom namenom..

Ugovor o međ. faktoringu – to je takav kreditni bankarski posao kojim se bančin klijent obavezuje da na faktora (banku) prenese postojeća ili buduća potraživanja iz ugovora o međ. prodaji robe, međ. vršenja usluge, zaključenih sa kupcem, korisnikom usluga, a faktor banka se obavezuje da uz proviziju i naplatu troškova naplati potraživanja, kao i da kreditira klijenta i vrši druge faktoring usluge. Ovakva delatnost banke-faktora je u funkciji bržeg prometa roba i usluga, što direktno utiče i na povećanje proizvodnje.

Vrste ugovora o međ. faktoringu: 1.otvoreni međ. faktoring (izvoznik prenosi na faktora svoje potraživanje koje ima prema kupcu, s tim što je dužan da o tom prenosu potraživanja izvesti inostranog kupca i pozove ga da kupovnu cenu isplati banci-faktoru);

2. zatvoreni ili skriveni faktoring (izvoznik prodaje banci-faktoru robu za gotovinu i banka se u svojstvu prikrivenog principala pojavljuje preko istog izvoznika i preprodaje robu inostranom kupcu na kredit (povoljnije za banku-nepovoljno za izvoznika)); 3. pravi i kvazi faktoring (pravim faktoringom se obavljaju funkcije: refinansiranje potraživanja, obezbeđenja plaćanja i pružanja stručnih usluga u vezi sa plasmanom robe i naplate cene; kvazi faktoringom banka-faktor obavlja jednu ili dve od navedenih funkcija).

59. Medjunarodni ugovor o transferu tehnologije

Medjunarodni ugovor o transferu tehnologije predstavlja ugovor u kojem davalac tehnologije ustupa pravo na privredno iskoriscavanje prava intelektualne svojine kao i nezasticeinih prava zajedno sa opremom i tehnoloskim postupcima koji su povezani sa datim znanjem i uz potrebnu tehnicku pomoc i to korisniku tehnologije, a koji se obavezuje da za to plati naknadu. U predmet ugovora spadaju sva prenosiva prava i intelektualne svojine kao sto su: patent, model, uzorak, zig, znanje, iskustvo, kao i nezasticeno pravo industrijske svojine i razne kombinacije zasticenih i nezasticenih prava. Osobine ugovora: medjunarodni ugovor o transferu tehnologije je dvostrano obavezan jer prava i obaveze postoje za obe ugovorne strane, za davaoca tehnologije i korisnika tehnologije. Pismena forma je bitan uslov. Pored pismenog zakljucivanja ovog ugovora isti Zakon predvidja da se ovakav ugovor mora prijaviti nadležnom Saveznom organu u roku od 30 dana od dana potpisivanja i smatra se punovaznim tek od dana upisa u registar koji vodi nadležni savezni organ.Ugovor o pribavljanju patenata, znanja i iskustva mora da sadrzi: obavezu davaoca patenta, znanja i iskustva da ce primenom doci do ugovorenog kvaliteta; obavezu davaoca patenta, znanja i iskustva da njihovo koriscenje nije stetno za zdravlje i zivot ljudi i zivotnu sredinu; klauzulu u ugovoru da se stavljanjem u promet ne povredjuju prava trecih lica.Ugovor o medjunarodnom transferu tehnologije se razlikuje od ugovora o zakupu u tome sto je ovaj prvi licnog karaktera a drugi nije.Predmet zakupa se vraca sopstveniku po isteku ugovora, a kod medjunarodnog transfera tehnologije to je po pravilu nemoguće.Medjunarodni ugovor o transferu tehnologije se razlikuje i od ugovora o ortakluku iz razloga sto kod ortakluka, ugovorne strane- ortaci imaju zajednicki cilj, a kod ugovora o transferu tehnologije svaka ugovorna strana ima svoj cilj.

Vrste ugovora o transferu tehnologije- prema vremenu dele se na vremenski ogranicene i neogranicene ugovore o transferu tehnologije. Ugovorne strane mogu zakljuciti ugovor svojom voljom na odredjeno vreme ili na neodredjeno vreme. Ugovor o transferu tehnoligije moze biti ogranicen na prostor - teritoriju ili da takvo ogranicenje ne postoji. Sledece podela je prema

intenzitetu ustupljenog prava: isključivi i neisključivi ugovori. Isključivi ugovori se pojavljuju gde se korisniku transfera tehnologije daje isključivo pravo koriscenja predmeta ugovora za vreme trajanja ugovora, a kod neisključivih ugovora to pravo se daje većem broju lica.

Obaveze davaoca tehnologije- jedna od osnovnih obaveza je da preda predmet medjunarodnog ugovora o transferu tehnologije u cilju iskoriscavanja, korisniku tehnologije u ordedjenom roku, uz to davalac tehnologije je obavezan da korisniku preda i svu dokumentaciju, ugovorenu opremu i alate sa uputstvima za koriscenje. On takodje garantuje i tehnicku izvodljivost i tehnicku upotrebljivost predmeta ugovora.

Obaveza korisnika tehnologije- je da predmet ugovora iskoriscava na ugovoreni nacin, u ugovorenom roku i u ugovorenim granicama. Ako to ne postuje tada on odgovara za neadekvatno izvršenje ugovora u skladu sa opstim pravilima gradjanskog prava. Obaveza korisnika tehnologije je i da plati naknadu za ustupljenu tehnologiju. Oblici placanja naknade utvrđuju se ugovorom. Korisnik je u obavezi da tehnologiju cuva i adekvatno korist.

Podlicenca- prema nasem Zakonu o obligacionim odnosima, sticalac isključive licence moze pravo iskoriscavanja predmeta licence ustupiti drugome. Ugovorom se moze predvideti da sticalac ne moze davati podlicencu nekom drugom ili je ne moze dati bez dozvole.

Do prestanka ugovora o transferu tehnologije moze doci usled: prestanka ugovora protekom vremena, smrti, stecaja, likvidacije.

60. Medjunarodni ugovor o dugorocnoj proizvodnoj kooperaciji

Medjunarodni ugovor o dugorocnoj proizvodnoj kooperaciji je takav ugovor gde ugovorni partneri(kooperanti) koji se nalaze u dve razlicite drzave, obezbedjuju tehnicki, tehnoloski, energetski i ekonomski optimalnu proizvodnju i razmenu proizvodakoja je predmet kooperacije. Dakle, medjunarodna proizvodna dugorocna kooperacija, podrazumeva saradnju kooperanata iz najmanje dve razlicite zemlje, pri proizvodnji odredjene vrste proizvoda ili na delovima proizvoda koji se kasnije finaliziraju i ugradjuju u jedan jedinstven proizvod. Nas Zakon o spoljnotrgovinskom poslovanju predvidja da preduzece i drugo pravno lice u okviru svoje proizvodne delatnosti moze sa stranim licem, proizvođjacem da zakljuci ugovor o dugorocnoj proizvodnoj kooperaciji, na osnovu odobrenja od nadleznog saveznog organa. Do bi ugovor bio odobren od nadleznog saveznog organa potrebno je da se ispune cetri uslova:

- 1) da je ugovor zaključen u pismenoj formi
- 2) da je rok trajanja ugovora najmanje 3 godine
- 3) da je vrednost izvoza najmanje jednaka vrednosti uvoza
- 4) da se razmenjuju reprodukcionim materijali, poluproizvodi, delovi sklopova i gotovi proizvodi u istorodnoj proizvodnji a sa ciljem specijalizacije takve istorodne proizvodnje.

Obaveza je da ugovorni partneri ako ima dopuna i izmena iz ovog ugovora podnesu nadleznom saveznom ogranu u roku od 30 dana od dana njegovog zaključenja.

Medjunarodni ugovor o dugorocnoj proizvodnoj kooperaciji je obligaciono pravni ugovor, dvostrano obavezan, teretan ugovor, formalan ugovor, i zakljucuje se saglasnoscu volja. Zahteva se pismena forma zaključenja ugovora. Takodje to je ugovor sa trajnim prestacijama. Ovaj ugovor sadrzi u sebi elemente i drugih ugovora : ugovor o licenci, ugovor o ulaganju, ugovor o tehnickoj pomoci, ugovor o pribavljanju i ustupanju prava intelektualne svojine i know-how itd. Ovaj ugovor je posebno znacajan kada se radi o kooperaciji domacih preduzeca sa inostranim pravnim subjektima koji omogucava vecu privrednu saradnju, veci obim proizvodnje, veci devizni prihod iz inostranstva, kvalitetniju proizvodnju.

Elementi ugovora- ugovorne strane se nalaze u dve razlicite zemlje, od kojih na jednoj ugovornoj strani moze postojati i vise lica pod uslovom da ugovorni partneri obavljaju proizvodnu delatnost. Predmet ugovora je proizvodnja delova i njihove ugradnje u finalni proizvod. Ugovor sadrzi i druge elemente kao sto su: cena, vreme pocetka proizvodnje, odredbe o zajednickom

programu razvoja, vreme pocetka isporuke sastavnih delova, valuta placanja, obracunska valuta, nacin placanja itd.

Nas zakonodavac je isključio restriktivne rezime uvoza i izvoza robe kada se radi o međunarodnoj proizvodnoj dugorocnoj kooperaciji.

Carinske beneficije i olaksice- predviđene su carinskim propisima. Carinski zakon nase zemlje predviđa da ako je uvezena roba upotrebljena u proizvodnji robe koja je izvezena u inostranstvo, može se u roku od 6 meseci od dana izvoza podneti zantev za vraćanje placene carine i drugih uvoznih dadzbina. Na osnovu odredbe Carinskog zakona propisan je postupak za povraćaj carine i drugih dadzbina za uvezene sirovine i reprodukcioni materijal koji su upotrebljeni u proizvodnji robe za izvoz, pod sledecim uslovima: da je roba upotrebljena u proizvodnji robe koja je izvezena, da nije korisceno pravo na povraćaj carine i drugih uvoznih dadzbina. Ugovorni partneri se najcesce opredeljuju da medjusobna placanja ostvaruju preko posebnih deviznih racuna koje imaju kod ovlascenih banaka za poslove sa inostranstvom u svojim drzavama.

Odgovornost kooperanata- se posebno ogleda za neizvršenje ugovornih obaveza iz ovog ugovora. Posto je ovo ugovor sa trajnim prestacijama i sa zajednickim interesom, pojavljuju se i odredjene posebnosti u uzajamnom izvrsavanju prava i obaveza kao i posledicama neizvršavanja. Ako se radi o odgovornosti međunarodnih kooperanata prema trecim licima, smatra se da se u pravnom odnosu prema trecim licima nalazi samo jedan kooperant, finalni proizvođač koji odgovara za nekvalitetnu isporuku. Ostali kooperanti odgovaraju finalnom proizvođaču za materijalne nedostatke robe.

61. MEĐUNARODNI UGOVOR O FRAŠIZINGU, FORFETINGU I FAKTORINGU

Međunarodni ugovor o frašizingu - izraz, „frašizing,” potiče od engl. reči „franchising,” koja označava sistem poslovnih odnosa. Pod pojmom frašizinga smatraju se mnogi oblici saradnje i koordinacije između preduzeća, pri sukcesivnim fazama proizvodnje ili distribucije. Obuhvata i integraciju preduzeća različitih poslovanja, od proizvodnje do prodaje korisnicima roba. Međunarodni ugovor o frašizingu je poseban oblik neimenoivanog ugovora, kojim se davalac frašizinga obavezuje da će obavljati sukcesivno isporuku roba i prižati određene usluge, prenoseći svoja znanja i iskustva (know-how) u poslovanju na primaoca frašizinga koji se obavezuje da za to plati određenu nadoknadu i koji se nalaze u dve različite zemlje. Ovaj ugovor u sebi sadrži elemente niza ugovora kao što su: ugovor o prodaji, ugovor o zastupanju, i sl. Ovaj ugovor ima veliki značaj za davaoca frašizinga jer se jer se putem njega jer se putem njega omogućava povećan promet roba i usluga, osvajanje novih tržišta i povećanje datih. Primaalac frašizinga ima korist putem smanjenja rizika osnivanja nekog nekonkurentnog preduzeća i veći pristup na tržišta sa umanjenim rizikom plasmana robe ili usluga, oslobođa se ulaganja u propagandu, administraciju i reklame. Obaveze davaoca franšize: ustupanje prava isključive prodaje robe i vršenja usluge, ustupanje upotrebe robnog i uslužnog žiga, ustupanje prava upotrebe firme, ustupanje how-how, vršenje nadzora, obrazovanje kadrova primaoca frašizinga sa ciljem adekvatnije proizvodnje proizvoda ili pridanje usluga, plana u upravljanju preduzećem.

Obaveze primaoca frašizinga: odnose se na spoljni i unutrašnji izgled sedišta tj. da uz ime davaoca frašizinga upotrebljava i svoju firmu jer je on samostalan privrednik koji posluje u svoje ime i za svoj račun; unapređenje plasmana robe i usluga; da sledi poslovnu politiku kojom je odredio davalac frašizinga; nabavka robe od davaoca frašizinga i plaćanja nadoknade za ustupke za prava i usluge davaocu franšize.

Vrste frašizinga: 1. prometni frašizing (zaključuju se dva ugovora, jedan se zaključuje između proizvođača i davaoca frašizinga, a drugi između davaoca frašizinga i krajnjeg korisnika) 2. proizvodni međunarodni frašizing i davalac frašizinga ustupa primaocu frašizinga, ne samo pravo plasmana robe već i pravo delimične proizvodnje).

Međunarodni ugovor forfetingu je ugovor u kojem banka (forfeter) iz jedne zemlje preuzima od svog klijenta, komitenta iz druge zemlje, potraživanje koje on ima prema trećem licu i

istovremeno se odriče prava da postavlja regresni zahtev i u slučaju da isto potraživanje ostane neplaćeno, klijent je obavezan preda banci ispraveo dugu, da joj isplati eskantnu kamatu, troškove i proviziju. Predmet ovog ugovora je potraživanje sa dugoročnim dospećem. Ovaj ugovor je pravni posao zato što banka kod preuzimanja potraživanja ulazi u rizik da li će to potraživanje moći da realizuje od trećeg lica. Pri zaključivanju ovog ugovora, banka sve rizike od kojih zavisi uplata potraživanja od trećeg lica: solventnost trećeg lica, valutne razlike, ratne i političke rizike, rizike transfera i drugo. Ušesnici u međunarodnom ugovoru o forfeitingu su: domaći izvoznik, strani uvoznik, banka koja preuzima potraživanje. Pored njih pojavljuje se i uvozna banka preko koje se obavlja poslovno-finansijska transakcija.

Ugovor o međunarodnom faktoringu je takav kreditni bankarski posao kojim se bančin klijent obavezuje da na faktora (banku) prenese postojeća ili buduća potraživanja prodaji robe, međunarodnog vršernja usluge, zaključenih sa kupcem korisnikom usluge, a faktor banka se obavezuje da uz proviziju i naplatu troškova naplati potraživanja i da kreditira klijenta i vrši druge faktoring usluge. Faktor banka može preuzeti obavezu da obavlja i razne uslužne poslove kao što su marketing, vođenje poslovnih knjiga, utvđivanje boniteta kupaca i dr. Ovaj ugovor je veoma složen, ima elemente ugovora o cesiji, ugovore o delu, ugovore o zastupništvu, ugovor o korisniku i gde je cilj ovog ugovora kreditiranje kratkoročnih izvoznih poslova, gde je banka faktor garancije za naplatu potraživanja i za potrebe komitenta obavlja pravne, komercijalne i knjigovodstvene poslove. Ovaj ugovor je veoma značajan za mala i srednja preduzeća kao i preduzeća u osnivanju zbog toga što tako dolaze do značajnih finansijskih sredstva, a samim tim i do modernizacije procesa proizvodnje.

Vrste ugovora: 1) otvoreni međunarodni faktoring (izvoznik prenosi na faktora svoje potraživanje koje ima prema kupcu i dužan je da o tom prenosu potraživanja obavesti inostranog kupca i pozove ga da kupovnu cenu isplati banci-faktoru). 2) Zatvoreni faktoring (izvoznik prodaje banci robu za gotovinu i banka se u svojstvu prekrivenog principal pojavljuje preko istog izvoznika i preprodaje robu inostranom kupcu na kredit). 3) Pravni faktoring 4) Kvazi faktoring 5) Domaći faktoring 6) Međunarodni faktoring

62. MEĐUNARODNI UGOVOR O LIZINGU

Međunarodni ugovor o lizingu je posebna vrsta ugovora u kojem se jedna ugovorna strana – davalac lizinga obavezuje da ustupi određenu stvar na korišćenje i da obavi određene radnje u vezi iskorišćavanja te stvari, drugoj ugovornoj strani – primalac lizinga koji se obavezuje da za izvedenu uslugu plati ugovorenu nadoknadu. Ove ugovorene strane davalac i primalac lizinga se nalaze u dve različite države. Ugovor o lizingu nije regulisan materijalno-pavnim odredbama u jugoslovenskom pravu. Ugovor o lizingu je nastao iz prakse velikih američkih kompanija. Ugovor je dobio naziv od engleskog glagola "to lease" što znači "zakupiti" ili "dati u zakup". Međunarodni ugovor o lizingu se smatra specijalnim ugovorom međunarodnog privrednog prava. Postoje shvatanja da je ugovor o međunarodnom lizingu mešoviti ugovor i da se u njemu nalaze elementi drugih međunarodnih ugovora, npr. ugovor o zakupu, prodaji i kreditu. Značaj ugovora o međunarodnom lizingu u privredi je što omogućava pribavljanje savremene opreme i drugih stvari određenim privrednim subjektima, koji često nemaju dovoljno finansijskih sredstava da ih nabave. Njihov značaj je u tome što korisnik ovog ugovora može da se koristi savremenom tehničkom opremom i tehnologijom i omogućava mu se da u oblasti nauke, tehnike stiče potrebna znanja. Postoji više vrsta i podela ugovora o međunarodnom lizingu. Deli se na: 1. međunarodni finansijski lizing (gore se davalac lizinga – inostrani finansijer obavezuje da će opremu nabaviti od trećeg lica) 2. međunarodni operativni lizing gde inostrani davalac lizinga istovremeno i isporučuje opremu.

Profesor Corić je izvršio sledeću podelu međunarodnog lizinga: 1. prema osobinama se dele na: - međunarodni lizing potrošnih dobara (automobili, TV aparati i sva vrednija potrošna dobra koja se uvoze ili izvoze iz jedne u drugu zemlju

- međunarodni investicioni lizing (davanje kredita u vidu investicionih postrojenja)

- međunarodni lizing korišćenih stvari (predmet ovog ugovora su korišćene stvari)

2. Podela prema dužini trajanja ugovora: a) međunarodni kratkoročni lizing; b) međunarodni dugoročni lizing 3. Podela prema položaju davaoca međunarodnog lizinga: - lizing preko lizing društva (proizvođač ili trgovac daju lizing objekat primaocu, a davalac lizinga sa proizvođačem ili trgovcem se nalaze u kupoprodajnom odnosu, a a primaoceom zaključuje ugovor o međunarodnom lizingu). - međunarodni koncern lizing (lizing društvo se uključuje u međunarodne koncerne sa proizvođačima, trgovcima). - proizvođački lizing (proizvođač lizinga se pojavljuje kao davalac lizinga i primalac lizinga). - međunarodno proizvodno-finansijski lizing, - "sale and back" lizing (lizing društvo kupuje pravo svojine, a objekat lizinga se nalazi na privrednom iskorišćavanju primaoca lizinga)

Međunarodni ugovor o lizingu je dvostruko obavezan ugovor. Obaveze davaoca međunarodnog lizinga su ustupanje stvari tj. opreme korisniku lizinga na korišćenje a uz plaćanje određene cene zakupa. Davalac međunarodnog lizinga ima obavezu održavanja i servisiranje objekata lizinga, zamene istrošenih stvari. Davalac međunarodnog lizinga je obavezan da obuči stručni kadar primaoca lizinga. Osnovna obaveza korisnika međunarodnog lizinga je da plaća naknadu tj. zakupninu u skladu sa međunarodnim ugovorom o lizingu. Najčešće se ugovara plaćanje naknade za korišćenje lizing dobra na šest meseci ili godina dana, unapred. Korisnik je takođe obavezan da iskorišćava lizing objekta na dogovoreni način i u skladu sa namenom. Takođe, on snosi troškove transporta i premešta stvari po isteku ugovora kao i troškove osiguranja, plaćanja taksi drugo.

63. POJAM I VRSTE MEĐUNARODNIH BANKARSKIH POSLOVA

U međunarodnim bankarskim ugovorima je osnovni posao promet novca i određene usluge koje banke obavljaju sa svojim klijentima, a u vezi sa platnim prometom sa inostranstvom. U platnom prometu novca sa inostranstvom pojavljuje se veći broj različitih bankarskih ugovora. Poslove

koje banke obavljaju sa inostanstvom, smatraju se privredno -pravnim poslovima. Bankarski ugovori opših poslova su najčešće formalni ugovori jer se zahteva primena pismene forme za njihovo zaključenje. Takođe su i obavezni ugovori jer se ugovaraju na bazi opštih uslova poslovanja banaka, na unapred odštampanim formularima. Ugovor je zaključen kad ugovorene strane prihvate i potpišu uslove koje je banka unapred odštampana. Postoji mogućnost da se unesu i posebne klauzule u kojima se isključuje odgovornost u određenim slučajevima banke ili sse takve izmene čine na zahtev komitenta. Privredno trgovački sudovi su nadležni za sporove u bankarskim poslovima, a u Jugoslaviji nadležnost sudova se određuje prema tome ko je komitent banke. Ako je komitent pravno lice, nadležni su privredni sudovi, a ako je komitent fizičko lice nadležni su građanski sudovi. Prema profesoru Antonijeviću, bankarski poslovi se dele: -aktivne bankarske poslove, gde se banka pojavljuje kao poverilac svoga komitenta, -pasivne bankarske poslove, gde se banka pojavljuje u ulozi dužnika svoga klijenta (emisioni posao, izdavanje bankarskih obveznica, tekući računi, ulog za štednju itd.); -neutralne bankarske poslove, gde banka nije ni poverilac ni dužnik (depozit, sef, poslovi unutrašnjeg prometa, klirinški poslovi, bankarske garancije); -posebni bankarski poslovi (poslovi sa unutrašnjim prometom itd.) Profesor Vasiljević je podelio bankarske poslove na: kreditne poslove, bankarski depozit i bankarski uslužni poslovi. Međunarodni bankarski poslovi takođe mogu biti aktivni, pasivni i neutralni bankarski poslovi (podela je ista kao kod prof. Antonijevića). Međunarodni bankarski poslovi mogu biti: kreditni poslovi (kredit, faktoring, forfeting i lizing), bankarski depoziti (novčani depozit, ulog na štednju, bankarski tekući račun, ugovor o sefu, novčani depozit, depozit hartije od vrednosti) i bankarski uslužni poslovi (akreditiv, bankarske garancije, platni promet, kliring, dokumentarni inkasa). Subjekti bankarskih poslova su banke i bančini komitenti, klijenti. Banke u zavisnosti od vrste posla se dele na emisione banke koje obavljaju emisiju novca i drugih sredstava plaćanja npr. NBJ; -depozitne banke primaju novac, dragocenosti i hartije od vrednosti od klijenata; -založne banke su one gde klijenti zalažu adekvatne stvari (predmete radi dobijanja kredita); -hipotekarne banke su one kod kojih komitenti zalažu nepokretnosti u cilju obezbeđenja kredita. Banke se takođe dele na: međunarodne, nacionalne, lokalne banke, a po nameni na banke za kreditiranje izvoza, bankarski konzorcijum (određuje banka koja daje veće kredite pojedinim preduzećima i društvima), društva za plasiranje kapitala i holding društva (njihovim kapitalom se postiže kontrola nad robom preduzeća u određenoj privrednoj grani). Bančini komitenti mogu biti pravna i fizička lica. U zavisnosti od učestalosti opštenjasa bankom, klijenti se mogu podeliti na stalne i povremene. Stalni komitenti su ona lica koja celokupno svoje finansijsko poslovanje obavljaju preko određene banke. Povremeni komitenti su lica koja povremeno dolaze u poslovne odnose sa nekom bankom. Klijenti mogu biti bančini poverioci i bančini dužnici. Npr. kod ugovora o kreditu, bančin klijent je bančin dužnik. Za banku proveravanje identiteta koje im zahteva kredit traže obezbeđenje od klijenata. Banke od preduzeća kao svojih klijenata zahtevaju da im one podnesu dokumentaciju o vođenju knjigovodstvenog stanja. Obaveza banke je da čuva profesionalnu-poslovnu tajnu i razne poverljive podatke vezane za poslove klijenta. Banka je obavezna da u svom poslovanju postupa sa pažnjom dobrog stručnjaka. Odgovornost banke prema komitentima je ugovornog karaktera.

64. MEĐUNARODNI KREDITNI POSLOVI I UGOVORI O MEĐUNARODNOM KREDITU

Ugovor o međunarodnom kreditu je bankarski posao kod kojeg se banka obavezuje da korisniku kredita stavi na raspolaganje određen iznos novčanih sredstava na određeno ili neodređeno vreme. Za neku namenu ili bez utvrđene namene, a korisnik kredita se obavezuje da banci plća određenu kamatu i dobijeni iznos vrati na vreme i način kako je utvrđeno u ugovoru. Ugovorne strane su domaća ili strana banka koja se pojavljuje u svojstvu poverioca, kreditora, zajmodavca i druga ugovorna strana je domaći ili inostrani bančin klijent u svojstvu zajmoprimaoca, dužnika. Predmet ugovora je određena suma novca. Ovaj ugovor predstavlja

adhezioni ,pismeni i formularni ugovor.Sva važnija pitanja u vezi sa sadržinom ugovora su odštampani unapred na posebnom formularu od strane banke,a klijent samo potpisuje i zaključuje ugovor.Međutim ugovor o kreditu mora da bude zaključen u skladu sa zakonskim propisima,bankarskim opštim uslovima poslovanja i objavljenim uslovima za davanje kredita.U slučaju da je kredit korišćen suprotno njegovoj nameni,ako je korisnik insolventan ili neplaća rate pri otplati kredita,međunarodni ugovor o kreditu banka može da otkáže i pre isteka ugovorenog roka.Takođe,korisnik kredita može odustati od ugovora pre nego što je počeo da koristi kredit,može da vrati kredit pre isteka roka ali da obavesti banku,i tada banka neobračunava kamatu za vreme od dana vraćanja kredita ,a do dana kada je kredit trebalo da bude vraćen po ugovoru.

65. VRSTE UGOVORA O MEĐUNARODNOM KREDITU

postoji dosta vrsta ugovora o međunarodnim kreditu,a oni se dele prema nekim od sledećih kriterijuma:1)prema dužini kreditnog odnosa postaje 2)prema karakteru poverioca:još i inostrani krediti 3)prema delatnosti dužnika;turistički,zanatski,ugostiteljski i dr.4)prema obliku međunarodnog kredita u kojem se daju:robni ili komercijalni 5)kamatni ili beskamtni ugovori o kreditu 6)prema vrsti obezbeđenja vraćanja međunarodnog kredita:lični(poenta je u poverenju u dužnika i njegovu platežnu sposobnost)i pokretni kredit 7)prema ekonomskoj nameni:proizvodni i potrošački.Neke vrste međunarodnih kredita,njihove osobine su:1.međunarodni investicioni kredit-najčešće se odobravaju primeni lične,privrednim subjektima,preduzećima,društvima u privredi ali se mogu odobravati i pravnim subjektima u vanprivredi.Međunarodne banke daju investicione kredite za ulaganje u privredne neprivedne investicije.Kada se daju u privredne svrhe,daju se za ulaganja u osnovna i trajna obrtna sredstva.Ovi krediti se daju na osnovu konkursa.Prilikom odobravanja kredita,međunarodna banka zahteva od investitora da pruži dokaze o svojoj solventnosti i likvidnosti.Banka je obavezna da vodi računa o sigurnosti svojih plasmana prilikom donošenja kredita i o kreditnoj sposobnosti dužnika.Kamata kod ovih kredita može imati redovne i interkamatne2.kratkoročni međunarodni krediti-je onaj kredit koji banka daje na osnovu depozita po viđenju ili kredit dobijen na drugi način,a kojim se utiče na količinu novca u opticaju(u unutrašnjem platnom prometu).Ovi krediti se daju na drugi način,a kojim se utiče na količinu novca u opticaju u unutrašnjem platnom prometu.

Ovi krediti se daju sa rokom vraćanja od jedne godine i daju se daju se korisnicima kreditima u različite svrhe. 3.Potrošački krediti-su krediti koje banke odobravaju građanima po posebnim propisima i služi za ličnu potrošnju građana i to u okviru jedne zemlje.Davaoci potrošačkih kredita pored banaka su i preduzeća,kada se radi o kupovini robe koju oni proizvode.Turističke organizacije takođe daju ove kredite.Ovi krediti se odobravaju samo radi kupovine robe domaće proizvodnje.Potrošački krediti se najčešće daju radi kupovine potrošačkih dobara;4.ratni krediti-odobravaju ih privredna preduzeća,društva i druge organizacije pri isporuci svojih roba i za obavljanje određenih usluga.Ovaj ugovor se pojavljuje kao prateći ugovor,uz neki drugi ugovor o prometu roba ili usluge.Davalac kredita može dobiti od banke i finansijski kredit da bi mogao finansirati proizvodnju roba.5.međunarodni hipotekarni krediti-su posebna vrsta investicionih kredita se u korist davaoca kredita konstituiše određena hipoteka na nepokretnoj imovini dužnika.Ovaj oblik se često javlja u zemljama Zapadne Evrope,SAD itd.6.Akceptni međunarodni krediti-su posebna vrsta bankarskih kratkoročnih kredita kojim međunarodne banke akceptiraju menicu komitentu,koju je on izdao,a u cilju da se poveća bonitet i kvalitet komitentove menice.Komitent takvu akceptovanu menicu koristi radi dobijanja kredita.Banka je po toj menici glavni imeniči dužnik i ima obavezu isplate menice o njenoj dospelosti.Akceptirana menica može se koristiti i kao sredstvo plaćanja. 7.Raznovrsni krediti-su kratkoročni bankarski krediti i javljaju se u spoljnotrgovinskoj razmeni.Oni su posebna vrsta akceptnog kredita kod koga banka daje kredit izvozniku uz pokriće robnih dokumenata,a stavlja na raspolaganje izvozniku.Uvoznik raznovrsnim kreditom plaća izvozniku kupljenu robu.

66. UGOVOR O MEĐUNARODNOM DEPOZITU I SEFU

Ugovor o međunarodnom depozitu-jedni autori smatraju da je ugovor o depozitu neutralan bankarski posao jer se banka ne pojavljuje ni kao poverilac ni kao dužnik, već nastupa za račun klijenta, (a drugi autori smatraju) ovaj ugovor je jedan oblik ugovora o međunarodnoj ostavi, ali se razlikuje od građansko-pravnog ugovora o ostavi, prema ugovornim stranama. Postoje različite podele međunarodnih depozita: 1. prema kriterijumima prava koja banka ima prema deponentovanim stvarima. Mora iste stvari da vrati deponentu. Kod neopravnog međunarodnog depozita, bankamode da se služi deponovanim stvarima i ima obavezu da vrati istu vrstu, količinu i vrednost deponovanih stvari. 2. prema načinu na koji banke dele depozite: otvoreni i zatvoreni međunarodni depozit. Otvoreni međunarodni depozit je depozit koji deponent predaje banci na čuvanje ili upravljanje (nezapečaćeno), a kod zatvorenih međunarodnih depozita deponent predaje stvari banci u zatvorenomotu i sa pečatom deponeta stvari. 3. prema vremenu čuvanja: međunarodni oročen i međunarodni depozit po viđenju. Kod prve vrste depozita se predviđa ugovorom otkazni rok i deponent je dužan da banci najavi povlačenje depozita, a banka je obavezna da mu preda te stvari, a kod međunarodnog depozita po viđenju, nije određeno vreme čuvanja ni otkazni rok, pa deponent uvek može zahtevati vrćanje deponentovih stvari. 4) prema predmetu međunarodnog depozita može biti i novčani i nenovčani. Novčani međunarodni depozit podrazumeva hartije od vrednosti zatim dragocenosti i sl. 5. Prema cilju zbog kojeg deponent banci predaje stvari: međunarodni depozit predat samo radi čuvanja; međunarodni depozit predat na čuvanje i rukovanje međunarodnim depozitima sa posebnom namenom. Banka ima dosta obaveza. Dužna je da primi na čuvanje deponovane stvari i to kao dobar stručnjak da izda ispravu o primljenim stvarima deponenti, zaštiti njegove interese, vrati stvari deponenti itd. Deponent je obavezan da banci preda tačan opis stvari koje predaje na čuvanje sa određenom specifikacijom, da banci preda sprovedno pismo u kojem je ime ovlašćenog lica koje može da zahteva izdavanje deponovanih stvari. Ugovor o međunarodnom sefu-to je ugovor o obavljanju međunarodnih bankarskih usluga, gde se banka obavezuje da na upotrebu korisniku sefa sef za određeni vremenski period, a on se obavezuje da plati banci određenu naknadu. Sef je kaseta, boks, pregrada u osobnoj prostoriji gde se čuvaju stvari od vrednosti. To je imenovani dvostrano obavezan, neophodan, teretan ugovor, a bitni elementi ugovora su: broj sefa, vreme trajanja ugovora i naknada koju korisnik plaća banci. Banka ima dosta obaveza: da stavi klijentu sef na raspolaganje, da primi određene stvari, ali vrlo često nezna koje stvari korisnik stavlja u sef. Korisnik sefa je obavezan da ne ostavlja stvari koje bi ugrozile sigurnost banke. Banka je takođe obavezna da čuva taj sef zajedno sa stvarima, a u slučaju da stvari u sefu propadnu, obavezna je da klijentu nadoknadi štetu. Klijent je obavezan da u sef stavlja stvari koje su predviđene bančnim pravilima, da plati banci naknadu za korišćenje sefa. U slučaju ako ostavi predmete koji su zabranjeni obavezan je da banci naknadi štetu. Ako istekne ugovor o sefu, korisnik sefa ne isprazni sef, banka ima pravo da otvori sef sudskim putem, i stvari iz sefa se stavljaju u sudski depozit ili se predaju banci na čuvanje.

67. MEĐUNARODNI AKREDITIV

1) **Pojam i značaj međunarodnog akreditiva** – Pod akreditivom se podrazumeva određeni instrument plaćanja kojim se banka domaća ili strana obavezuje da po nalogu nalogodavca na osnovu ugovorenih dokumenata obavi plaćanje ili ovlasti drugu banku – korespondentnu banku da izvrši plaćanje trećem licu – korisniku akreditiva ili po nalogu izvrši prenos novca.

Kreditna banka može po nalogu nalogodavca ili uz pomoć druge banke da plati, akceptira ili otkupi menicu vučenu od strane korisnika akreditiva. Kod ovog pravnog posla se pojavljuju tri lica a nekada i četiri: *klijent, nalogodavac, banka i korisnik akreditiva*. tako se kod akreditiva kao

nalogodavac, klijent pojavljuje određeni kupac robe, investitor radova, akreditivna banka koja na zahtev nalogodavca, klijenta otvara akreditiv, korisnik akreditiva je po pravilu treće lice kojem se stavlja na raspolaganje određena svota novca. Pored toga u ovom poslu može se pojaviti i neka druga banka kod koje se otvara akreditiv.

Ekonomski gledano ovaj posao za banku je neutralan posao, kod kojeg banka nije ni poverilac ni dužnik, odnosno ne pojavljuje se ni u aktivni ni u pasivi banke.

Akreditna banka kod akreditnog posla istupa u svoje ime a za račun komitenta, kao komisionar. Druge isplatne banke istupaju u ime i za račun akreditivne banke, kao zastupnici.

Termin međunarodni akreditiv ne sme se shvatiti kao kredit i vezivati za pojam međunarodnog kreditiranja. Iz razloga što su akreditivi kod banke najčešće pokriveni od strane nalogodavca u trenutku njegovog otvaranja. reč "akreditirati" se ne upotrebljava u smislu reči "davati kredit" već u smislu "ovlastiti, dati poverenje".

Na međunarodnom planu, akreditiv je regulisan prvi put još 1933 godine. Jednoobranim pravilima i običajima za dokumentarne akreditive Međunarodne trgovinske komore. Ista su pravila pretrpela pet revizija (1951, 1962, 1974, 1983 i 1993 godine) a predposlednjom revizijom 1983. godine Jednoobrazna pravila i običaji za dokumentarne akreditive, prilagođena su novim uslovima transporta robe i novim transportnim dokumentima.

2) Vrste međunarodnih akreditiva – Pod običnim međunarodnim akreditivom smatraju se takvi akreditivi kod kojih isplata određene ugovorene novčane svote nije vezana nikakvom posebnom činidbom korisnika akreditiva. Kod ove vrste akreditiva razlikujemo: *lični akreditiv, kreditno pismo, permanentni akreditiv i budžetski akreditiv*.

Kod međunarodnog ličnog akreditiva banka ne daje klijentu nikakvu posebnu ispravu, nego izdaje nalog nekoj drugoj banci da klijentu, korisniku međunarodnog akreditiva stavi na raspolaganje određenu sumu novca do određenog isteka vremena. Akreditivna banka kad je međunarodni akreditiv otvoren, obaveštava o tome korisnika međunarodnog akreditiva, korisnik isto pravo može realizovati kad banci podnese kopiju međunarodnog akreditiva. U slučaju da korisnik međunarodnog akreditiva u predviđenom roku ne naplati akreditiv, onda se isti gasi i sredstva koja su se nalazila na akreditivu vraćaju se banci – nalogodavcu koja ih vraća klijentu, odnosno licu po čijem je zahtevu otvoren međunarodni akreditiv.

Međunarodno kreditno pismo – Smatra se posebnom ispravom pomoću koje banka izdavalac isprave ovlašćuje svog klijenta – korisnika isprave da kod neke druge banke naplati određenu sumu novca do iznosa koji je predviđen u toj ispravi.

Permanentni međunarodni akreditiv – Predstavlja posebnu vrstu akreditiva gde nalogodavac ovlašćuje korisnika međunarodnog akreditiva da svakodnevno, nedeljno, mesečno do isteka određenog vremena podiže određene sume novca do predviđenog najvišeg iznosa.

Međunarodni, robni, dokumentarni, uslovljeni akreditiv – Ovaj oblik međunarodnog akreditiva je najčešća i najznačajnija vrsta akreditiva. Korisnik realizuje svoje pravo iz međunarodnog akreditiva kod akreditivne banke deponujući robna ili transportna dokumenta. Najčešće se ova vrsta akreditiva primenjuje kod ugovora o međunarodnoj prodaji ili kod nekog drugog međunarodnog ugovora.

Zaštita interesa prodavca i kupca, kod dokumentarnog akreditiva – međunarodni dokumentarni akreditiv štiti i interese prodavca i interese kupca kod međunarodne kupoprodaje. Zaštita interesa prodavca se ogleda u tome što se sa otvaranjem međunarodnog dokumentarnog akreditiva obezbeđuje njegova naplata prodate i izvezene robe.

A) Oblici međunarodnog robnog dokumentarnog akreditiva:

- **Opozivi i neopozivi međunarodni dokumentarni, robni akreditivi** – Kod opozivog međunarodnog akreditiva nalogodavac ima pravo da opozove akreditiv pre isteka roka na koji je otvoren. Opozivi dokumentarni akreditiv ne vezuje banku prema korisniku i ona ga u svakom trenutku može izmeniti ili opozvati na zahtev nalogodavca ili po sopstvenoj inicijativi kada je to u interesu nalogodavca. Kada je opozivi akreditiv prenet na neku drugu banku ili filijalu njegova izmena ili opoziv imao bi pravno dejstvo tek od momenta kada one prime izveštaj o opozivu

akreditiva. Kada se radi o neopozivom međunarodnom akreditivu, nalogodavac ne može opozvati akreditiv pre isteka određenog roka kada se sa tim ne saglasi korisnik akreditiva.

- **Odlazeći (nostro) i dolazeći (loro) akreditivi**, se klasifikuju prema činjenici dali akreditiv otvara domaći uvoznik u korist inostranog izvoznika ili inostrani uvoznik u korist domaćeg izvoznika.

- **Prenosivi i neprenosivi akreditivi** se javljaju u pravnoj teoriji sa aspekta da li se oni mogu prenositi ili ne. Po pravilu akreditivi su neprenosivi. Oni se mogu prenositi samo kada je to izričito označeno kao "prenosiv" od strane akreditivne banke. Prenosivi akreditiv se može preneti samo jedanput i to od strane prvog korisnika na drugog korisnika, bilo u istoj ili drugoj zemlji, sem ukoliko akreditiv ne određuje što drugačije.

- **Jednokratne i revolving (rotativne) akreditive** – Jednokratni akreditivi se gase sa iscrpljenjem akreditivnog iznosa. Isti se otvara u vezi sa određenim poslom na određeni iznos i njegovim potpunim korišćenjem iscrpljuje. kod rotativnog akreditiva postoje tri varijante: a) akreditiv se automatski povisuje na prvobitnu visinu posle svakog pojedinog korišćenja i bez obzira da li je pojedina tranša iskorišćena ili ne, b) akreditiv se vraća na prvobitnu visinu tek kada pojedine akreditivne traše budu u celini iscrpljene, i c) akreditiv se vraća na svoju prvobitnu visinu tek po prijemu naknadnog naloga inostrane akreditivne banke a na zahtev isplatne banke.

- **Akreditivi po viđenju i terminski akreditivi** – Akreditivi po viđenju su oni akreditivi kod kojih se isplata korisniku obavlja odmah posle blagovremenog prezentiranja ispravnih akreditivnih dokumenata. On predstavlja najpovoljniji oblik međunarodnog akreditiva. Međutim postoje i oni akreditivi gde se isplata prezentiranih akreditivnih dokumenata vezuje za određeni rok. Kod ovih akreditiva, dokumenta takođe treba da budu podneta unutar određenog roka ali se njihova isplata ne obavlja odmah već tek po isteku određenog perioda.

- **Akreditivi domicilirani u zemlji i u inostranstvu** – kod akreditiva čije mesto plaćanja je u zemlji domaćeg uvoznika ili domaćeg izvoznika, onda se radi o akreditivu domiciliranom u zemlji, ako je isplata kod banke u zemlji inostranog uvoznika ili inostranog izvoznika, onda je akreditiv domiciliran u inostranstvu.

- **Akceptni dokumentarni akreditivi** – su oni akreditivi kod kojih se zahteva akceptiranje trasirane menice od strane akreditivne ili konfirmirajuće banke ili nekog drugog trasata. To će biti na primer slučaj kad jugoslovenski kupac kupuje od inostranog prodavca robu na poček, s tim što do visine fakturisanog iznosa vuče menicu na neku poznatu banku iz prodavčeve zemlje koja će takvu menicu uz predaju određenih robnih i transportnih dokumenata akceptirati i u roku honorisati. da bi se ovaj akcept dobio od neke poznate banke u zemlji prodavca najčešće se događa u iznetom slučaju da na primer jug. kupac otvori akceptni akreditiv a preko korespondentne jug. banke prodavčevoj zemlji.

- **Negocijabilni akreditivi** predstavljaju posebnu vrstu akreditiva koji se vrlo često praktikuje u trgovini sa zemljama Dalekog Istoka gde kupčeva banka na Dalekom istoku ovlašćuje svoga korespondenta u Evropi na primer da otkupljuje trate koje će prodavac vući na svoga kupca gde je banka po čijem se nalogu otvara negocijabilni akreditiv u obavezi prema svom korespondentu da mu pribavi pokriće za izvršene isplate.

- **Paking akreditivi i akreditivi sa crvenom ili zelenom klauzulom** – pakini akreditivi se najčešće javlja kod zemalja Južne Afrike, Australije, Novog Zelanda, Azije i drugih u trgovini sa vunom, pamukom, pirinčem i čajem kod kojih nije razvijeno kreditiranje izvoza i kod njih se omogućava da korisnik akreditiva može da podigne kod lokalne banke jedan deo akreditivnog iznosa u vidu avansa – akontacije u cilju pakovanja i pripreme robe radi otpreme pri izvozu.

- **Reeksportni akreditivi** služe za obavljanje reeksportnih poslova. Reeksportni poslovi podrazumevaju višestrano obavljanje uvoza i izvoza određene robe iz jedne u drugu zemlju a preko određene tranzitne zemlje. Ti reeksportni poslovi u međunarodnoj trgovini omogućavaju trgovinu često između onih zemalja čiji međusobni bilansi sa aspekta plaćanja ne dozvoljavaju neograničenu trgovinu ili trgovinu u oba pravca.

- **Podakreditiv** (Back to back credits, Contre credits, credit secondary, Gegenakreditiv, credito supsidario)

Podakreditiv predstavlja oblik prenosivog akreditiva, s tim što se on javlja u slučajevima kada nije dozvoljeno prenošenje kredita sa jednog na drugog korisnika. To može biti u slučaju kada se prodavac nije dogovorio sa kupcem o otvaranju prenosivog akreditiva ili kada je ovaj otvoren, ali sadrži klauzule koje ne odgovaraju stranom liferantu ili kada prodavac neće da otkrije kupcu inostranog proizvođača ili isporučioća robe. Podakreditiv se otvara na osnovu prvobitnog akreditiva pod istim uslovima sem cene, datuma utovara i važnosti. Ciljevi koji se postižu prenosom akreditiva mogu se realizovati i otvaranjem podakreditiva pod kojim se podrazumeva dokumentarni akreditiv koji po nalogu prodavca na osnovu posebnog sporazuma o pokriću izdaje banka u korist drugog korisnika. Glavni akreditiv je finansijska podloga prodavcu za otvaranje podakreditiva. Prodavac koristi neki već postojeći akreditiv koji je otvoren u njegovu korist kao finansijsku podlogu za otvaranje drugog akreditiva na način da on sva svoja prava naplate po prvom akreditivu ustupa banci koja treba da ga finansira. Glavni akreditiv i podakreditiv se potpuno pravno samostalni i odvojeni i stoga podakreditivna banka, posebno zbog karaktera pokrića mora da vodi računa da honorise samo ona dokumenta koja mnogo ne odstupaju od glavnog akreditiva, da bi ih kasnije mogla naplatiti od banke koja je izdala glavni akreditiv. Kad podakreditivna banka isplati akreditiv koji je izdala, onda ona poziva prodavca da svojom fakturom zameni fakturu korisnika iz podakreditiva i iskupljene dokumente prezentira akreditivnoj banci iz glavnog akreditiva.

68. MEĐUNARODNI PLATNI PROMET

Međunarodni platni promet podrazumeva sva plaćanja koja se izvršavaju između učesnika u platnom prometu preko računa kod nosilaca platnog prometa. Prema našem zakonu o platnom prometu, poslovi platnog prometa su: otvaranje i ukidanje računa, plaćanje sa jednog računa na drugi, praćenje likvidnosti učesnika i nosilaca platnog prometa i drugi poslovi. Učesnici platnog prometa sa inostranstvom su pravna lica. Preduzetnici koji obavljaju poslove sa inostranstvom su takođe nosioci platnog prometa sa inostranstvom (Narodnom bankom) zaključuju ugovor o otvaranju računa, vođenju sredstava na računu kod nosioca platnog prometa i plaćanju nekog računa. Nosioci unutrašnjeg platnog prometa u Jugoslaviji su: Narodna banka Jugoslavije, Poštanska štedionica, druge finansijske organizacije i preduzeća PTT saobraćaja. Zakonom o platnom prometu predviđeno je da Narodna banka Jugoslavije preko specijalizovane organizacije u svom sastavu Zavoda za obračun i plaćanje (ZOP), obavlja niz poslova platnog prometa i to su: vođenje žiro računa, obračunskih i drugih računa, organizovanje obračunskih mesta i obavljanja dnevnog i povremenog obračuna između nosilaca platnog prometa i učesnika u platnom prometu, vođenje računa za naplatu javnih prihoda, raspoređivanje sredstava sa tih računa, vodi račune iz oblasti finansijskog poslovanja SRJ, vođenje račun na kojima su evidentirane svoje emisije, depoziti i plasmani, vođenje jedinstvenog registra emitovanih hartija od vrednosti, vršenje prinudne naplate sa računa učesnika u platnom prometu, plaćanje likvidnosnih učesnika u platnom prometu, praćenje likvidnosti nosioca platnog prometa, primanje u depozit po viđenju sredstava javnih prihoda sredstava banaka depozita, utvrđuje promet i stanje depozita evidentira ga na računu, primanje uplate, izvršavanje isplate, obavljanje blagajničko-trezorskih poslova i čuvanje gotovog novca, staranje o razvoju i unapređenju platnog prometa i obavljanje drugih poslova platnog prometa. Prema zakonu o platnom prometu iz 2

1998 god. NBJ daje ovlašćenje nosiocima platnog prometa za obavljanje platnog prometa, kad ispune određene uslove (da imaju važeći žiro-račun kod Narodne banke YUG.) da je obim njihovog posla usklađen sa saveznim zakonom, da vode uredno knjigovodstvo računa depozita, da raspolazu računsko-komunikacionom opremom za elektronsko praćenje, da posluje uspešno, da održavaju likvidnost i dr. NBJ propisuje način obavljanja platnog prometa. Nalog za plaćanje je uput učesnika koji je poslat u pismenoj formi ili elektronskim putem nosiocu platnog prometa da

se isplati određeni iznos novca drugom učesniku, koji je naveden u nalogu za plaćanje. Učesnik platnog prometa može imati račune kod više nosilaca platnog prometa, plaćanje u platnom prometu između učesnika se obavlja do visine pokrića sa kojeg se obavlja plaćanje. Plaćanje je izvršeno kada nosilac platnog prometa prenese sredstva na račun učesnika platnog prometa kojem su sredstva uplaćana. Postoje dve vrste platnog prometa: a) prema kriterijumu sedišta nalogodavca i korisnika naloga; b) domaći i međunarodni platni promet. Postoji i podela na gotovinski i negotovinski platni promet. Gotovinski platni promet podrazumeva sva plaćanja gde se isplate vrše u gotovom novcu. Kod nas je ovaj promet ograničen jer postoji obaveza pravnih subjekata da primljeni novac u gotovom uplate istog dana. Bezgotovinski platni promet obuhvata promet gde se prenos novčanih sredstava obavlja sa računa jednog lica na drugi račun. Obavlja se isključivo između pravnih lica. Bezgotovinski platni promet je brži i bezbedniji.

Postoje tri vrste instrumenata bezgotovinskog platnog prometa: instrumenti doznačke, instrumenti obračuna i krediti instrumenata.

Virman- je poseban nalog pravnog subjekta, organizaciji nadležan za platni promet, da obavi zaduživanje sa njegovog računa u korist računa korisnika.

Akceptni nalog- u bankarskom poslovanju predviđena je mogućnost da dužnik izda poveriocu i posebne instrumente obezbeđenja plaćanja (koji sadrži nalog za prenos sa upisanim datumom dospeća). Nadležna organizacija za platni promet je obavezna da na osnovu izdatog akceptnog naloga koji je dospelo za naplatu, a kada na žiro računu nema sredstava, da blokira isti žiro račun sve dok sredstva ne budu prispela.

69. KLIRINŠKI, KOMPEZACIONI POSLOVI I POSAO DOKUMENTARNOG INKASA

Klirinški poslovi su posebna vrsta kompezacionih poslova, gde se uzajamna potraživanja, dugovanja prebijaju preko posredstvom države. Ovi poslovi se obavljaju preko zbirnih računa po kojima se obračunavaju sve uplate i isplate u prometu između određenih država, a posle se vrši prebijanje međusobnih potraživanja i dugovanja. Klirinški računi se vode kod jednog predviđenog klirinškog mesta. Po isteku važnosti klirinškog sporazuma, vrši se utvrđivanje klirinškog salda. Postoji više vrsta u zavisnosti od broja učesnika: **1. Jedinstveni kliring** - to je oblik kliringa gde jedna zemlja svojim imperativnim propisima jednostavno obavezuje sve dužnike sa sedištem u njenoj zemlji da svoja potraživanja prema inostranim poveriocima izmiruju samo u domaćoj valuti kod ovlašćene banke u toj zemlji. Ovo važi i za poverioce sa sedištem u toj zemlji. Ovaj kliring se javlja u bankovskom poslovanju. **2. Dvosruki kliring** - nastaje sporazumom dve države. Svaka država ugovornica izvršava svoje obaveze prema drugoj državi u svojoj domaćoj valuti preko određene banke, a ta banka kao obračunska banka vrši prebijanje međusobnih potraživanja. Obično su to emisione banke tih država. Svrha ovog kliringa je sprečavanje prenosa domaćih sredstava plaćanja preko granice. **3. Višestrani kliring** - to je međunarodni sporazum gde se više zemalja uključuje u zajednički i istim sporazumom se određuje valuta u kojoj će se obavljati obračun. Ova vrsta kliringa je zastupljena u odnosima podtanskih organizacija, vazdušnog saobraćaja i železnice. Postoji i podela na robni i nerobni kliring. Kompezacioni poslovi podrazumevaju prebijanje potraživanja između domaćih i stranih privrednih subjekata ili drugih lica, odnosno vrši se prebijanje vrednosti uvoza sa vrednošću izvoza. Ovi poslovi se obavljaju preko ovlašćenih banaka.

Posao dokumentarnog inkasa - bankarski posao, kod kojeg banka preuzima obavezu da po nalogu i za račun svog nalogodavca naplati potraživanja prema trećem licu, na osnovu menice i određenih dokumenata na osnovu kojih može raspolagati robom. Komitent nalogodavac je obavezan da plati proviziju banci i troškove koje je imala pri izvršavanju naloga. Učesnici u dokumentima inkasa su: nalogodavac koji angažuje svoju banku sa ciljem naplate potraživanja dostavne banke - komitent, kupac - trasat koji je obavezan da izvrši akcept menice i druge banke koje angažuje dostavna banka - remitet. U zavisnosti od vrste isprave kojom se dokazuje postojanje potraživanja dokumentacija inkasa se dele: - čisti inkaso i robni dokumentarni

inkosa. Kod čistog inkosa, naplata potraživanja se vrši putem hartije od vrednosti, a kod robnog inkosa obavlja se naplata hartija od vrednosti sa robnim dokumentima, kao i naplata robnih dokumenata bez hartija od vrednosti. U zavisnosti od mesta, obavljanje se deli na: nostro inkase i loro inkase.

Dokumentarni inkas se regulišu jednoobrazovanim pravilima za inkase (koja je donela Međunarodna trgovinska komora u Parizu 1978 god.). U ovom poslu javljaju se određeni pravni odnosi: prvi odnos je između nalagodavaca (prodavca) i kasata (kupca) koji se zasniva na ugovoru o prodaji; drugi odnos je između nalagodavca i dostavne banke koji predstavlja ugovor o dokumentovanom inkasu. Može se pojaviti odnos između dostavne banke i inkasa koji se zasniva na ugovoru o nalogu ili ugovoru o robi. Banka je odgovorna za gubitke dokumenata i ispravnost potpisa na menici, za ovlašćena lica koja spropisuju menicu i dr.

70. POJAM, KARAKTERISTIKE I ULOGA HARTIJA OD VREDNOSTI

Hartije od vrednosti se definiše kao pismena isprava kojim se njen izdavalac obavezuje da ispuni obavezu koja je upisana na takvoj prismoj ispravi njenom zakonitom imaocu. Elementi hartije od vrednosti su: 1) hartija od vrednosti je pismena isprava; 2) ona sadrži obavezu izdavaoca; 3) pismena obaveza upisana u hartiji od vrednosti se mora izvršiti njenom zakonitom imaocu. U hartiji od vrednosti je inkorporirano određeno pravo koje se može prenositi i pošto se i sama hartija od vrednosti prenosi. Prava iz hartije od vrednosti, koja su najčešće po svojoj prirodi obligaciono – pravna, sjedinjuju sa pravom na hartiju, koje je po svojoj prirodi stvarno-pravne prirode. U našem pravu, postoji niz nedostataka zakonske definicije pojama hartije od vrednosti po nekim autorima i oni smatraju da se kod hartije od vrednosti ne može raditi o svakoj vrsti obaveze, već prvenstvo o onoj koja je imovinskog karaktera. Po ovim autorima najveća mana u našem Zakonu o obligacionim odnosima je što nije posebno istaknuta njihova inkorporiranost, odnosno da se pravo koje je pismeno označeno na hartiji od vrednosti ne može ostvariti na drugi način, samo upotrebom te hartije od vrednosti. Hartije od vrednosti moraju da sadrže određene bitne sastojke jer ako ne sadrže te sastojke koje zahteva Zakon o obligacionim odnosima ne važe kao hartije od vrednosti. To su sledeći bitni elementi: 1) označenje vrste hartije od vrednosti, 2) firma tj. naziv i sedište izdavaoca hartije od vrednosti, 3) firma, odnosno ime lica po čijoj naredbi hartija od vrednosti glasi ili oznaka da ona glasi na donosioca, 4) mesto i datum izdavanja hartije od vrednosti, 5) tačno označenje obaveze izdavaoca koja proizilazi iz hartije od vrednosti, 6) potpis izdavaoca hartije od vrednosti. Uloga hartija od vrednosti mogu imati kreditnu ulogu (menica u nekim slučajevima trgovačka uputnica, obaveznica i dr.) i ulogu platežnog sredstva (ček) itd. Veliki broj hartija od vrednosti služi i kao sredstvo pri transakcijama u međunarodnom robnom prometu (teretnica – konosman, tovarni list, skladišnica i dr), pomoću kojih se sa robom može raspolagati u slučaju kad nije roba u posedu kod vlasnika, kao i vršiti prenos vlasništva ove robe ili stavljanje u zalog. Razlog pojavljivanja hartije od vrednosti u pravnom prometu je taj što daje znatno veću sigurnost poveriocu, da realizuje svoje potraživanje ili neko pravo bez potrebe dokazivanja po kojem osnovu on je stekao određeno pravo. Dužnik mora da izvrši svoju obavezu, onom licu koje mu prezentira hartiju od vrednosti, u kojoj je inkorporirano određeno pravo poverioca. Dužnik je takođe bolje zaštićen kad postoji hartija od vrednosti. Dužnik ne mora svoju obavezu da izvrši, bez obzira na postojanje njegovog duga, sve do trenutka dok mu ne bude podneta hartija od vrednosti. Po izvršenju svog duga iz hartije od vrednosti, dužnik ima pravo da zadrži hartiju od vrednosti koja sad predstavlja priznаницu da je izvršio dug prema poveriocu. Značajna uloga hartije od vrednosti je što su prikladne za jednostavnu cirkulaciju u pravnom prometu. Hartije od vrednosti se izdaju na strogo propisanim formularima, pa se na taj način izbegava mogućnost falsifikovanja. Sa prenosom prava na hartiju od vrednosti, istovremeno se i prenose prava iz hartije od vrednosti, na primer: pravo na potraživanje određene sume novca (menica i ček), pravo svojine ili zaloge (teretnica i skladišnica) ili pravo u česća u upravljanju u akcionarskom društvu (imovinsko pravo i sl), u

kojoj će novi član biti označen kao korisnik isprave. U zapadnim zemljama za hartije od vrednosti koje se kupuju i prodaju na berzi, pre prenošenja hartije mora se izvršiti pretvaranje u hartiju na donosioca, o čemu vodi računa berzanski posrednik. U francuskom i italijanskom pravu se prilikom prenosa hartije od vrednosti na ime, prenosilac mora da da izjavu koja se upisuje u registar izdavaoca isprave i na taj način dužnik zna ko je novi poverilac. Naš Zakon o obligacionim odnosima predviđa da se pravo iz hartije od vrednosti na ime, prenosi cesijom. Hartije od vrednosti po naredbi i prenos istih – hartije od vrednosti po naredbi su one kod kojih je ime korisnika označeno u samoj ispravi, ali je korisniku dato pravo da svojom naredbom odredi neko treće lice kao korisnika, isprave. Ove hartije se mogu prenosi posebnom izjavom imaoca hartije ponaredbi na njenoj poleđini. Ovakvo prenošenje naziva se indosiranjem, a izjava o prenosu indosament lice koje prenosi hartiju po naredbi zove se indosment, a lice na koje se prenosi indosator. Podela inosamenta obzirom na formu: 1) puni indosoment – sadrži klauzulu o prenosu hartije od vrednosti po naredbi, ime indosatora i potpis indosanta, 2) blanko indosament – sadrži samo potpis indosanta na poleđini hartije po naredbi, 3) rekta indosament – sadrži klauzulu “ ne po naredbi”. Prenošnje se ovog građanskog – pravnom cesijom, 4) povratni indosament – indosator se javlja kao izdavalac hartije od vrednosti po naredbi ili neki imalac hartije po naredbi tj. poverilac koji je kasnije izvršio prenos hartije na drugo lice i time stekao položajdužnika indosament se prema sadržini deli na: 1) svojinski (prenosi se pravo svojine); 2) založni (indosator stiče založno pravo); 3) prokura indosament. Hartija od vrednosti na donosioca i njihov prenos – hartije od vrednosti na donosioca su one kod kojih je izričito navedeno lice koje je korisnik, tako da je svaki donosilac te hartije od vrednosti i njen korisnik. Prenošnje se vrši prostom predajom – tradicijom isprave. Prenošnjem hartije na donosioca predajom automatski se prenosi i prava iz hartije.

71. VRSTE HARTIJA OD VREDNOSTI I PRENOS HARTIJA OD VREDNOSTI

Hartije od vrednosti se dele obzirom: 1) na prirodu inkorporisanog prava, 2) prema načinu određivanja imaoca prava, 3) prema načinu nastajanja prava, 4) prema karakteru potraživanja, 5) prema roku dospelosti, 6) prema vezi u odnosu na osnovni posao, 7) prema mestu izdanja, ispunjenja.

- 1) Podela hartije od vrednosti s obzirom na prirodu inkorporiranog prava; - stvarno pravne hartije od vrednosti su one koje u sebi sadrže neko stvarno pravo, kao što su pravo svojine ili zaloge. Ovo pravo se odnosi na pokretne stvari, a može se odnositi i na nepokretne stvari, - obligaciono-pravne hartije od vrednosti su one koje u sebi sadrže tranžbeno-obligaciona pravo zakonitog poverioca u odnosu na dužnika. Tu spadaju: menice, ček, kreditno pismo, trgovačka uputnica itd., - hartije sa pravom učešća se još nazivaju korporacijskim papirima i tu spadaju akcije koje izdaju akcionarska društva.
- 2) Podela hartije od vrednosti prema načinu određivanja imaoca prava: - hartije od vrednosti na ime su one u kojima je korisnik isprave izričito označen u hartiji od vrednosti, mogu se prenositi samo putem građansko-pravne cesije, pa je cirkulacija ovih hartija od vrednosti vrlo otežana, - hartije po naredbi su one kod kojih je njihov korisnik imalac prava označen u samoj ispravi. On nalogom može da odredi neko treće lice kao korisnik hartije od vrednosti; - hartije na donosioca nemaju unapred određenog korisnika, već izdavalac hartije od vrednosti preuzima obavezu prema svakom licu prezentom ovih isprava ili ovakvih hartija od vrednosti postoji klauzula “plativo donosiocu”; -mešovite hartije od vrednosti postoje u slučajevima kada jedan deo hartije od vrednosti glasi na imeili po naredbi, a drugi deo glasi na donosioca.
- 3) Podela hartija od vrednosti prema načinu nastajanja: - konstitutivne hartije od vrednosti su one kod kojih se sa izdavanjem stvara neko pravo sadržano u hartijama (menica); - nekonstutivne hartije od vrednosti su one koje je prilikom izdavanja hartije inkorporirano

pravo korisnika isprave koje je i pre postojalo (teretnica, skladišnica, polisa transporta i dr.).

- 4) Hartije od vrednosti prema karakteru potraživanja: - novčane hartije od vrednosti su one koje se odnose na novčana potraživanja (menica, ček, akcija); - robne hartije od vrednosti su one koje se odnose na robno potraživanje (teretnica, skladišnica i dr.).
- 5) Hartije od vrednosti prema roku dospelosti:- kratkoročne hartije od vrednosti su: komercijalni i blagajnički zapis, ček i – dugoročne hartije od vrednosti su one kojima je rok dospeća duži od godinu dana: akcije, obveznice i dr.
- 6) Hartije od vrednosti prema vezi sa osnovnim poslom: - kauzalne hartije od vrednosti su one koje su neposredno vezane sa osnovnim poslom; skladišnica i ugovor o skladištenju, teretnice i dr., - apstraktne hartije od vrednosti su one kod kojih nije moguće utvrditi vezu između hartije od vrednosti sa osnovnim poslovima (menica).
- 7) Hartije od vrednosti prema mestu izdavanja i mestu dospelosti – hartije od vrednosti u unutrašnjem prometu – u međunarodnom prometu. Postoji i podela hartija od vrednosti prema našim pozitivnim zakonskim normama.
 - 1) Podela hartija od vrednosti prema Zakonu o obligacionim odnosima: hartije od vrednosti mogu da glase na ime, donosioca ili po naredbi.
 - 2) Podela hartije od vrednosti prema Zakonu o hartijama od vrednosti: na ime i na donosioca. Ovde spadaju akcije, obveznice, državne zapise i dr. Podela hartija od vrednosti prema poslovnoj praksi tu spadaju: menica, ček, skladišnica, teretnica-konosman, blagajnički zapis i dr.

Hartije od vrednosti na ime i prenos ove hartije – Hartije od vrednosti na ime su one u kojima je tačno označeno ime korisnika, a njihovo prenošenje po naredbi je isključeno. Prenose se građansko-pravnom cesijom, a što je predviđeno i u Zakonu o obligacionim odnosim. U slučaju prenosa ovakve hartije od vrednosti, novi imalac hartije tj, poverilac ima prema dužniku ista prava koje je imao njegov prethodnik. Dužniku ostaju prava koje je i ranije imao i vezu isticanja prigovora. Dužnik treba da bude obavešten o cesiji hartije od vrednosti na ime. Novi poverilac može da vrati hartiju od vrednosti njenom izdavaocu i da od njega zahteva izdavanje nove hartije od vrednosti.

72. MENICA

Nastanak menice vezan je za srednji vek,kada je došlo do razvoja robnog prometa. Savremena menica predstavlja hartiju od vrednosti koja ima zakonitu (propisanu)formu po kojoj se izdavalac obavezuje da određenom licu isplati određenu sumu novca(sopstvena menica)ili datu sumu isplati licu na koje izdavalac vuče menicu(trasirana)na određenom mestu u određeno vreme.Meničnu sumu može da isplati sam izdavač ili treće lice (trasar).

Po tome postoje dve vrste menica:sopstvena i trasirana.Kod trasirane,izdavalac(trasant)daje nalog drugom licu (remitentu)sumu novca koja je označena na menici.Remitent isopstvene menice i izdavalac se obavezuje da će vreme dospeća menice isplatiti remitentu po narudžbi i trećeg lica,sam onaznačenog na menici.Kod trasirane menice postoje tri podvrste:-po sopstvenoj naredbi;-redovna trasirana menica;-trasirana sopstvena menica.Podela prema poslovima kod kojih se menica pojavljuje i njene uloge u tim poslovima,na:robnu,poslovnu i finansijsku menicu.

Podela prema formi menične islate:na poneti i blanko(koje u momentu izdavanja sadrže neke od bitnijih elemenata ili samo potpis izdavaoca).Kod izbora meničnog prava,razlikujemo:međunarodne i nacionalne izvore meničnih prava.

Karakteristike menice ogledaju se i kroz obavezu menične pismene isprave bez koje ne može doći do nastanka,prenošenja i ostvarivanja prava sadržanim u menici.Ovo je hartija po naredbi(eventualno može biti hartija na ime).Iz menice se nemože utvrditi osnov iz kog posla je menica nastala.Nedostatak nekog bitnog meničnog dokumenta,povlači njenu nevažnost.Obaveze iz menice su veoma stroge i prema dužniku i prema poveriocu.Menica predstavlja obligaciono

pravnu hartiju od vrednosti, znači da je u njoj sadržano pravno potraživanje prema dužniku. Kao prezentacioni papir, menica se mora podneti dužniku, a sve ono što nije navedeno o neobavezuje dužnika. Institut menice zasnovan je na nekoliko načela kao i načelo pismenosti, informacije, fiksne menične obaveze, menična solidarnost neposredna menična obeležja. Zakon o menici predvideo je njene bitne i nebitne elemente. Kao bitne se javljaju: označenje menice, bezuslovnost na isplatu određene sume, ime trasata i remitenta, znak u delatnosti menice. Menični elementi se grupišu na opšte, personalne, kalendarske i geografske. U menične radnje spadaju: izdavanje, umnožavanje (odredbe interesa imaoca menice), prenošenje (indosamentom i cesijom), akceptiranje (obaveza potpisom da se prihvata menična obaveza), avansiranje (pismo menično uputstvo kojim se garantuje isprava menice), protest, isplata prezentacija

73. SOPSTVENA MENICA PROMISSORY NOTE

Sopstvena menica je takva vrsta menice u kojoj se izdavalac menice obavezuje da će u vreme dospelosti menice isplatiti menični svotu korisniku ili nekom drugom licu koje ovaj odredi svojom naredbom. Sopstvena menica sadrži sledeće elemente: oznaka da je menica uneta u sloj meničke isprave, na jeziku na kojem je sastavljena, bezuslovno obećanje da će se određena svota novca platiti, označenje dospelosti, mesto gde se izvršava plaćanje, dan i mesto gde je izdata sopstvena menica, ime lica kome se ili po čijoj naredbi mora platiti, potpis izdavaoca menice. U slučaju da sopstvena menica ne sadrži sve ove elemente, onda ona ne važi kao sopstvena menica. Prema našem zakonu o menici, menica u kojoj nije označena dospelost važi kao menica po viđenju. Kod sopstvene menice u kojoj nije označeno mesto izdanja, smatra se da je izdata u mestu koje je označeno pored izdavačevog imena. Kod sopstvene menice nema trasata, jer izdavalac menice svoju obavezu ne vuče na drugo lice. Bitne karakteristike sopstvene menice su: 1) obzirom da su trasat i trasat sjedinjuju, sopstvena menica ima samo dva obavezna lica (izdavaoca menice i remitenta-korisnika menice). 2) nema izdavanja duplikata jer je izdavalac menice odgovoran za svaki primerak izdate menice. 3) kod sopstvene menice nema akcepta, jer je izdavalac menice u obavezi da isplati menični svotu na koju glasi menica. 4) kod sopstvene menice, nema ni prezentacije na akcept, ni intervencije zbog neakceptiranja. 5) ako nije označeno mesto izdavanja, mesto plaćanja, uzima se mesto pored imena izdavaoca sopstvene menice. 6) do podizanja protesta kod sopstvene menice dolazi u slučaju neisplate delimične isplate, 7) do regresa dolazi zbog neisplate menice, delimične isplate i u slučaju insolventnosti imaoca menice. 8) zahtevi prema izdavaocu menice, zastarevaju za tri godine, a prema ostalim licima za jednu godinu.

PROMISSORY NOTE je u upotrebi u SAD, Velikoj Britaniji i nekim zemljama anglo-saksonskog prava. To je posebna vrsta sopstvene menice i razlikuje se od sopstvene menice evropskog tipa. Obzirom da se u međunarodnoj trgovini javljaju i naše firme sa stranim firmama anglo-saksonskog područja, ovaj tip sopstvene menice anglo-saksonskog prava javlja se i kod naših preduzeća i bankarskih organizacija. Osnovne razlike između Promissory note i sopstvene menice su: označenje da je to menica u samom meničnom slogu nije bitan menični element kod Promissory note; Promissory note može da glasi i na donosioca, što nije dozvoljeno kod evropske sopstvene menice. Prinos Promissory note može da se obavlja indosiranjem, građansko-pravnom cesijom i prostom predajom u zavisnosti od označenjanosioca pravca. Ako se Promissory note prenosi cesijom neophodn je građevinsko-pravni ugovor cesionara i celenta. Podizanja protesta kod Promissory note postoji samo u međunarodnom prometu. Nije dozvoljeno ugovaranje kamate, a i u slučaju kada nije ugovorena obračunava se zakonska kamata kod Promissory note.

74. CEK I VRSTE CEKOVA

Ček je hartija od vrednosti u kojoj njen izdavalac – trasant daje drugom licu trasatu bankarskoj organizaciji bezuslovan uput da licu koje je u čeku naznačeno kao remitent ili samom izdavaocu čeka isplati određenu sumu novca na teret trasantovog pokrića kod trasate. Ček u modernoj trgovini i prometu predstavlja sredstvo plaćanja i njegovim korišćenjem se izbegava upotreba gotovog novca i svi rizici koje nosi trgovine sa gotovim novcem. Takođe se omogućava efikasno plaćanje subjekata koji se nalaze u raznim državama. Postoje međunarodnom i nacionalnim izvori prava kod čeka. Na međunarodnom planu na konferenciji u ženevi 1931.god. usvojene su tri Konvencije iz oblasti čekovnog prava, Konvencija o jednoobraznom čekovnom zakonu i Konvencija o kamatama u materiji čeka, Konvencija za regulisanje sukoba u materiji čeka. Nacionalni izvori čekovnog prava – mnoge države su donele svoje zakone o čeku na bazi ženevskih konvencija, a neke države su to pitanje autonomno regulisale. Naš Zakon o čeku donet na osnovu ideje iz Jednoobraznog zakona o čeku iz 1946. godine. Propisi o čeku baziraju na određenim načelima: 1) načelo pismenosti ili formalnosti čeka – podrazumeva skup pravila koji obezbeđuju valjanost čeka sa zakonom uz postojanje strogo pisane forme i postojanje bitnih elemenata bez kojih se ček ne bi mogao kao hartije od vrednosti pojaviti u prometu. Čekovne obrasce štampaju poslovne banke. 2) načelo inkorporacije – predstavlja sjedinjenost čekovne izjave koja je data u tekstu čeka, koja daje imaocu čeka ne samo pravo svojine na čekovnom obrascu nego i prava iz čekovnog obrasca. Imalac čeka može da realizuje svoje pravo iz čeka, kao hartije od vrednosti prezentacijom čeka trasatu. 3) načelo fiksne obaveze se sastoji u dužničkoj obavezi trasanta prema imaocu čeka u visini označenog novčanog iznosa, a da imalac čeka potražuje tačno označeni iznos novca koji je označen na njemu. 4) načelo samostanosti i solidarnosti obaveza – samostalnost čekovne obaveze se sastoji u tome što se čekovna izjava i potpis jednog lica procenjuje nezavisno od potpisa drugih lica. Solidarnost obaveze označava odgovornost svih potpisnika čeka i svakog pojedinačno prema imaocu čeka. 5) načelo bezuslovnog pokrića – ovo načelo se naziva i načelom efikasnosti. Značaj pokrića čeka dolazi posebno do izražaja kada su u pitanju fiskalne i krivična odgovornosti izdavaoca čeka, u slučaju da se ček izda bez novčanog pokrića. 6) načelo čekovne strogosti – je bitno kada se radi o čekovnoj formi, rokovima za prezentaciju čeka zahtevima za preduzimanje radnji u cilju zaštite čekovnih prava. 7) načelo neposrednosti – prema Zakonu o čeku, ček mora da sadrži sledeće bitne elemente: označenje da se radi o čeku, napisano u samom tekstu čeka; bezuslovni uput da se plati određena suma novca iz trasantovog pokrića; ime trasata koji treba da plati; mesto plaćanja; dan i mesto izdavanja čeka; potpis lica koje je izdalo ček. Vrste čekova – čekovi se mogu podeliti prema načinu određivanja imaoca čeka i prema njihovoj nameni. Čekovi prema načinu određivanja imaoca dele se na: 1) ček na ime – na njemu je označeno ime korisnika i isplata se mora izvršiti licu na koje ček glasi. Naš Zakon o čeku ne pravi razliku između čeka na ime i čeka po naredbi jer se oba mogu prenositi indosiranjem. 2) ček po naredbi – isplata se može vršiti po naredbi lica koje je označeno u čeku ili licu na koje je ček prenet putem indosiranja. 3) ček na donosioca – u pismeni blanket ovog čeka nije neko ime korisnika ili je uneta klauzula “ platiti donosiocu” . Ova vrsta čeka obezbeđuje brzu i jednostavnu cirkulaciju u prometu jer se prenos čeka obavlja prostom predajom. 4) sopstveni trasirani ček – trasant trasira ček na samog sebe. 5) trasirani ček po sopstvenoj naredbi – jedno lice je istovremeno i trasant i remitent. 6) alternativni ček predstavlja u suštini ček na donosioca jer se na čekovnom blanketu vrši alternativno označavanje korisnika. Često sadrže ime remitentna. Čekovi prema njihovoj nameni se mogu podeliti na: 1) isplatni ček – trasat isplaćuje čekovnu svotu u gotovom novcu, 2) obračunski ili virmanski ček – isplata se na obavlja u gotovom novcu, već se vrši prenos sredstava sa tekućeg računa na trasanta i to obavlja banka trast u korist tekućeg računa imaoca čeka. 3) dokumentarni ček – javlja se u nekim zemljama gde je isplata čeka uslovljena istovremenom prezentacijom robnih dokumenata. 4) putnički čekovi – putnici ovim čekovima podmiruju svoje troškove na putovanju, 5) barirani ček – na čeku se nalaze dve paralelne linije, a naplata ovog čeka od trasata može da se izvrši samo posredstvom neke banke, 6) akreditivni ček, 7) cirkularni ček, i 8) vizirani čekovi.

75. AKCIJE I VRSTE AKCIJA

Prema našem Zkonu o preduzećima i Zakonu o hartijama od vrednosti, akcija je prenosiva hartija od vrednosti koja glasi na deo osnovnog kapitala akcionarskog društva, koje je imalac akcije uneo kao ulog u akcionarsko društvo. Karakteristike akcija su: 1. akcije koje predstavljaju hartije od vrednosti koje izdaje akcionarsko društvo. Zakon o preduzećima predviđa da akcionarsko društvo osnivaju pravna i fizička lica radi obavljanja određene delatnosti čiji je osnovni kapital utvrđen i podeljen na akcije određene nominalne vrednosti. Zbir svih nominalnih vrednosti ukupnog broja akcija predstavlja OS kapital akcionarskog društva. 2. Akcije su hartije od vrednosti koje glase na novčane iznose – akcije uvek glase na novac, a nikad na robu. Često se nazivaju i deonicama da bi označile deo osnovne glavnice u akcionarskom društvu. Akcije i ako su izražene u novcu mogu se uplatiti pored novca na koji glase i u stvarima ili pravima izraženim u novcu. Kupac ih može isplatiti odjednom ili u ratama. Pri prvom izdavanju akcija nije dozvoljeno izdavanje akcija ispod nominalne vrednosti. 3. Akcije su isprave koje akcionarima daju određena prava. Pravo učešća u dobiti akcionarskog društva je zasnovano na oplojnoj uloženog kapitala od strane akcionara u društvu. Akcionar ima pravo i na deo imovine društva u slučaju likvidacije i stečaja akcionarskog društva. Akcije sa pravom učešća u upravljanju daju pravo akcionaru na upravljanje. To pravo upravljanja daje obična akcija. Akcije pored prava na učešće u dobiti društva daju pravo i na deo likvidacione mase društva. Prioritetne akcije daju imaocu pravo prvenstva na isplatu dividende u odnosu na obične akcije, pravo prvenstva pri raspodeli likvidacione mase i pravo na isplatu iz stečajne mase u slučaju stečaja društva. 4. Akcije su hartije od vrednosti koje donose promenljivi prihod – dividendu. Prihod, dividende zavisi od poslovanja akcionarskog društva i njegovog finansijskog i privrednog uspeha. 5. Akcije su dugoročne hartije od vrednosti – njihov rok trajanja je duži od godinu dana, od dana emitovanja i cilj im je da akcionaru putem dužeg trajanja obezbeđuju dividendu. 6. Akcije su masovne hartije od vrednosti izdaju se u velikom broju i velikim serijama. 7. Akcije su korporativne i deklaratorne hartije od vrednosti – u akcijama je inkorporirano člansko pravo akcionara u određenom društvu. Ovo pravo obezbeđuje akcionaru učešće u upravljanju u društvu i učešće u dobiti. Akcije su deklaratorne hartije od vrednosti, prava iz akcija se mogu vršiti i bez postojanja akcije kao hartije od vrednosti tj. pravo akcionara prestaje i pre izdavanja hartije od vrednosti. 8. Deljivost i nedeljivost akcija. Nedeljivost akcije označava da akcionarsko društvo ne može izdavati akcije u delovima i da se prava iz akcija ne mogu podeliti na više lica ili više akcija. Akcionar ne može podeliti akciju na više delova bilo jednakih ili nejednakih. Naš Zakon o preduzećima dozvoljava da više lica mogu biti nosioci jedne akcije, ali više ovih lica prema društvu čine jednog akcionara. 9. Negocijabilnost i inkorporiranost prava u akciji – negocijabilnost označava pravo imaoca akcije da akciju može efikasno i lako preneti. Sa prenosom akcije prenose se i prava iz akcija. Akcije su u zavisnosti od vrste prenosa putem indosamenta (akcije na ime) i prostom predajom (akcija na donosioca). Inkorporiranost akcija označava pravo imaoca akcije na osnovu posedovanja akcije koje je pravo inkorporirano, pripojeno akcijama. Akcija predstavlja ispravu o određenom imovinskom pravu. Postoji nekoliko podela akcija: 1) akcija na ime, na donosioca i mešovite akcije. Akcija na ime je hartija od vrednosti u kojoj je naznačeno ime tj. vlasnik hartije. Kupac akcije koji je poznat, čije ime je napisano u akciji stiče pravo vlasništva nad akcijom kad ispuni obaveze u novcu ili stvarima izraženim u novcu. Ako je kupac akcije fizičko lice u akciji se navodi ime i prezime. Izdavanje akcija na ime zavisi od volje emitenta, on odlukom o izdavanju akcije određuje koju će vrstu akcija izdati, na ime ili na donosioca. Bitna sadržina akcije na ime je da se one mogu izdati samo na jedno ime kao korisnika akcije. Akcije na ime spadaju u vrstu mešovitih hartija od vrednosti zato što plašt akcije glasi na ime a kuponski plašt na donosioca. Prenos ovih akcija je težji u odnosu na akcije na donosioca. Imalac akcije na ime poseduje pravo na hartiju i prava iz hartije koja su inkorporirana u akciju. Prenos akcija na ime obavlja se putem indosamenta najčešće na

poledini akcije. Akcija na donosioca – to mora da bude označeno u samom akcijskom slogu na samom plaštu akcije. One se češće emituju jer se lakše prenose, tj. prostom predajom iz ruke u ruku. Mešovite akcije – plašt ovih akcija glasi na ime a kuponi za naplatu dividende glase na donosioca. 2) Akcije čiji je ulog u naturi i akcije čije ulog plaćen u novcu: - akcije uplaćene u stvarima i pravima, ove akcije su uložne vezane akcije, predstavljaju izuzetak od pravila da se akcije uplaćuju u novcu, one takođe glase na određeni novčani iznos s tim što su uplaćene u stvarima i pravima koje prethodno moraju biti procenjene – akcije uplaćene u novcu. Prema Zakonu o hartijama od vrednosti moraju da glase na dinarski iznos ili na stranu valutu. Uplata se vrši na računu kod banke. 3) Privremene i stalne akcije: - privremene akcije predstavljaju privremenu hartiju od vrednosti i njeno izdavanje je vezano za uplatu u novca i to u ratama. – Stalna akcija, njom se zamenjuje privremena akcija kada akcionar izvrši celokupnu uplatu svog udela iz više rata. 4) Akcije na stranu i domaću valutu – prema zakonu o hartijama od vrednosti predviđeno je da hartija od vrednosti glase na dinar a da je izuzetno dozvoljeno da obveznica, blagajnički, komercijalni i državni zapisi o depozitu mogu da glase na stranu valutu. Većim osnivanjem vlasničkih društava u našoj privredi i većim prilivom stranih ulaganja, verovatno će se izmeniti izakonski propisi koji bi omogućili da akcije glase i na stranu valutu. 5) Osnivačke akcije i akcije sledećih emisija: - Osnivačke akcije se izdaju da bi se obezbedila osnovna glavnica, osnovni kapital koji je neophodan za osnivanje akcionarskog društva. Akcijama narednih emisija se obezbeđuju dodatna sredstva za delatnost i povećava se osnovni kapital društva. 6) Nominovane i kvotne akcije – nominovane akcije glase na tačno određen dinarski iznos koji je upisan na plaštu akcije. Kvotne akcije glase na određeni deo udela vlasnika akcije u društvu u celini. 7) Obične i prioritetne akcije. 8) Garantovane i negarantovane akcije.

76. SASTVNI DELOVI(ELEMENTI)AKCIJA

Svaka akcija se sastoji iz dva dela: plašt akcije i kupovinski tabak. Po pravilu, plašt i kupovinski tabak su vezani jedno uz drugo posebno kada se akcije izdaju, a posle izdavanja akcija u opticaju se mogu pojaviti i odvojeno. Plašt akcije je osnovni i veoma bitan deo svake akcije. Prema zakonu o hartijama od vrednosti, svaki plašt akcije mora posedovati sledeće elemente: 1) firmu i sedište emitenta 2) oznaka serije sa kontrolnim brojem akcije 3) oznaku da je akcija i vrstu akcije 4) redosled emisije 5) mesto i datum izdavanja akcije 6) prava iz akcije 7) ukupan obim emisije, nominalnu vrednost, broj akcije 8) firmu tj. ime kupca ili oznaku na koga akcija glasi 9) faksimil potpisa, ovlašćenog lica emitenta i pečat emitenta.

1) Firma i sedište firme emitent akcije- pod firmom se podrazumeva naziv akcionarskog društva sa njegovim sedištem koje se pojavljuje kao izdavalac akcije. Podaci o firmi i sedištu unose se u akciju na način kako je upisano u sudskom registru i to pun naziv. Firma i sedište emitenta se vidno unose u slog akcije, na mestu koje obezbeđuje da imalac akcije može nedvosmisleno utvrditi ko je njen izdavalac. Vrlo često se unosi odmah posle oznake da je to akcija, a nekad to može biti ispred oznake da je to akcija.

2) Oznaka serije sa kontrolnim brojem akcije- serijski broj sa kontrolnim brojem jesu dva broja u jednom. Prvi broj je serijski koji se sastoji od određenog broja cifara, a kontrolni se sastoji od jedne cifre i dodaje se serijskom broju na kraju.

3) Oznaka da je akcija i oznaka vrste akcije- akcija mora vidno da sadrži oznaku da je „akcija,, i na taj način se razlikuje od ostalih hartija od vrednosti. Reč „akcija,, može da stoji samostalno ili sa nekom drugom reči, kao „osnivačka akcija,,. Akcija i deonice imaju isto značenje, ali se termin akcija upotrebljava u akcionarskom društvu i može da bude napisan ispred emitente ili posle emitenta. Akcije se u zavisnosti od načina određivanja imao ca akcije dele na ime i na donosioca; u zavisnosti od vrste uloga akcije se dele na ulog u novcu i u naturi; po načinu uplate: privremene i stalne; u zavisnosti od cirkulacione sposobnosti: eksterne i interne. Vrste akcija su u

pravnoj teoriji određene u zavisnosti od kriterijuma- na ime ili na donosioca, po redosledu izdavanja (prve emisije i sledećih emisija), obične i povlašćene.

4) Redosled emisije, ukupan obim emisije, nominalna vrednost akcije i broj akcije- nominalna vrednost akcije predstavlja iznos na koji ona glasi. Zakon o preduzećima iz 1996. god. Zahteva, odnosno predviđa da najniži nominalni iznos akcije ne može biti manji od 5 \$ u dinarskoj protivvrednosti po kursu na dan uplate. Akcije koje bi imale niži nominalni iznos bile bi ništave, a za štetu bi odgovarali emitenti solidarno. Viši nominalni iznosi akcija treba da glase na dinarsku vrednost, deljivu sa 10. Akcije se ne mogu izdavati ni prodavati ispod svoje nominalne vrednosti pri njenom izdavanju. Nominalna vrednost koju plaća prvi kupac je označena na akciji. Zakonom o hartijama od vrednosti nije predviđeno na kojem se delu akcije plašta upisuje nominalni iznos akcije, bitno je da bude istaknut i lako uočljiv. Zakon o preduzećima utvrđuje novčani minimum osnivačkog uloga jednog akcionara. Broj akcije je određen prema ukupnom novčanom iznosu na koji se izdaju akcije.

5) Firma, odnosno ime kupca ili oznaka na koga akcija glasi- akcija može da glasi na donosioca ili na ime. Ako akcija glasi na ime u slogu akcije mora biti obezbeđen prostor za unošenje firme, naziva ili imena kupca akcije. Ako je preduzeće kupac akcije onda se u slog akcije unosi pun naziv firme preduzeće. Ako se izdaje akcija na donosioca, mora da sadrži oznaku „na donosioca,, i tako glasi na svako lice koje je poseduje. Ova akcija se prenosi prostom predajom što omogućava brz i lak promet.

6) Mesto i datum izdavanja akcije sa faksimilom potpisa ovlašćenog lica, emitenta i pečatom emitenta. Sedište akcionarskog društva je mesto u kojem obavlja delatnost, a datum izdavanja akcije je dan kada su se stekli uslovi za izdavanje akcije. Zakon o hartijama od vrednosti ne zahteva da svaku akciju mora da potpiše ovlašćeno lice izdavalac akcije, ali je neophodno da akcij asadrži faksimil potpisa ovlašćenog lica, izdavaoca. Zakonodavac je odredio da akciju i faksimil sa vernom kopijom potpisa potpiše ovlašćeno lice. Na plaštu akcije, faksimil potpisa ovlašćenog lica stavlja se na kraju akcije uz pečat izdavaoca.

7) Prava iz akcije- to su sledeća prava: na upravljanje ili bez prava na upravljanje; na dividendu; na prodaju i prenos akcije; na srazmeran deo imovine u slučaju prestanka društva.

Kuponski tabak – sadrži kupone za naplatu dividendi. Sadrži više kupona, najčešće 10. Donosiocu kupona se isplaćuje dividenda. Elementi kupona su: 1) firma i sedište emitenta – isti je kao kod plašta akcije; 2) oznaka serije sa kontrolnim brojem akcije po kojoj se dividenda isplaćuje – isto sadrži kao i plašt akcije; 3) redni broj kupona za naplatu dividende – izdaju se najčešće za 10 godina 4) kalendarska godina za koju se dividenda isplaćuje – uz redni broj na svakom kuponu označava se i kalendarska godina na koju se odnosi isplata dividende koju donosi određena akcija. Kada akcionar iskoristi poslednji kupon obraća se akcionarskom društvu za izdavanje novog kuponskog tabaka za naredni period; 5) faksimil potpisa ovlašćenog lica emitenta – isti faksimil kao na plaštu akcije, tj. Faksimil potpisa direktora društva.

77. SKLADIŠNICA

Skaldišnica predstavlja ispravu koju izdaje javno skladište i koja služi kao dokaz da je roba primljena na čuvanje od deponenta i koja je označena u toj ispravi i na osnovu nje depozitar, javno skladište je obavezno da robu izda licu koje je legitimisano i da je primi prema skladišnici. Skaldišnica je hartija od vrednosti i ona predstavlja tradicionalnu, pravnu i kauzalnu, prezentacionu hartiju od vrednosti. Kauzalna je jer je u direktnoj vezi sa ugovorom o uskladištenju robe, tradicionalna je jer se pomoću nje i njenog prenosa prostom predajom simbolički predaje svojina ili obavlja prenos zalogu sa jednog na drugo lice. Skladišnica kao isprava i samo uskladištenje robe u javnim skladištima i carinska roba u carinskim skladištima kod međunarodnog robnog prometa, ima veliku ulogu pri smanjenju troškova transporta. Može se koristiti i kao isprava kod dokumentarnog akreditiva. Skladišnicu mogu da izdaju javna i carinska skladišta. U Švedskom i Švajcarskom pravu skladišnica glasi na ime, po naredbi ili na

donosioca, a u Nemačkom pravu ona glasi na ime a može glasiti i po naredbi. Prema pravima velikog broja zemalja a i prema našem Zakonu o obligacionim odnosima, skladišnica se sastoji iz priznanice i varanta (založnice). U Nemačkoj i Engleskoj skladišnica predstavlja jedinstvenu ispravu koja služi za prenos prava svojine i za konstituisanje zalogu. Kao što je rečeno prema našem Zakonu o obligacionim odnosima skladišnica se sastoji iz priznanice i založnice koje imaju sledeće podatke: ime i zanimanje ostavodavca, njegovo sedište, naziv i sedište skladišta, datum i broj skladišnice, mesto skladišta, vrsta i količina robe, itd. U slučaju nedostatka nekog od navedenih elemenata skladišnice, ova isprava bi bila nepunovažna kao hartija od vrednosti, ali bi mogla da posluži kao potvrda o prijemu robe na čuvanje u pravnom prometu. Nebitni elementi skladišnice su npr.: napomene o stanju primljene robe na skladištenje, vidljivim manama na robu i dr. Deponent može zahtevati od skladištara da podeli robu na određene delove i da za svaki deo izda određenu skladišnicu. Imalac skladišnice ima dva osnovna prava: 1) pravo da može raspolagati sa robom naznačenom u skladišnici i to putem prenošenja skladišnice. Prenos skladišnice – kada skladišnica predstavlja jedinstvenu ispravu, prenos se obavlja stavljanjem izjavom o prenosu na poledinu hartije i pod uslovom da skladišnica nije izdata na donosioca. Ako se skladišnica sastoji iz dva dela a oba se prenose na isto lice, tada se vrši odvajanje varanta od priznanice, a izjava o prenosu se stavlja na poledinu priznanice. Kada se skladišnica sastoji iz dva dela, može doći do prenosa oba dela skladišnice. Prenos samo priznanice – prijemniku daje pravo da zahteva da mu se preda roba pod uslovom da se isplati imaoc založnice ili položi skladištaru za imaoca založnice, iznos koji treba da mu bude isplaćen na dan dospelosti potraživanja. Prenos zadužnice – daje prijemniku pravo zalogu na robu. Prvi prijemnik založnice je obavezan da momentalno prijavi skladištaru da je na njega izvršen prenos založnice a skladište je obavezno da upiše taj prenos u svoj registar i da na samoj založnici zabeleži da je prenos izvršen. Imalac založnice bez priznanice kojem ne bude u roku isplaćeno potraživanje dužan je da pod pretnjom gubitka prava da zahteva isplatu od prenosioca i podigne protest prema pravilima zakona o menici. On takođe može posle osam dana od dana dospelosti potraživanja da zahteva predaju založene robe. Imalac založnice može zahtevati isplatu od prenosioca tek kad nije mogao postići potpuno namirenje prodajom založene robe. U pojedinim državama Zapadne Evrope postoje i posebne vrste založnice: industrijska, petrolejska i hotelijerska. Industrijski varant podrazumeva zalaganje industrijskih preduzeća prilikom dobijanja kredita od banke. Kod petrolejskog varanta predmet zalogu je petrolejsko postrojenje. Izdavanje ovih varanta vrši trgovački sud. Izdavalac hotelijerskog varanta je vlasnik nekog hotela, a predmet zalogu čini hotelski inventar.

78. TERETNICA

Konosman ili teretnica je posebna isprava pomorskog prevoza koja služi kao dokaz, njome brodar potvrđuje da je primio određenu robu (određene količine) radi prevoza, na određenom putu u pomorskom transportu. Ona predstavlja zaključen ugovor o pomorskom prevozu kojom se vozar obavezuje da će robu predati ovlašćenom licu, imaocu teretnice u luci opredeljenja. Po osnovu teretnice može se utvrditi vrsta i količina robe koja je predata na prevoz. Teretnica sadrži izjavu brodaru da je roba koja je navedena u teretnici primljena na prevoz, u obsvezu brodaru da će robu predati legitimisanom imaocu teretnice. Često se teretnica koristi kao dokaz drugoj ugovornoj strani da je određeni ugovor i izvršen. Teretnica je hartija od vrednosti kojom se vrši prenos vlasništva na robu. Teretnica je nastala sa razvojem pomorskog prevoza i pomorske trgovine. Posle ukrcavanja tereta brodar je obavezan da na zahtev krcatelja izda teretnicu. Ona uvek predstavlja hartiju od vrednosti jer se iz nje jasno vidi veza saobraćajnog poslovanja (ugovor o pomorskom prevozu robe). Teretnica je prezentirana hartija od vrednosti jer na osnovu nje primaoc može podići robu predavanjem teretnice brodaru. Ona je takođe tradicionalna jer se njenom predajom prenose stvarna prava (prava svojine) na robu. Upotrebom teretnice postižu se pogodnosti što se smatra da je roba koja je ukrcana na brod i dalje prisutna na tržištu jer se njom

može slobodno raspolagati u smislu prodaje i zaloga robe po teretnici. Da bi bila punovažna teretnica mora sadržati elemente kao što su: firma i sedište izdavaoca teretnice (broara), podatke o brodu, firma i sedište krcatelja, odredište, pristaništa, količinu robe, vrstu tereta, stanje tereta, odredebe o vozarini, mesto i datum izdavanje teretnice. Elemente teretnice može predvideti i Zakon o pomorskoj unutrašnjoj plovidbi a može sadržati i niz fakultativno ugovorenih odredbi. Vrste teretnice (kao i ostale hartije od vrednosti) dele se na: teretnice koje glase na ime donosioca i po naredbi, postoje "čista i nečista", direktna i naslovljena, grupna ili skupna i u poslednje vreme elektronska teretnica koja može da vrši iste funkcije kao papirna teretnica, ona ima istu snagu i dejstvo i u budućnosti se sve više očekuje upotreba elektronskih teretnica u međunarodnom pomorskom prevozu robe. Teretnice se prenose ustupanjem, cesijom ako glasi na ime), indosamentom (po naredbi), a ako teret glasi na donosioca prenosi se prostom predajom. U Jugoslovenskoj unutrašnjoj plovidbi, koja se izdaje na zahtev ukrcatelja i kod nas teretnica može da glasi na ime, po naredbi i na donosioca.

80) ISPRAVE ZA KOMBINOVANI MEĐUNARODI PREVOZ ROBE

Pri međunarodne robe pojavljuju se ugovori o kombinovanom prevozu robe, na osnovu kojih se izdaju posebne isprave koje se odnose na kombinovani prevoz robe. Ovakve isprave često se pojavljuju kao hartije od vrednosti. Npr. Direktna teretnica koja se koristi u pomorskom transportu, javlja se i u pomorskom. BIMCO- teretnica za kombinovani transport u Baltičkoj međunarodnoj pomor. predviđa sistem mrežaste odgovornosti kada se ne može dokazati na kom delu puta je nastala šteta. Međunarodna špediterska organizacija FIATA izdala je potvrde FCT i FCR koje mogu izdavati nacionalni šperiterski savezi. Špediterska teretnica za prevoz (FBL) je hartija od vrednosti koja je prihvaćena od strane špeditera u YU. Po njoj špediter preuzima obavezu da će uredno izvršiti čitav prevoz robe do mesta destinacije, a po uslovima izdate teretnice. Špediter pri tome odgovara za radnje i propuste lica čije usluge on koristi pri izvršenju prevoza. U praksi se izdaje veći broj originala i kopija FBL teretnice da bi se mogao ostvariti veći broj poslovnih radnji. Vozarina se naplaćuje u valuti koja se predvidi teretnicom. Teretnica predstavlja veliki doprinos razvoju međunarodnog prevoz i špediterskog poslovanja. Predstavlja značajnu ispravu kao hartija od vrednosti kojim se može prenositi pravo vlasništva na robu. U međunarodnom kombinovanom prenosu robe postoji i jedinstvena isprava za kombinovani prevoz robe prema konvenciji UN. Ovu ispravu daje organizator kombinovanog prevoza i može biti prenosiva i neprenosiva isprava. Kao prenosiva isprava ona ima svojstvo hartije od vrednosti. Može glasiti na donosioca (prenosi se prostom predajom), po naredbi . Izdavanje isprave o multimodalnom prevozu ne sprečava izdavanje drugih isprava koje se odnose na prevoz u skladu sa međunarodnim konvencijama i domaćim propisima, ali druge isprave ne utiču na pravnu prirodu isprave o multimodalnom prevozu.

81) FINANSIJSKI DERIVATI (finansijski terminski, fjučers, svop i opcijski ugovor)

U finansijske derivate spadaju: finansijski terminski ugovor i opcijski ugovor.

Finansijski terminski ugovor – je ugovor o terminskoj prodaji robe, zlata i drugih plemenitih metala, deviza i hartija od vrednosti, kojima se jedna ugovorn strana obavezuje da izvrši prodaju, a druga ugovorna strana da plati ugovorenu cenu određenog dana. Finansijski terminski ugovor se pojavljuje u dva oblika: fjučers ugovor i svop ugovor. Fjučers ugovor je prenosiv ugovor o prodaji standardizovane količine tržišnog materijala. Zaključuju ga pravna lica preko berzanskih postrednika. Ugovorne strane su obavezne da polože garantni depozit ne berzi za izvršenje ugovornih obaveza. U slučaju da ugovorna strana odustane od ugovora, ona gubi pravo na položeni garantni depozit. Postoji robni fjučers ugovor i finansijski fjučers ugovor. Robni fjučers ugovor je instrument zaštite od rizika promene cena aktive. Ovo je sstandardizovan

ugovor koji se uspostavlja tražbeno – pravni odnos da se kupi ili proda određena aktiva po određenoj ceni na dan zaključenja ugovora ili određenog dana ili meseca. Finansijski fjučers ugovor podrazumeva ugovor po kojem se kupuje ili prodaje određena količina konkretne finansijske aktive na dan zaključenja ugovora ili određenog dana ili meseca po unapred dogovorenoj ceni. Finansijski fjučers ugovor se javlja u tri oblika: 1) kamatno-stopni fjučers 2) valutni fjučers 3) fjučersi akcijskih indeksa. Ugovornr strane su upoznate sa elementima ugovora jer su datum isporuke i iznos date aktive unapred određeni. Berzanska-klirinška kuća se nalazi između ugovornih strana i ona realizuje finansijsku transakciju, snosi sve rizike, a kupac i prodavac snose rizik cene.

Svop ugovor je ugovor o istovremenoj promptnoj i terminskoj prodaji tržišnog materijala, kao i zameni jedne bilansne aktive sa drugom ili jedne bilansne pasive sa drugom. U tržišni materijal spadaju žiralni novac, ček, akcije, menice i druge hartije od vrednosti, zlato i drugi plemeniti metali, devize, roba, kapital. Valutni svop se obavlja preko banke koja se javlja kao posrednik. Banka pomaže pozajmljivačima da deo svojih dugova razmenec u drugu valutu. Svaki pozajmljivač pozajmljuje valutu za koju može da dobije kredit, a posle menja uslove ugovora kroz svop transakcije. Kamatno-stopni svopse obavlja neposredno između pozajmljivača i banke. U svop transakciji banka vrši zamenu svoga duga sa fiksnom kamatom za dug društva i korporacije sa promenljivom kamatnom stopom. Svaka strana pozajmljuje na tržištu pod najboljim uslovima i nudi drugoj ugovornoj strani uslove koji njoj odgovaraju, zamenjujući kreditne pozicije.

Opcijski ugovor – predstavlja ugovor o terminskoj prodaji tržišnog materijala kojim jedna ugovorn astrana stiče pravo da kupi ili proda predmet opcije svakog dan ad o isteka ugovornog roka, a druga ugovorna strana je obavezna da na njen zahtev bezuslovno preda, preuzme i plati ugovoreni predmet opcije. Ugovorne strane su pravna lica, a ugovor se zaključuje preko berzanskih posrednika. Prodavac je u obavezi da dostavi berzi garanciju za izvršenje svojih ugovornih obaveza. Kupac je obavezan da prodavcu plati premiju kao naknadu za mogućnost kupovine ili prodaje tržišnog materijala. Opcije su hartije od vrednosti kojim vlasnik stiče opcijsko pravo da kupi ili proda određenu aktivu po utvrđenoj ceni i u utvrđenom periodu. Kupac opcije ostvaruje svoje pravo plaćanjem opcione premije, a visinu premije određuje prodavac opcije. Opcije imaju osobine terminskog ugovora.

82) POLISA OSIGURANJA I VRSTE POLISE OSIGURANJA

Polisa osiguranja predstavlja ispravu koja se ispostavlja u određenoj formi prilikom sklapanja ugovora o osiguranju ili posle zaključenog ugovora, koju izdaje osigurač drugoj ugovornoj strani, ugovaraču osiguranja kao dokaz o zaključenom ugovoru. Kao korisnik po polisi osiguranja može da se pojavi ne samo ugovarač osiguranja – osiguranik, već i neko treće lice koje je korisnik osiguranja. Polisa mora da sadrži sledeće bitne elemente: označenje lica, stvari ili robe koja se osigurava, rizike koje pokriva osiguranje, premija osiguranja, osigurana suma, označenje uslova pod kojima se vrši osiguranje. Prema našem Zakonu o oblikacionim odnosima, ugovor o osiguranju je zaključen kada ugovorači potpišu polisu osiguranja ili listu pokrića u koju su uneti bitni sastojci ugovor o osiguranju. Polise prema Zakonu o obligacionim odnosima kod nas ima ulogu hartije od vrednosti i može da glasi na određeno lice- na ime, na donosioca i po naredbi. Polisa po naredbi se može prenositi indosomentom, na donosioca prostom predajom, a na ime građansko-pravnom cesijom. Postoji više vrsta polise: pojedinačne i opšte; pomorske i kopnene; izvozne i uvozne; devizne i dinarske polise; kasko ili kargo polise; prenosive ili neprenosive polise. Vrlo značajna podela je na izvozne i uvozne polise.

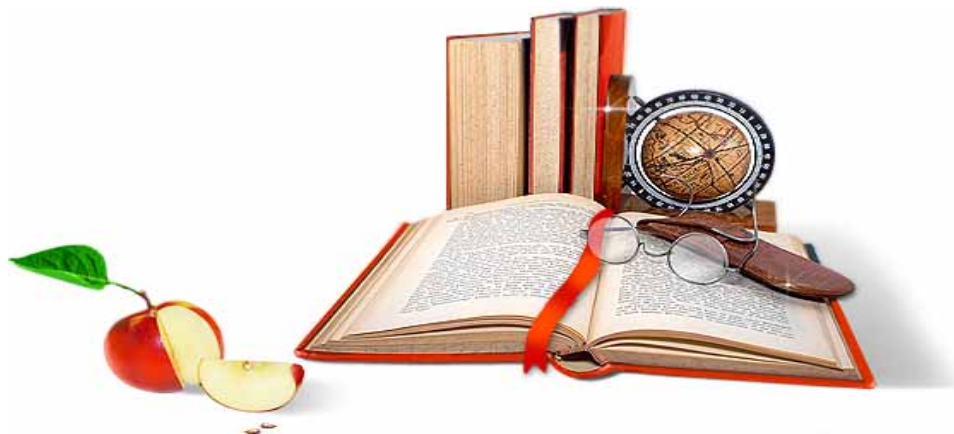
Izvozne polise – se ispostavlja za robu koja se osigurava pri izvozu. Ove polise ne služe samo kao instrument osiguranja, već i kao instrument međunarodnog robnog prometa. Izvozna polisa predstavlja dokaz da je sklopljen ugovor o osiguranju za robu u izvozu i iz nje proizilazi obaveza osigurača u vezi sa osiguranjem robe u slučaju nastupanja osiguranog rizika. Međutim

ona se ne smatra pismenim ugovorom o osiguranju i ne sadrži iznos premije koju plaća ugovarač osiguranja za određeno osiguranje. Polisa služi kao isprava kojom osigurač potvrđuje svoju obavezu iz ugovora o osiguranju, tj. isprava o dugu odnosno da će u slučaju štete biti u obavezi da istu naknadi. Takođe služi kao instrument pomoću kojeg ugovarač osiguranja može da ustupi svoja prava iz osiguranja trećem licu. Polisa osiguranja takođe služi kao legitimacioni papir osiguraniku, korisniku osiguranja da dokaže da je stekao određena prava iz osiguranja. Korisnik osiguranja mora da dokaže da je u momentu nastanka štete imao interes na robi. U slučaju da ugovarač osiguranja izgubi originalnu polisu tada osigurač ima pravo da dobije odštetni zahtev prema ugovoraču osiguranja. Izvozna polisa se može ispostavljati u više originalnih primeraka. To se radi u slučaju kada ugovarač osiguranja to zahteva da bi se obezbedio od gubitka originalne polise. Naša osiguravajuća društva pri osiguranju izvoznih roba pomorskim putem ispostavljaju englesku polisu koja odgovara Lojdovoj polisi osiguravajućih društava.

Uvozna polisa – ima karakter dokazne isprave kojom se utvrđuju uslovi zaključenog ugovora o osiguranju i obaveze osigurača. Kod uvoza se uvek zna ko je vlasnik robe i na čiji se rizik ona prevozi, tako da se kod sklapanja ugovora o osiguranju lako može utvrditi ko je ugovarač osiguranja i kakav mu je interes na robi. U YU se kod uvoza uporebljava obrazac transportne polise na srpskom jeziku.

BESPLATNI GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RAD.

**RADOVI IZ SVIH OBLASTI, POWERPOINT PREZENTACIJE I DRUGI EDUKATIVNI
MATERIJALI.**

WWW.SEMINARSKIRAD.ORG

WWW.MATURSKIRADOVI.NET

WWW.MATURSKI.NET

WWW.SEMINARSKIRAD.INFO

WWW.MATURSKI.ORG

WWW.ESSAYSX.COM

WWW.FACEBOOK.COM/DIPLOMSKIRADOVI

NA NAŠIM SAJTOVIMA MOŽETE PRONAĆI SVE, BILO DA JE TO [SEMINARSKI](#), [DIPLOMSKI](#) ILI [MATURSKI](#) RAD, POWERPOINT PREZENTACIJA I DRUGI EDUKATIVNI MATERIJAL. ZA RAZLIKU OD OSTALIH MI VAM PRUŽAMO DA POGLEDATE SVAKI RAD, NJEGOV SADRŽAJ I PRVE TRI STRANE TAKO DA MOŽETE TAČNO DA ODABERETE ONO ŠTO VAM U POTPUNOSTI ODGOVARA. U BAZI SE NALAZE [GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RADOVI](#) KOJE MOŽETE SKINUTI I UZ NJIHOVU POMOĆ NAPRAVITI JEDINSTVEN I UNIKATAN RAD. AKO U [BAZI](#) NE NAĐETE RAD KOJI VAM JE POTREBAN, U SVAKOM MOMENTU MOŽETE NARUČITI DA VAM SE IZRADI NOVI, UNIKATAN SEMINARSKI ILI NEKI DRUGI RAD RAD NA LINKU [IZRADA RADOVA](#). PITANJA I ODGOVORE MOŽETE DOBITI NA NAŠEM [FORUMU](#) ILI NA MATURSKIRADOVI.NET@GMAIL.COM